

SVETPTIC

REVIJA DRUŠTVA ZA OPAZOVANJE IN PROUČEVANJE PTIC SLOVENIJE

04
2021

ISSN: 1580-3600; LETNIK 27; ŠTEVILKA 04, DECEMBER 2021

REČNI GALEBI

(*Larus ridibundus*) poznajo nekaj trikov, kako priti do hrane, ki ni ravno ponujena na krožniku. Vseh so se naučili sami in so del bogastva, ki mu pravimo biotska raznolikost.

foto: **Davorin Tome**

SVETPTIC

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, letnik 27, številka 04, december 2021
ISSN: 1580-3600

SPLETNA STRAN REVJE:
www.ptice.si/publikacije/svetptic/

IZDAJATELJ:
Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS - BirdLife Slovenia©)
E-POŠTA: dopps@dopps.si
SPLETNA STRAN: ptice.si

© Revija, vsi v njej objavljeni prispevki, fotografije, risbe, skice, tabele in grafikoni so avtorsko zavarovani. Za rabo, ki je zakon o avtorskih pravicah izrecno ne dopušča, je potrebno soglasje izdajatelja. Revija nastaja po velikodušnosti avtorjev, ki svoje pisne in slikovne prispevke podarjajo z namenom, da pripomorejo k varovanju ptic in narave.

NASLOV UREDNIŠTVA:
DOPPS - BirdLife Slovenia, Tržaška cesta 2 (p. p. 2990), SI-1000 Ljubljana
tel.: 01 426 58 75

GLAVNA UREDNICA: Petra Vrh Vrezec
E-POŠTA: petra.vrh@dopps.si

UREDNIŠKI ODBOR:
Gregor Bernard, dr. Dejan Bordjan, Tomaž Mihelič, dr. Tomi Trilar, Barbara Vidmar, dr. Al Vrezec

LEKTORIRANJE: Henrik Ciglič

ART DIREKTOR: Jasna Andrič
OBLIKOVANJE: Gorazd Rovina, Vizualgrif d.o.o.

PRELOM: Boris Jurca, NEBIA, d. o. o.

TISK: Schwarz print d.o.o.
NAKLADA: 2500 izvodov
IZHAJANJE: letno izidejo 4 številke

Člani DOPPS prejmejo revijo brezplačno.

Revija je vpisana v register javnih glasil pod zaporedno številko 1610.

Mnenje avtorjev ni nujno mnenje uredništva.

Za objavo oglasov pokličite na društveni telefon ali pošljite e-mail glavni urednici.

POSILANSTVO DOPPS:

Delamo za varstvo ptic in njihovih življenjskih okolij. S tem prispevamo k ohranjanju narave in blaginji celotne družbe.

PRESEDENIK: Rudolf Tekavčič
PODPRESEDNICA: dr. Tatjana Čelik
UPRAVNI ODBOR: Gregor Bernard, Blaž Blažič, dr. Pavel Gantar, David Kapš, Gaber Mihelič, Matjaž Medved Mlakar, mag. Iztok Noč, Tanja Šumrada
NADZORNI ODBOR: Bogdan Lipovšek, dr. Peter Legiša, Bojan Marčeta, dr. Tomi Trilar
DIREKTOR: dr. Damijan Denac

DOPPS je slovenski partner svetovne zveze naravovarstvenih organizacij BirdLife International.

6

NE SAMO SVET PTIC!

Ni ogrožen samo svet ptic, ogroženo je vse, kar je živega na svetu. Dokler ljudje ne bomo razumeli pomena biotske raznovrstnosti, si priznali, da smo z načinom življenja povzročili njeno krizo, dokler ne bomo razumeli nuje po spremembi odnosa do narave, bo naravovarstvo zgolj začaran krog načrtovanih neuspehov.

foto: **Davorin Tome**

12

OSREDNJA ANATOLIJA

V Turčiji ostajajo mnoge skrivnosti ptičjega sveta še nerešene, velikost in pestrost tega območja pa presegata vsa pričakovanja za najmanj desetkrat.

TURŠKI BRGLEZ (*Sitta krueperi*)
foto: **Borut Rubinič**

22

SREDOZEMSKA KAMENA KORALA

Glede na to, da je posledice podnebnih sprememb, kot so bledenje koral, nemogoče preprečevati, so na Morski biološki postaji smiselno začeli s poskusi ponovne vzpostavitve populacij.

foto: **Lovrenc Lipej**

36

PTIČARIJADA 2021

Gorenjska je bila s svojim razgibanim terenom in poligonom, velikim kar 759 km², na letošnji Ptičarijadi izjemen ornitološki izziv za devet tekmovalnih skupin.

foto: **Gregor Bernard**

KAZALO

- 4 **PTICE NAŠIH KRAJEV**
// Blaž Blažič, Petra Vrh Vrezec
- 6 **NE SAMO SVET PTIC!** // Davorin Tome
- 12 **OSREDNJA ANATOLIJA** // Borut Rubinič
- 17 **ALI PTICE PONOČI SPIJO** // Tjaša Zagoršek
- 18 **ZADNJI SMEH SMEJAČE** // Al Vrezec
- 21 **MALOSKOVIKANJE V GOZDOVIH SEVERA** // Aleksander Trajbarič
- 22 **SREDOZEMSKA KAMENA KORALA**
// Lovrenc Lipej
- 24 **KREKOVIT** // Aljaž Mulej, Tjaša Zagoršek
- 26 **BOMO EVROPEJCI ŠE NAPREJ TOLERIRALI UPORABO SVINČENEGA STRELIVA?** // Jerneja Čepin
- 28 **DR. JOŽKO RAČNIK**
// pogovarjala se je Petra Vrh Vrezec
- 32 **SKOZI OBJEKTIV** // Jure Novak
- 34 **ZIMSKA OPAZOVANJA V NARAVI**
- 36 **PTIČARIJADA 2021** // Tjaša Zagoršek
- 38 **EVROPSKI DAN OPAZOVANJA PTIC 2021** // Tilen Basle
- 40 **PTICE OKOLI NAS V LETU 2021** // Tilen Basle
- 42 **SLOVENIJA - TRANZITNA DRŽAVA TIHOTAPCEV PTIC?** // Tjaša Zagoršek
- 43 **KRATER - MESTNI RAJ ZA PTICE**
// Sebastjan Kovač
- 44 **PTUJSKI OTOKI ZA NOVO GNEZDITVENO SEZONO** // Urša Gajšek
- 46 **PRI MUHARJEVIH** // Polona Gorišek
- 48 **PROGRAM DOPPS**
- 50 **NOVICE**

foto: David Kunc

Vsaka zgodba ima svoj začetek in konec ... Moja uredniška premiera je bila spomladi leta 2008 ...

Dragi bralci, iskreno hvaležna in srečna sem, da sem bila lahko 13 let del bogatih, ažurnih in pisanih zgodb o pticah, drugih živih bitjih, varstvu narave in konkretnih akcijah za boljši jutri nas vseh. Da sem bila lahko vez med vami, predanimi člani, pisarno DOPPS, ljubitelji ptic, strokovnjaki in med našim društvenim medijem – revijo Svet ptic. Ob taki priložnosti se hočeš nočeš zvrstijo spomini. Lep kupček se jih je nabralo, nekaj, še posebej v zadnjem času, žal grenkih, a v vseh teh letih večinoma zelo lepih, navdihujočih in spodbudnih. Lepo se je spomniti, kako sem se z vsako številko imela priložnost kaliti v urejanju člankov, v konstruktivni komunikaciji, dajanju pohval, spodbud, kaljenju v odnosih, suverenosti, odgovornosti, pravočasnih rok in še in še ...

Ko listam po starih revijah, me navdaja hvaležnost, da sem imela priložnost in možnost sodelovati s številnimi priznanimi slovenskimi in tujimi znanstveniki in strokovnjaki ter ljubitelji narave, tudi s pomembnejših raziskovalnih inštitucij pri nas in v tujini. Prizadevala sem si, da sem znanstvena dela »prevajala« na čim bolj poljuden in vsem razumljiv jezik. Upam, da mi je vsaj malo uspelo in da revija Svet ptic ni bila le most med znanostjo in javnostjo, pač pa tudi most do neposrednih uporabnikov informacij v naravovarstveni politiki. Vesela sem, da se obrestuje moje aktivno udejstvovanje nagovarjanja mladih k aktivnemu vključevanju v pripravo prispevkov za revijo. Uživala sem, ko sem bila lahko del procesa priprave člankov z njimi, predvsem s študenti in srednješolci.

Število sodelujočih piscev, fotografov in drugih sodelavcev, s katerimi smo sodelovali v vseh teh letih, je prav neverjetno – čez 500 se vas našteje! Lepa številka dobrih, srčnih in z naravo povezanih ljudi! Svet ptic seveda ne bi bil to, kar je, če ne bi za njim stal zvest in konstruktiven uredniški odbor, ničkolikokrat v neznansko oporo tako z znanjem kot tudi moralno: Barbara Vidmar, Katarina Denac in Tomi Trilar z zvestim pregledovanjem praktično vsakega prispevka pred objavo (pri približno 180–200 člankih na leto, to v 13 letih zneso kar 2470 prispevkov – res plemenita pomoč!). Barbara je leta 2010 celo prijazno vskočila kot nadomestna urednica, da sem si lahko privoščila leto porodniškega dopusta. Urednikovanja si ne predstavljam brez pretanjenega umetniškega očesa Gregorja Bernarda in velike opore, podpore ornitoloških asov, Tomaža Miheliča in Ala Vrezca. Dragocen kamenček v mozaik revij so dodali tudi vsi tisti, ki so bili krajši čas v odboru. Revija je pravočasno izhajala tudi zaradi izjemne hitrosti (velikokrat čez noč) skrbno pregledanih člankov lektorja Henrika Cigliča. Potem je tu še izvrstna oblikovalka Jasna Andrič, ki je vedno bedela nad dizajnom revije in bila tvorno udeležena pri oblikovni prenovi leta 2016. Res srčna hvala vsem! S tolikšno predanostjo nas vseh je Svet ptic lahko postal osrednja poljudno-znanstvena revija v Sloveniji in želela bi si, da vsaj taka ostane tudi naprej. Upam, da je revija v vseh teh letih delovala povezovalno in združevala ornitologe, naravovarstvenike, ljubitelje narave različnih nazorov, ved in razmišljanj, kajti danes opažamo vse več sejanja sovraštva in razdorov, česar pa si v varstvu narave ne smemo privoščiti.

Nedavno sem listala po tujih člankih revije BirdLife International, pri čemer se me je dotaknila vrstica, ki bi jo želela podeliti z vami ob koncu leta: »Brez možnosti vpliva na človekovo vedenje bi bila vloga naravovarstvenika omejena na popisovanje izgub biotske raznovrstnosti in uničenega okolja.« Zato je moja srčna želja za leto 2022, da vsi postanemo strokovnjaki za »naravovarstveno trženje«, da smo vsi zagovorniki NARAVE. Včasih že majhna dejanja naredijo velike spremembe!

S to številko in letnikom torej zaključujem 52. »ponovitev« premiere svoje urednikovanja naše priljubljene revije in dobrodošlico izrekam moji naslednici, novi urednici revije, Tjaši Pršin, novo zaposleni v pisarni DOPPS, ter ji želim obilo lepih sodelovanj, pisanih revij in uživanja ob uredniškem delu.

Želim vam čudovit božič in vse lepo v novem letu,

PETRA VRH VREZEC,
urednica revije Svet ptic

PTICE NAŠIH KRAJEV

// Blaž Blažič, Petra Vrh Vrezec

1

KOTORNA (*Alectoris graeca*)

Populacija vrste na Breginjskem Stolu in v Julijcih je stabilna, življenjsko okolje v ustreznem stanju vzdržujejo pašne živali [DENAC, K. *et al.* (2021): Poročilo DOPPS - Monitoring populacij izbranih ciljnih vrst ptic na območjih Natura 2000 v letu 2021].

izvirni foto: **Blaž Blažič**

2

SLEGUR (*Monticola saxatilis*)

Zanimivo opazovanje. Samec slegurja je bil oktobra 2021 opazovan na sedlu Luknja nad dolino Vrat [http://barjebirding.blogspot.com/2021/10/alpe-v-jesenski-preobleki.html].

foto: **Alen Pljot**

3

VELIKI KLÍNKAČ (*Clanga clanga*)

Zelo redek podatek. V začetku oktobra 2021 je bil na sedlu Suha v Karavankah med spremljanjem preleta selivk opazovan en osebek te vrste [http://barjebirding.blogspot.com/2021/10/alpe-v-jesenski-preobleki.html].

foto: **Simon Kovačič**

4

KREKOVT (*Nucifraga caryocatactes*)

Med spremljanjem preleta selivk sta bila na sedlu Suha v Karavankah letošnje jesen med drugim ujeta in obročkana tudi krekovta, ki sta pripadala sibirski podvrsti *macrorhynchos* [http://barjebirding.blogspot.com/2021/10/alpe-v-jesenski-preobleki.html].

izvirni foto: **Enej Vrezec**

5

RJAVI ŠKARNIK (*Milvus milvus*)

Seleča se ptica je bila v začetku oktobra 2021 opazovana v bližini Koritnega pri Bledu [https://carniolicum.blogspot.com/2021/10/from-autumn-to-winter.html].

izvirni foto: **Domen Stanič**

6

VRTNI STRNAD (*Emberiza hortulana*)

Kot gneznilka je vrtni strnad v Sloveniji na robu izumrtja. Na Krasu - edinem območju, kjer se vrsta še redno pojavlja v času gnezditve - je bilo v letu 2021 registriranih vsega enajst osebkov [DENAC, K. *et al.* (2021): Poročilo DOPPS - Monitoring populacij izbranih ciljnih vrst ptic na območjih Natura 2000 v letu 2021].

foto: **Peter Grošelj**

7

PLAMENEC (*Phoenicopterus roseus*)

Na Cerknjskem jezeru sta se novembra 2021 ustavila plamenca, zelo verjetno na selitveni poti [Musič, I. (2021): *Novice* 2. 11. 2021].

foto: **Gregor Bernard**

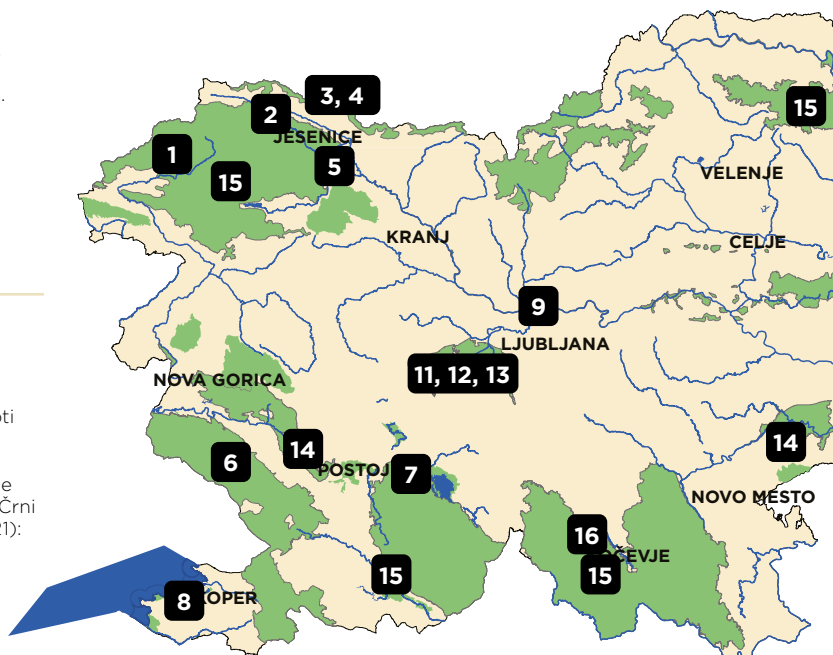

8

VELIKI SKOVIK (*Otus scops*)

Gostota kličočih samcev velikega skovika se zmanjšuje od Obale proti notranosti Slovenije, pri čemer so slovenske gostote precej manjše v primerjavi z južnejšimi deli vzhodne jadranske obale na Hrvaškem in v Črni gori [ZAGORŠEK, T. & VREZEC, A. (2021): *Airo* 29: 501-510].

izvirni foto: **Tjaša Zagoršek**

Naslov za kopije objavljenih prispevkov:
Blaž Blažič, DOPPS, Tržaška 2, SI-1000
Ljubljana, elektronska pošta:
blaz.blazic@dopps.si

Naslov za sporočanje opazovanj redkih vrst:
Mitja Denac, Komisija za redkosti, DOPPS,
Tržaška 2, SI-1000 Ljubljana,
elektronska pošta: mitja.denac@gmail.com

Obrazec za opis opazovanj redkih vrst:
<http://ptice.si/ptice-in-ljudje/komisija-za-redkosti/sporocite-redkost/obrazec/>

9

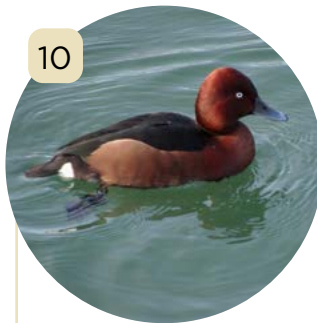

PLAVČEK (*Cyanistes caeruleus*)

Herpesvirusi so bili odkriti pri 0,76 % ptičev pevcev med jesensko selitvijo prek Slovenije, in sicer pri črnoglavki, kosu in plavčku [ŽLABRAVEC, Z. *et al.* (2021): *Journal of Wildlife Diseases* 57(2)].

foto: Ivan Petrič

10

KOSTANJEVKA (*Aythya nyroca*)

Na posebnem območju varstva Črete je letos gnezdilo vsaj šest parov kostanjevk [DENAC, K. *et al.* (2021): Poročilo DOPPS – Monitoring populacij izbranih ciljnih vrst ptic na območjih Natura 2000 v letu 2021].

foto: Ivo Božič

11

TATARSKA ŽVIŽGAVKA (*Netta rufina*)

Zelo redek podatek za prestolnico. Samec tatarske žvižgavke v poletnem perju je bil konec oktobra 2021 opazovan na Ljubljani v bližini fužinskega gradu [https://www.naizletu.si/2021/19-10-21a.html].

izvirni foto: Mirko Gaberšek

12

VELIKI ŠKURH (*Numenius arquata*)

Zaradi napredujočega uničevanja življenjskega okolja in pomanjkanja aktivnega varstva vrsti kot gnezdilki na Ljubljanskem barju grozi izumrtje. Populacija je od leta 2011 strmo upadla in je letos štela le še štiri pare [DENAC, K. *et al.* (2021): Poročilo DOPPS – Monitoring populacij izbranih ciljnih vrst ptic na območjih Natura 2000 v letu 2021].

foto: Duša Vadnjaj

13

POLJSKI ŠKRJANEC (*Alda arvensis*)

Populacija poljskega škrjanca na Ljubljanskem barju je v treh desetletjih (1991–2021) upadla za več kot 90 %. Glede na ekološke zahteve vrste je med poglavitnimi vzroki za upad barjanske populacije najverjetneje izginjanje vlažnih ekstenzivnih travnikov na račun intenziviranja in spreminjanja v njive ali pašnike [DENAC, K. *et al.* (2021): Poročilo DOPPS – Monitoring populacij izbranih ciljnih vrst ptic na območjih Natura 2000 v letu 2021].

izvirni foto: Blaž Blažič

14

ČRNOČELI SRAKOPER (*Lanius minor*)

Slovenski gnezditveni populaciji grozi izumrtje. Na edinih dveh območjih – v Vipavski dolini in na Šentjernejskem polju – kjer se črnočeli srakoper v času gnezditve še redno pojavlja, je bilo v letu 2021 skupno prešteto le sedem osebkov [DENAC, K. *et al.* (2021): Poročilo DOPPS – Monitoring populacij izbranih ciljnih vrst ptic na območjih Natura 2000 v letu 2021].

izvirni foto: Pia Höfferle

15

TRIPRSTI DETEL (*Picoides tridactylus*)

Triprsti detel ima pri nas večje gostote v alpskem (Julijci, Pohorje) kot dinarskem svetu (Kočevsko, Snežnik - Pivka). Slednjega so v zadnjih sedmih letih prizadeli številni žledolomi in vetroolomi, čemur sta sledila intenzivna sanitarna sečnja in poslabšanje življenjskega okolja vrste zaradi odstranitve velikih količin odmrlih in poškodovanih iglavcev [DENAC, K. *et al.* (2021): Poročilo DOPPS – Monitoring populacij izbranih ciljnih vrst ptic na območjih Natura 2000 v letu 2021].

foto: Domen Stanič

16

VELIKA UHARICA (*Bubo bubo*)

Raziskava primernosti življenjskega okolja velike uharice s pomočjo modeliranja z geografskimi informacijskimi sistemi je na območju občin Ribnica in Kočevsko razkrila šest območij največje primernosti za gnezdenje vrste. Na treh izmed njih je bilo gnezdenje velike uharice tudi potrjeno [HOČEVAR, G. (2021): Mag. delo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, Ljubljana].

foto: Boris Kozinc

NE SAMO SVET PTIC!

// Davorin Tome

Ko je govor o ogroženosti narave, strokovnjaki opozarjajo: ni ogrožen samo svet ptic, ogroženo je vse, kar je živega na svetu. Precej dokazov je, da smo za krizo biotske raznovrstnosti odgovorni mi, ljudje. Jasno je tudi: mi, ljudje, smo edini, ki lahko to krizo rešimo, in mi, ljudje, jo moramo rešiti, če si želimo dobro. A rešili jo bomo le, če spremenimo sami sebe, predvsem moramo prilagoditi naš odnos do narave. Veliko naravovarstvenih aktivnosti je danes namenjenih izključno temu, da bodo ljudje dojeli, kako je že skrajni čas, da začnemo naravo sprejemati drugače, kakor to počnemo že vse od začetka industrijske revolucije.

*»Samo če bomo razumeli, nam bo mar.
Samo če nam bo mar, se bomo zganili.
Samo če se bomo zganili,
ostaja možnost ohranitve.«
(Jane Goodall)*

Nekoliko posplošeno rečeno, zakoni s področja fizike, kemije in biologije oblikujejo vse v vesolju. Zato jim včasih pravimo tudi »naravni« zakoni. V nespremenjeni obliki delujejo že od Velikega poka dalje. Poznamo pa tudi naravovarstvene zakone, a s to razliko, da le-ti niso naravni, čeprav so nastali z namenom varovanja narave. So plod človekovega raziskovalnega dela, njegove sposobnosti opazovanja, logičnega sklepanja, predvidevanja, čustvovanja, dogovarjanja, naših želja ..., so družbeni fenomen, torej. Razvijati so se začeli z razmahom znanosti v družbi in s prvimi spoznanji, da izkoriščanje naravnih virov ni kot mavrica, katere konca ne dosežeš nikoli. V nasprotju z naravnimi zakoni se tudi ves čas spreminjajo. Zato se spreminja tudi dojemanje varstva narave.

GENEZA

Spreminjanje dojemanja naravovarstva je slikovito opisala pred kratkim preminula angleška ekologinja Georgina M. Mace, če na tem mestu s komentarji povzamem nekaj njenih ključnih poudarkov. V začetku smo varovali velike pande, ker so se nam v svoji črno-beli opravi zdele »za umret« srčkane. Leta 1924 smo Slovenci v dolini Triglavskih jezer razglasili Alpski varstveni park, da bi s tem za vse večne čase ohranili čudovite kamnite sklade. Ekologinja je to obdobje poimenovala: »Varovanje narave zaradi narave«. Sčasoma je postalo jasno, da zgolj s čišljanjem naravnih lepot v naravovarstvenem smislu ne bomo naredili veliko. Sprememba dojemanja varstva narave je bila neizbežna. Zgodila se

Izkoriščanje naravnih virov ni kot mavrica, katere konca ne dosežeš nikoli.

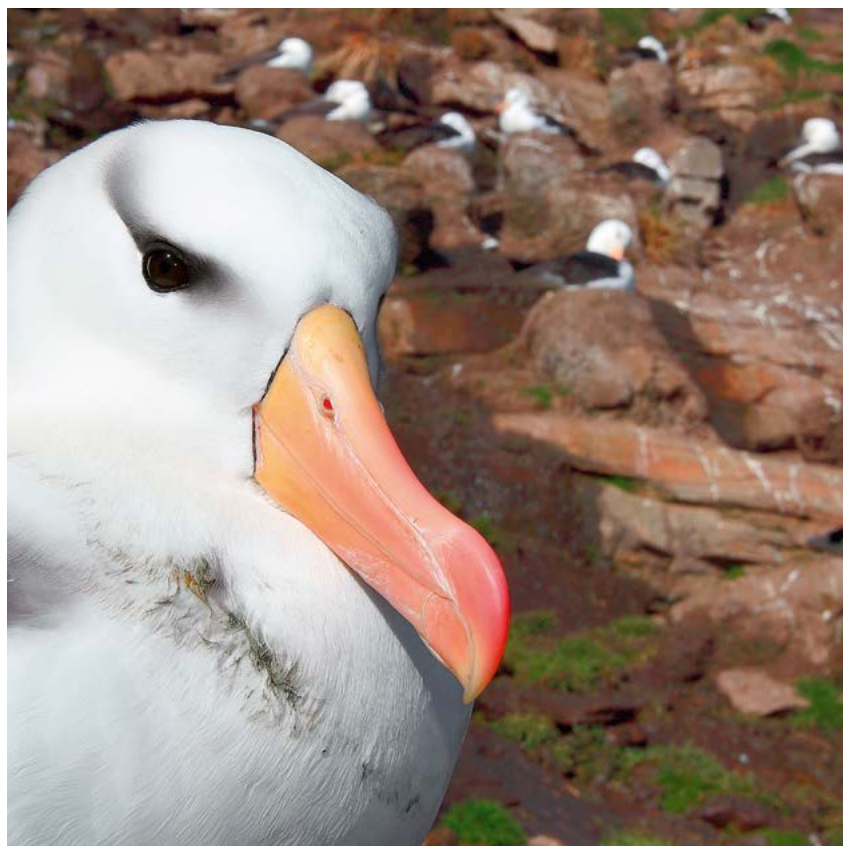
Radi se pohvalimo, da je Slovenija med evropskimi državami biser ohranjene narave in vroča točka biotske raznovrstnosti. Na delu Slovenskega primorja, ki je na fotografiji, je praktično edino omembe vredno zatočišče za prostoživeče kopenske živali in rastline **ŠKOCJANSKI ZATOK**, majhna modra lisa v zaledju Kopra. Pa še to ni naraven, temveč vzdrževan sistem, popolnoma odvisen od naše dobre volje. Je to res največ, kar zmoremo?

foto: **Davorin Tome**

Dolgoročnost posledic naših posegov v naravo je tabu tema. **POLARNI LISICI** (*Alopex lagopus*) gre globalno dobro, znotraj Evropske unije pa je kritično ogrožena. Že več kot 75 let je preteklo, odkar je ne lovijo več zaradi dragocenega krzna, a se populacija kar ne more in ne more pobrati.

Od 21 vrst albatrosov na svetu je 19 ogroženih zaradi ribolova in spreminjanja okolja. **FALKLANDSKEMU ALBATROSU** (*Thalassarche melanophris*) gre za zdaj še dobro. Nas ta novica naredi zaskrbljene zaradi 19 vrst ogroženih albatrosov ali vesele zaradi falklandskih albatrosov?

je okoli časa, ko je biotska raznovrstnost na konferenci združenih narodov o okolju in razvoju v Rio de Janeiru dobila politično priznanje. Vzporedno je takrat splošno priznanje dobilo tudi dejstvo, da smo ljudje od narave povsem odvisni. Iz narave in samo od narave namreč dobimo vse, od česar so naša življenja res odvisna, za nameček pa vse to dobimo brezplačno. Priznanje je pomenilo začetek obdobja vrednotenja ekosistemskih storitev, ki ga je ga. Mace v naravovarstveni nomenklaturi poimenovala: »Varovanje narave zaradi človeka«. Čez čas smo ugotovili, da nam tudi takšno dojemanje ne bo ohranilo obsega ekosistemskih storitev, potrebnih za dolgoročno blaginjo. Ljudje, subjektivni,

kot smo, evforično varujemo vrste in ekosisteme, na katere se osebno navežemo in v katerih vidimo neposredno korist, za prav tako pomembne vrste in naravne procese v ozadju odrskih luči pa nam je malo mar. Vrednotenje ekosistemskih storitev je dandanes sicer še vedno v vrhu političnih kupčkanj in znanstvenih raziskovanj, a v želji po bolj učinkovitem varovanju narave smo že pred časom spoznali, da je čas za novo obdobje. Ga. Mace ga je poimenovala: »Narava in ljudje«. Gradi na tem, da smo ljudje del ekosistema in ne njegova privilegirana nadgradnja, ki je nastala s ciljem, kakor je zapisano v prvi Mojzesovi knjigi: »...da si podredimo in zagospodujemo vsem živim bitjem«. Poudarja pomen partnerskega odnosa med naravo in ljudmi. Ko bomo ta nivo enkrat dosegli, se ob naravovarstvenem posegu ne bomo nikoli več vprašali: »Kaj že bom imel jaz od tega?«

NESLAVNA PRETEKLOST, KI ŠE VEDNO TRAJA

Dogodki v ozadju, ki so bili gonilo sprememb dojemanja in ciljev varstva narave, so očitni, pogosto tudi moreči. V znanstveni literaturi je dokumentiranih na tisoče, brez dvoma jih je še mnogo več, ki so šli mimo nas neopazno. Nekaj primerov. V večini oceanov in morij se velikosti populacij ekonomsko pomembnih morskih rib v zadnji polovici stoletja zaradi ribolova trajno zmanjšujejo. Ob nespremenjenem trendu bo ta vir, ki zajema okoli petino živalskih proteinov v prehrani ljudi, popolnoma izčrpan do leta 2050. Od začetkov lova na kite pred dobrimi 100 leti do danes so se velikosti populacij vseh vrst v povprečju zmanjšale za več kot 60 %. Pravi kolaps je doživel sinji kit, največja žival, ki je kadarkoli živela na Zemlji. Danes po oceanih plava le še dober odstotek nekdanje jate. Nič drugače ni med majhnimi živalmi. V neki raziskavi so potrdili, da je v Nemčiji število letelih žuželk v tridesetih

letih upadlo za tri četrtine. Meritve so naredili v zavarovanih območjih, torej na ozemljih, ki jih je varstvo narave razglasilo z namenom ohranjanja biotske raznovrstnosti. Zelo verjetno so razmere, če bi upoštevali celotno državo, še veliko slabše. Pa ne le v Nemčiji, po celi Evropi. Študija je namreč le v številki ovrednotila spremembo, ki jo povsod opazamo tudi laiki – po še tako dolgi vožnji z avtomobilom ostane vetrobransko steklo čisto, brez madežev povozenih žuželk. V mokriščih, ki so našim očem bolj skrita kakor travniki in gozdovi, so spremembe še večje. Njihova površina se je od leta 1700 do danes zmanjšala za 90 %, velikosti populacij izbranih vrst, ki jih strokovnjaki spremljajo zadnjih 50 let, je upadla za več kot 80 %. Za koliko so se zmanjšale, še preden so začeli z monitoringi, lahko samo ugibamo.

Ljudje, subjektivni kot smo, evforično varujemo vrste in ekosisteme, na katere se osebno navežemo in v katerih vidimo neposredno korist, za prav tako pomembne vrste in naravne procese v ozadju odrskih luči pa nam je malo mar.

Odvisno od našega odnosa do narave, na sliki vidimo:
a) negovanje gozda,
b) eno drevo v gozdu manj, ali
c) en življenjski prostor za stotine z drevesom povezanih vrst manj.

foto: vse **Davorin Tome**

Zaradi zmanjševanja velikosti populacije je **KOALA** (*Phascolarctos cinereus*) na IUCN-ovem rdečem seznamu ogroženih vrst. A vrsta je karizmatična, ni bojazni, da bi jo današnji sistem naravovarstva pustil na cedilu, da izumre. Kako pa se godi tisočem vrst iz istih evkaliptusovih gozdov, ki jih znanost ni še niti spoznala in brez katerih morda tudi koale tam ne bi bilo?

TRAVNIŠKA LISARJA (*Melanargia galathea*) tekmujeta za prostor na cvetu. Število letečih žuželk se je v Nemčiji zmanjšalo za tri četrtine. S posrednimi dokazi ocenjujemo, da je tako povsod v Evropi. Kako se počutite ob tem?

Hkrati pa se je v ozadju sprememb naravovarstvenega dojemanja dogajalo še nekaj! Število ljudi na Zemlji se je podvojilo, poraba energije pri posamezniku se je povečala za trikrat, v razvitih državah tudi za desetkrat. Danes petino energije, ki vzdržuje celotno biosfero (če bi upoštevali samo razvite države, več kot polovico), porabimo zase, za naše potrebe. Kar ostane, si razdeli nekaj milijonov preostalih vrst, ki si z nami delijo planet. Pravo ironijo naše porabe dojamemo šele, ko ugotovimo, da je biomasa ljudi le nekaj odstotkov biomase vseh živali na planetu.

Na Nacionalnem inštitutu za biologijo s še devetimi partnerji sodelujemo v projektu LIFE NATURAVIVA. Vse aktivnosti v projektu so usmerjene v ozaveščanje ljudi o pomenu biotske raznovrstnosti. Čeprav smo v osnovi raziskovalna inštitucija, smo se za komunikacijski projekt odločili, ker smo spoznali, da če ljudje odnosa do narave ne spremenimo, naravnih procesov kmalu ne bomo imeli več kje raziskovati.

foto: vse **Davorin Tome**

 LIFENATURAVIVA
Biodiverziteta – umetnost življenja
Biodiversity – Art of Life

KLJUČ JE V RAZUMEVANJU

Se še spomnite, ko so vam starši dejali: »Ne pretiravajte z alkoholom, ker vas bo naslednji dan bolela glava«. Ste jim verjeli? Ugibam, a verjetno ne – dokler niste »mačka« skusili na svoji koži. Ni moj namen, da vam zbudim slabo vest. Rad bi le nazorno pokazal, da je iskanje resnice na težji način, prek osebnih izkušenj, značilnost naše družbe. Žal pa je narave na Zemlji ostalo čisto premalo, da bi lahko vsakdo na svoji koži ugotavljal, kaj za naš način življenja pomeni izguba biotske raznovrstnosti za polovico ali tri četrtine. Tu moramo verjeti raziskovalcem, ki to odkrivajo z znanstvenimi poizkusi, nepristranskimi meritvami ter predvidevanji.

Dokler ljudje ne bomo razumeli pomena biotske raznovrstnosti, si priznali, da smo z načinom življenja povzročili njeno krizo, dokler ne bomo razumeli nuje po spremembi odnosa do narave, bo naravovarstvo zgolj začaran krog načrtovanih neuspehov.

Ocenjujejo, da je na svetu ostalo le še nekaj tisoč **MAGOTOV** (*Macaca sylvanus*), edinih afriških opic, ki živijo severno od Sahare. Skupaj z nekaj sto opicami z Gibraltarja je to vse, kar je ostalo od nekoč močne populacije. Kako je pa sprememba njihove ekosistemske vloge v gozdovih Atlasa vplivala na druge vrste?

foto: vse **Davorin Tome**

Leta 1999, ob 40-letnici terenskega dela s šimpanzi v rezervatu Gombe v Tanzaniji, je Jane Goodall, primatologinja, sociologinja in prodorna naravovarstvenica, izdala knjigo s preprostim naslovom »40 years at Gombe«. V posvetilu je zapisala: »Samo če bomo razumeli, nam bo mar. Samo če nam bo mar, se bomo zganili. Samo če se bomo zganili, ostaja možnost ohranitve«. Dejansko, za ohranitev narave se moramo zganiti in spremeniti svoj vzvišeni odnos. A vse skupaj se začne pri razumevanju. Dokler ljudje ne bomo razumeli pomena biotske raznovrstnosti, si priznali, da smo z načinom življenja povzročili njeno krizo, dokler ne bomo razumeli nuje po spremembi odnosa do narave, bo naravovarstvo zgolj začaran krog načrtovanih neuspehov – tisti, ki razumejo, bodo še naprej načrtovali ukrepe, na drugi strani jih bodo tisti, ki ne razumejo, ignorirali, kar bo osnova za vedno nove in nove ukrepe. Razumevanje tako

postaja ena izmed ključnih naravovarstvenih valut, skupaj z njim pa tudi komunikacijske spretnosti ljudi, ki informacije o biotski raznovrstnosti prenašajo med ljudi.

NARAVA IN LJUDJE, TOREJ

Želim si, da vas ne bi pustil nepotešenih. Verjetno vas zelo zanima, kako naj bi bilo videti življenje v partnerstvu med naravo in ljudmi. Žal podrobnosti o tem za zdaj ne pozna še nihče. Nekaj lahko napišem le o tem, kako ne bo videti. Spremembe ne bodo takšne, da se bomo ljudje preselili nazaj v jame, kjer bomo za topel prostor ob ognju ponovno tekmovali z medvedi. Jasno je, da bomo naravo še vedno izkoriščali v svoje dobro, saj brez tega enostavno ne gre. Zagotovo pa je tudi, da odnos med človekom in naravo ne bo smel biti takšen, kakor ga dandanes vidimo na skoraj vsakem koraku.

DAVORIN TOME je zaposlen na Nacionalnem inštitutu za biologijo. Raziskovalno se večino časa ukvarja s pticami, predava različne predmete s področja ekologije in naravovarstva. Več njegovih fotografij najdete na: www.davorintome.si

foto: **Benjamin Tome**

OSREDNJA ANATOLIJA – V DOMOVINI STEPE

// Borut Rubinič

Značilna pokrajina
OSREDNJE ANATOLIJE
je kombinacija stepe in
kmetijskih površin, napetih
prek valovitega reliefa.

Kolesa začnejo besno vrteti v prazno, ko moj mali sposojeni »clio« naleti na nepremostljivo oviro – nekaj metrov dolg in zgolj kakih deset centimetrov globok pljunek blatne moče sredi nepregledne širjave presušenih anatolskih polj. Ne da bi v tako kočljivem trenutku sploh pomislil na kakršno koli brzdanje, sočno zakolnem, a se že v naslednjem trenutku sprijaznim z nedvoumnim dejstvom, da se iz te grezave godlje ne bom izvil brez tuje pomoči.

Tri ure in tri tisoč psov kasneje se na velikanskem konju – traktorju počutim kot zlatolaska, ki jo bo mogočni vitez v sijočem oklepu traktorja rešil spon brezizhodnega položaja. Neskončno hvaležen obema – žandarju, ki je fanta v mojem imenu poprosil za pomoč, in slednjemu, ki me je ob pomoči jeklenega konja s peresno lahkoto spet postavil na trdna tla – jo že prašim nazaj po čvrsti skorji debele puhlice, zdaj popolnoma osredotočen na varni izhod iz labirinta varljivih poljskih poti. Pol lučaja stran od mojega kadečega se vozila se v tem trenutku v nebo precej urno vzpne čreda ovc. Počasi! – kaj le ovce delajo v zraku?! Seveda ... niso ovce, le velike so prav toliko in podobnih barv, posebej na daleč jih tudi presenetljivo hitro zamešamo. A te niso daleč, tik ob meni so in v loku z elegantno globokimi zamahi, osupljivo lahkotno za tako velike ptice, odletijo prek prve njive in mi izginejo za njen rob. Sedemnajst velikih dropelj (*Otis tarda*) me ponovno zmede in sama sreča je, da na tem odseku dež prejšnji teden ni napolnil nobene

V Turčiji mnoge skrivnosti ptičjega sveta še ostajajo nerešene, velikost in pestrost Osrednje Anatolije pa presega vsa moja pričakovanja.

ZNAČILNOSTI DEŽELE:

Površina: 151.000 km²

Št. prebivalcev: 13 milijonov

Št. vrst ptic: 411
(celotna Turčija 523)

Št. endemitov: ni pravih endemičnih vrst; regionalni endemiti Turčije in bližnje okolice, ki jih srečamo v Osrednji Anatoliji, so

kaspijska skalna kokoš (*Tetraogallus caspius*),

armenski galeb (*Larus armenicus*),

zakrinski srakoper

(*Lanius nubicus*),

oljni vrtnik (*Hippolais olivetorum*),

črnogrla penica (*Sylvia rueppelli*),

turški brglez

(*Sitta krueperi*),

turški kupčar

(*Oenanthe finschii*),

rdečerepi kupčar

(*Oenanthe xanthopyrna*),

turški strnad

(*Emberiza cineracea*),

in **balkanski strnad**

(*Emberiza caesia*).

Št. narodnih parkov: 7

VELIKA DROPLJA

(*Otis tarda*)

foto: iStock

dovolj velike kotanje, sicer bi znova vedril ob stranski cesti in si spletal kitke v bradi ob upanju na tujo pomoč.

**SIMBOL PROSTRANIH STEP -
VELIKA DROPLJA**

Velika droplja je ena najtežjih letečih ptic na svetu, simbol prostranih step in žal tudi neusahljivi predmet zanimanja vsakega pravega stepskega lovca. Zaradi kombinacije izgube življenjskega prostora – predvsem spreminjanja naravnih step v velika polja z intenzivnim poljedelstvom, gradnje cest in izsuševanja močvirnatih predelov – vztrajnega (nezakonitega) lova, pesticidov in podobnih nadlog, se je število velikih dropelj v Turčiji spustilo na vsega nekaj več kot 700 osebkov. Primerjava s Španijo, ki ima najmanj dvakrat manjšo površino primernih step od Turčije in kjer je populacija te vrste ocenjena na 30.000–35.000 osebkov, nam govori, da je v Turčiji nekaj hudo narobe.

Poletno obilje
melon in lubenic

STEPSKI OREL
(*Aquila nipalensis*)

**ANATOLIJSKA
TEKUNICA**
(*Spermophilus
xanthoprimum*)

ZANIMIVE VRSTE PTIC:

- rjavi jastreb**
(*Aegypius monachus*),
- egiptovski jastreb**
(*Neophron percnopterus*),
- brkati ser**
(*Gypaetus barbatus*),
- beloglavka**
(*Oxyura leucocephala*),
- kodrasti pelikan**
(*Pelecanus crispus*),
- stepski orel**
(*Aquila nipalensis*),
- velika droplja** (*Otis tarda*),
- sokol plenilec**
(*Falco cherrug*),
- črna stepska kokoška**
(*Pterocles orientalis*),
- južna postovka**
(*Falco naumanni*),
- belogrež** (*Irania gutturalis*),
- turški strnad**
(*Emberiza cineracea*),
- turški brglez** (*Sitta krueperi*),
- turški kupčar**
(*Oenanthe finschii*),
- trnovi vrtnik**
(*Hippolais languida*),
- skalni vrabec**
(*Petronia petronia*),
- rdeččeli grilček**
(*Serinus pusillus*),
- rdečeperuti trobentar**
(*Rhodopechys sanguinea*)

Samec
BELOGLAVKE
(*Oxyura
leucocephala*) v
svatovskem perju

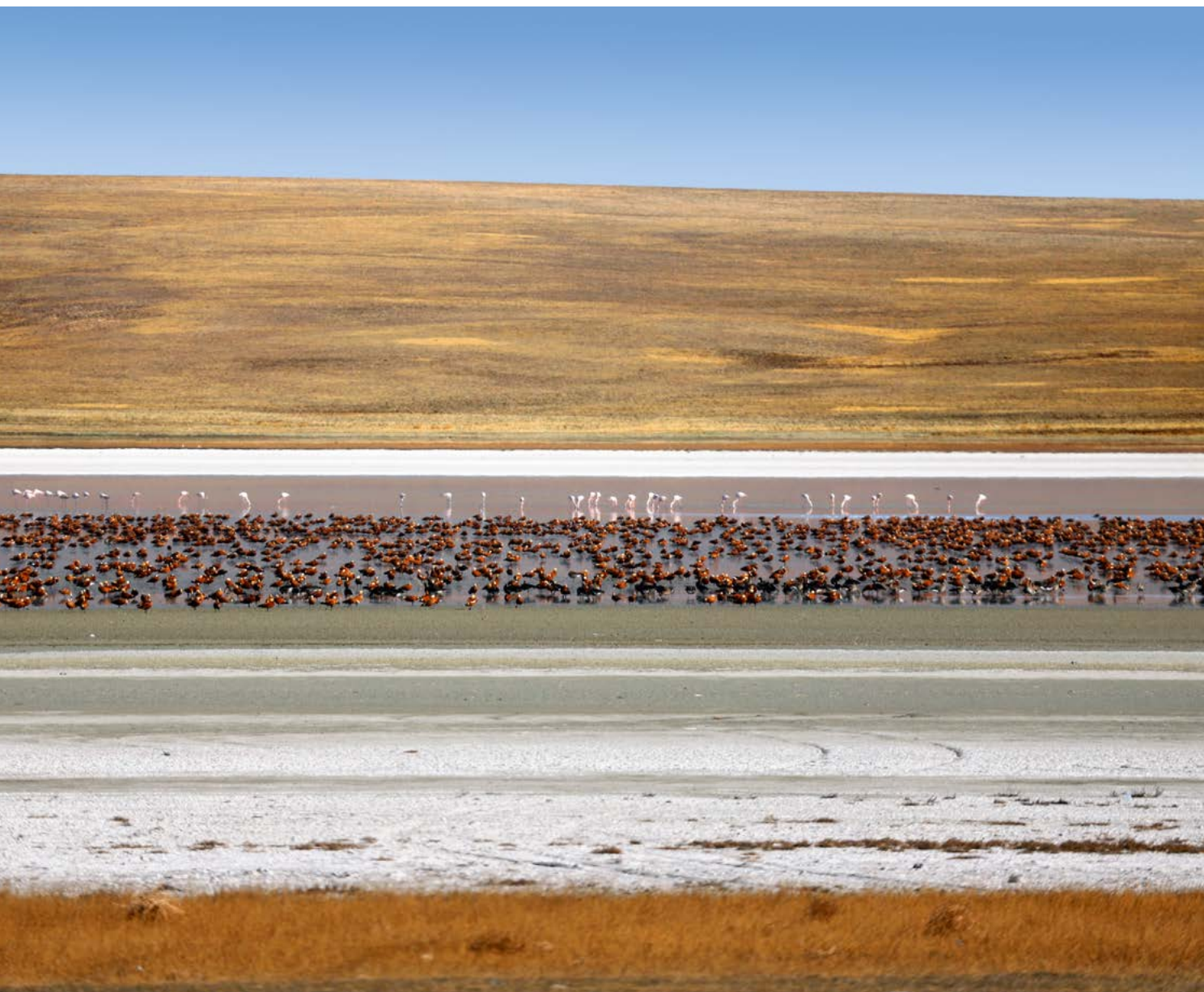
SLEDI O »PLODNEM POLMESECU«

A občutek imam, da sem s pripovedjo začel na napačnem koncu. Preden se prepustimo malodušju, velja pogledati na zadevo z drugega zornega kota. To lahko storimo tako, da območje, o katerem govorim, Osrednjo Anatolijo, umestimo v prostor in čas, ki nam bo pomagal osvetliti stanje, v kakršnem je ta del sveta v tem trenutku. Osrednja Anatolija je, kot samo ime pove, srž, osrednji del Anatolije, znane tudi pod terminom Mala Azija. Gre za prepoznavni del območja, ki dandanes pripada Turčiji, azijski del te države, polotok, ki ga s severa obliva Črno, z juga pa Sredozemsko morje, medtem ko je z vzhoda omejen s Kavkaškim gorovjem in Iranskim nižavjem. Na tem delu Bližnjega vzhoda je pred več kot 10.000 leti potekala intenzivna domestikacija, udomačevanje divjih vrst žit: pšenice, rži, ovsu ter živali: ovce, koze, goveda, prašiča. Severni del tako imenovanega »plodnega polmeseca«, ki ga arheologi štejejo za zibelko civilizacij, je ravno Osrednja Anatolija. Pred desetimi tisočletji so tod stego še mendrale ogromne črede divjih ovc (muflonov), turov, gazel in divjih oslov, lovili pa so jih

levi, tigri, leopardi in gepardi. A že v tej težko predstavljeni davnini so se divje živali začenjale ogibati in bati človeka, ki se je vse bolj stalno naseljeval na plodnih ravninah in pričel s postopnim, a vztrajnim preoblikovanjem površja.

ILUZIJA VELIČASTNE STEPE

Tudi 400 človeških generacij kasneje Osrednja Anatolija še vedno ni izgubila vsega svojega čara, vsaj za novinca, kakršen sem sam, ki je še vedno sposoben nove predele sveta do neke mere videti skozi roznata očala. Ko človek, vajan miniaturnosti Slovenije in Balkana, mentalno omejen s perspektivo grap - grapic, potokov - potočkov, hribov - hribčkov in trat - tratic, pride v stepske širjave Male Azije, hitro zamiži na eno ali obe očesi in skromni fragmenti v njegovih naivnih očeh hitro prerastejo v iluzijo veličastne stepe. Ko te iz dremave otožnosti nad izgubo naravnih življenjskih prostorov prebudi predirljivi žvižg anatolske tekunice (*Spermophilus xanthoprimum*), ki jo je zmotila navzočnost rjaste kanje (*Buteo rufinus*) ali anatolskega ovčarja, ki skupaj s čredo ovc in pas-

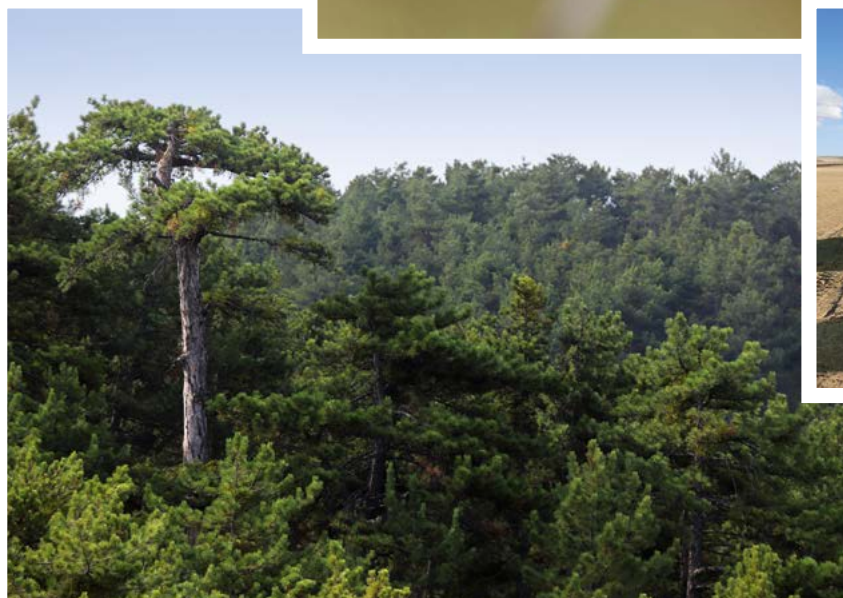
tirjem, jezdečim na osličku, preči njihovo kolonijo, se zaveš, da vse le ni tako mračno. Na modrem nebu, ki stepsko širjavo potiska proti horizontom, melodično žvrgolenje laških (*Melanocorypha calandra*) in čopastih škrjancev (*Galerida cristata*), kratkoprstih (*Calandrella brachydactyla*) in malih škrjančkov (*C. rufescens*) ter bledih kupčarjev (*Oenanthe isabellina*) od časa do časa preide v takšno kakofonijo zvokov, da človek le s težavo prisluhne svojim mislim.

VELIKE UJEDE ANATOLSKIH GOROVIJ

Vendar pa Osrednja Anatolija ni le stepa. Nad odprtimi planjavami se na vseh robovih pnejo obširna hribovja in tudi mogočne gorske verige. Marsikje po Osrednji Anatoliji, kjer je zaradi lokalne topografije nekoliko več padavin, se razraščajo listopadni in mešani gozdovi, na nekoliko više ležečih območjih (mnoga gorovja segajo nad 3000 m n. v.) pa najdemo iglaste gozdove, ki jih sestavljajo sestrške vrste naših jelk, smrek in borov. Kot na Balkanu, tudi v anatolskih gozdovih najdemo »standardni« nabor velikih zveri: rjavega medveda (*Ursus arctos*),

volka (*Canis lupus*) in risa (*Lynx lynx*), a na južnem robu Anatolije, v pogorju Taurus, se jim pridružita še karakal (*Caracal caracal*) in celo izjemno redki, a v Turčiji še vedno preživeli leopard (*Panthera pardus*). Med pticami teh gozdov najvišje mesto na lestvici obojega - popularnosti in prehranske piramide - zasedajo velike ujede. V krošnjah najvišjih borov spletajo ogromna gnezda rjavi jastrebi (*Aegypius monachus*), v bližnjih soteskah pa še ostali trije evropski jastrebi – beloglavi (*Gyps fulvus*) in egiptovski jastrebi (*Neophron percnopterus*) ter brkati seri (*Gypaetus barbatus*). Poleg Španije je Turčija v Evropi oziroma njeni neposredni bližini glavno oporišče te ogrožene skupine ujed. Presvetljeni hrastovi gozdovi na obronkih bolj poraščenih gričevij Anatolije so dom kraljevih (*Aquila heliaca*) in malih orlov (*A. pennata*) ter kačarjev (*Circaetus gallicus*), skalovja gostijo številne planinske orle (*A. chrysaetos*) in črne štoklje (*Ciconia nigra*), v bližini vodnih teles najdemo belorepce (*Haliaeetus albicilla*), zelo redki pa so, predvsem v okolici velikanskega Slanega jezera (Tuz Gölü), posamični pari stepskih orlov (*Aquila nipalensis*), vrste, ki ima status ogrožene vrste na globalni ravni.

JATA rjastih kozark (*Tadorna ferruginea*) in plamencev (*Phoenicopterus roseus*)

Na starih visokih borovcih si spletajo gnezda rjavi jastrebi (*Aegypius monachus*).
foto: vse **Borut Rubinić**

BELOGLAVKA IN OSTALI VODNI ŽIVELJ

Osrednja Anatolija je še vedno bogata tudi z vodnimi telesi, čeprav jih je bilo zaradi nenasitnih potreb po namakanju velikanskih polj v zadnji polovici stoletja skoraj tretjina izsušenih ali zmanjšanih. Le v bazenu mesta Konya, ki obsega centralni del Osrednje Anatolije, je več kot 100.000 močnih vodnih črpalk, ki neutrudno sesajo preostale zaloge podzemnih voda in vse živo na tem že tako sušnem koščku planeta pospešeno pehajo v zelo temačno prihodnost. Ena najbolj enigmatičnih in zanimivih ptic še preostalih majhnih obraslih jezer je beloglavka (*Oxyura leucocephala*). Spomladi lahko tudi na jezercih v neposredni bližini Ankare slišimo značilno regljanje in piskavo oglašanje te nenavadne rase. Samčki dvorijo samicam tako, da s trdim pahljačastim repom kot z ragljo potresaajo ob vodno površino in se bojevito zaganjajo v ne-bodi-je-treba konkurenco. Njihovi veliki kljuni v tem obdobju nabreknejo in se živo modro obarvajo. Ob bližnjem Slanem jezeru gnezdijo tudi druge za nas eksotične vrste, kakršni so debelokljuni deževnik

Traktor je s peresno lahkoto malega, sposojenega »clia« spet postavil na trdna tla.

(*Charadrius leschenaultii*), črna stepska kokoška (*Pterocles orientalis*) ter izjemno redka stepski lunj (*Circus macrourus*) in sokol plenilec (*Falco cherrug*), ki je tudi v Turčiji preganjan na rob izumrtja zaradi nenehne kraje mladičev za potrebe sokolarskih ekshibicij bogatih arabskih ekscentrikov.

A Osrednja Anatolija je mnogo več od opisanega. Je dežela širnega neba, nepredstavljivo bogatih močvirij, kakršno je Sultanovo močvirje – Sultansazlıği, vulkanov, edinstvenih erodiranih geoloških oblik Kapadokije, slanišč, puščav, step, planjav, goščav, bujnih gozdov, visokih vrhov, globokih sotesk in mogočnih rek, kakršna je rdeča reka – Kızılırmak in mnogo drugega. Po več kot letu dni rednega obiskovanja tega vznemirljivega dela Turčije se moja radovednost samo bohota, še posebej, ker v Turčiji mnoge skrivnosti ptičjega sveta še ostajajo nerešene, velikost in pestrost tega dela pa presega vsa moja prejšnja pričakovanja za najmanj desetkrat. Vem, da bom moral še mnogokrat obtičati v različnih blatnih kotanjah, a razumem, da je to del igre – pogosto je treba zastati, globoko vdihniti, se morda modro popraskati po glavi, zazreti najprej daleč okoli sebe in nato še globoko vase in šele nato se naša frekvenca uravna s tisto v naravi, ki nas obkroža. Blatne stranpoti so v bistvu edina bližnjica do tistega legendarnega vsipanja praprotnih semen v čevlje na kresno noč, po katerem tako hrepeni vsak resnični ljubitelj narave.

ALI PTICE PONOČI RES SPIJO?

// prevod in priredba Tjaša Zagoršek

Ste se kdaj vprašali, kaj počnejo ptice, ko pade noč? Ali noč prespijo kot mi? Odgovor je večinoma »da«, vendar spanje zanje ni tako preprosto, kot je za nas, zato ptice obvladajo kar nekaj spretnosti, ki jim pomagajo zatisniti oči ter se spočiti.

DNEVNO ALI NOČNO AKTIVNA

Če ste kdaj v naravi srečali sovo, potem veste, da so nekatere vrste ptic bolj dejavne ponoči. Takšnim »ponočajnikom« pravimo nočne vrste, med njimi so najbolj prepoznavne vrste iz družin sov (Strigidae) ter podhujk (Caprimulgidae). »Zbudijo« se, ko pade mrak, in takrat branijo svoj teritorij, si dvorijo in iščejo hrano. Čez dan si za počitek ali dremež najdejo varno mesto v duplu drevesa, na drevesni veji ali v skalni steni. V nasprotju z njimi pa je večina drugih vrst ptic večinoma dnevno aktivna od sončnega vzhoda do zahoda. Ko pade noč, si poiščejo primerno mesto za počitek na veji drevesa, strehi hiše ali ob rečnem nabrežju.

Pred počitkom se navadno ptica nekoliko našopiri, privije kljun pod perut in pokrči eno nogo. S človeškega vidika deluje takšen položaj za nočni počitek zelo neudobno. Vendar je za ptico, ki mora biti pozorna tudi na potencialne plenilce, dovolj primeren za počitek.

ZAKAJ PTICA NE PADE Z VEJE MED POČITKOM?

Zelo malo verjetno je, da bi ptica med počitkom padla z veje. Razlog za to tiči v anatomiji nog. Ko prenese težo telesa samo na eno nogo, njene nožne mišice prisilijo tetive stopal, da se pokrčijo in stopalo tako ostane trdno zaprto. Ta močni sto-

palni oprijem ptici onemogoči, da bi v času počitka padla z veje.

Vendar vse ptice ne počivajo na drevesih. Plojkokljuni (Anseriformes) in pobrežniki (Charadriiformes) svoj nočni (občasno tudi dnevni) počitek poiščejo na rečnem ali morskem obrežju. Eno nogo pokrčijo k telesu, z drugo pa oprijem poiščejo na skali ali kosu padlega drevja.

SPANJE Z ENIM ODPRTIM OČESOM

Ker plenilci nikoli ne počivajo, si ptice celonočnega spanca žal ne morejo privoščiti, zato počivajo v časovno kratkih intervalih. Nekatere vrste obvladajo tudi tehniko spanja s samo enim zaprtim očesom. Temu strokovno pravijo enohemisferni sen počasnih valov, pri katerem je ena polovica možganov vedno budna. Prilagoditev pticam omogoča takojšnjo in hitro reakcijo, če se jim približa potencialni plenilec. Raziskave so pokazale, da takšno tehniko počitka uporabljajo predvsem race in pobrežniki, pa tudi sokol selec (*Falco peregrinus*) in črnoglavka (*Sylvia atricapilla*).

Nesporni junaki v hkratnem spanju in letenju pa so zagotovo hudourniki (Apodidae). Ustavijo se le za kratko obdobje gnezditve, sicer pa vse življenje preživijo v zraku. Medtem ko letijo, se hranijo, pari in seveda počivajo. Ko ptica doseže določeno nadmorsko višino, začne jadrati in takrat si lahko privošči kratke trenutke počitka.

ZELENONOGI MARTINEC
(*Tringa nebularia*)

foto: Bojan Škerjanc

VIR

<https://www.birds.cornell.edu/k12/do-birds-sleep/>
(nazadnje obiskano 16. 11. 2021)

ZADNJI SMEH **SMEJAČE**

// Al Vrezec

Eden od dveh posnetkov **SMEJAČE** (*Ninox albifacies*) iz narave iz leta 1909, ki sta ju brata Parr posnela v skalni votlini pri Raincliff Stationu na Južnem otoku Nove Zelandije. Skalna stena se danes imenuje *Owl Rock* ali sovja skala.

foto: **Cuthbert in Oliver Parr** / **Wikipedija**

Izumiranje ptic je zaradi njihove dobre prepoznavnosti eno najbolj dokumentiranih v živem svetu. Od leta 1500 dalje je izumrlo 1,3 % vrst ptic. Danes je na robu izumrtja že 21 % ptic, 6,5 % pa jih je že funkcionalno izumrlih, kar pomeni, da živi osebkki še obstajajo, vendar je izumrtje vrste spričo uničenega življenjskega okolja ali premajhnega števila živih osebkov, ki so morda samo še enega spola, pravzaprav že zapečateni. Do leta 2100 naj bi ob današnjih trendih pričakovano izumrlo 6–14 % ptic, 7–25 % pa naj bi jih izumrlo funkcionalno. Najhujše izgube so bile in tudi bodo na oceanskih otokih, kjer bomo samo v naslednjih sto letih izgubili 28–56 % ptičjih vrst. Val šestega množičnega izumiranja vrst, ki zajema praktično ves živi svet, se zdi na primeru karizmatičnih ptic še toliko bolj očiten, postaja vse silovitejši, saj vsako leto s planeta za vedno izgine več kot ena vrsta ptice.

OTOK PTIC

Če bi iz Slovenije izkopali navpičen rov skozi Zemljino središče na drugo stran planeta, bi se znašli na idiličnem oceanskem otoku, Novi Zelandiji. Zaradi svoje izoliranosti se je biotska pestrost Nove Zelandije razvijala ločeno od ostalega sveta, rezultat tega pa je neverjetno število endemnih

vrst, tudi med pticami. Še več, otok so imenovali otok ptic – od skupno 131 kopenskih ptic jih je 93 oziroma 71 % endemičnih. Prvi ljudje, Maori, so na otok prispeli pred 700 leti in od takrat pa do danes je na otoku izumrlo že 43 % ptic. Prva iztrebljanja so bila krvava, saj so Maori za prehrano pobijali orjaške moe, kasneje pa je izumiranje postajalo vse bolj tiho, očem nevidno. Posamezne ptice pa so se in se druga za drugo kot prikazni izgublajo v meglo zgodovinskega spomina.

Nekje okoli leta 1909 sta na Južnem otoku pri Raincliff Stationu brata Parr, Cuthbert in Oliver, v skalni votlini izsledila gnezdo smejače (*Ninox albifacies*). Smejača je največja novozevelandska sova, velikosti lesne sove (*Strix aluco*). Novo Zelandijo poseljuje še manjši ruru (*Ninox novaeseelandiae*), evropski priseljenci pa so iz Evrope na otok prinesli še čuka (*Athene noctua*) in blede pegico (*Tyto javanica*) iz Avstralije. V letu 1909 je smejača že izginila s Severnega otoka, na Južnem pa je bila že zelo redka, zato sta se brata Parr odločila, da bi mladiča fotografirala v gnezdu. Z mrtvo mišjo in fotoaparatom sta splezala do gnezditvene votline in mladiču ponudila miš. Mlada smejača je miš pograbila in bratoma je uspelo narediti dva posnetka, nezavedajoč se, da sta bila to prva in zadnja posnetka smejače

v naravi. Oliver Parr je še leta 1924 v bližini gnezdišča opazoval smejačo. Ko pa se je dobro desetletje kasneje (1938) odločil, da očarljivo in dokaj zaupljivo smejačo pokaže še svojemu sinu, smejače ni več našel.

VEČINOMA TALNO ŽIVLJENJE

Ključni raziskovalec ptičjega sveta Nove Zelandije, Walter Buller (1838–1906), je imel priložnost opazovati smejače tako v naravi kot v ujetništvu. Oglašanje smejače je opisal kot nenavaden smehu podoben padajoči klic, kar je bilo slišati dokaj smešno. Po nekaterih pričevanjih naj bi smejačin klic spominjal na oglašanje netopirskega švigavca (*Pterodroma cookii*), le da je šlo za bolj doneč sovji zvok. Čeprav so smejače letele, so dokaj kratke peruti in dolge noge nakazovale na njihovo zlasti talno življenje. Bile so gozdne sove, ki naj bi gnezdile po duplih, v skalnih votlinah in celo na tleh. Buller je domneval, da je bila smejača specializirana za lov polinezjskih podgan (*Rattus exculans*), katerih populacija je že konec 19. stoletja močno upadla zaradi izrivanja s strani na novo zanešenih sivih podgan (*Rattus norvegicus*). Vendar so kasnejše analize pokazale, da so bila ta razmišljanja le navidezna resničnost. Tudi polinezjske podgane so bile na Novi Zelandiji tujerodni prišleki, ki so jih na otok zanesli prvi priseljenci, Maori. Pravzaprav se je nevidno propadanje smejačinega življenjskega okolja začelo že takrat. Glavni plen smejače so bile ptice, ne-

Ključni **NOVOZELANDSKI ORNITOLOG WALTER BULLER** (1838–1906), ki je imel verjetno največ osebnih izkušenj z živimi smejačami (*Ninox albigacies*), je že leta 1893 opozoril, da so smejače na robu izumrtja.

foto: William James Harding

topirji, kuščarji, žabe, celo ribe in večji hrošči. Na t.i. otoku ptic je živelo mnogo endemitov, ki so izgubili sposobnost letenja, od majhnih mišjih pit (*Acanthisittidae*) do kivijev (*Apteryx*), ki jih je smejača plenila. Do konca 19. stoletja so bile populacije zlasti talnih ptic in kuščarjev že močno zdesetkane, tako da so se smejače dejansko presmerile na številnejši, a zanje morda manj optimalen plen, miši in podgane. Čeprav je bilo okolje vsaj v posameznih predelih Južnega otoka za smejačo še vedno na videz primerno, je prišlo po letu 1880 do silovitega upada populacije. V svoji razpravi iz leta 1893 je Buller že opozoril, da je smejača na robu izumrtja.

Do leta 2100 naj bi ob današnjih trendih pričakovano izumrlo 6–14 % ptic, 7–25 % pa naj bi jih izumrlo funkcionalno.

SO MORDA KJE SKRITE SMEJAČE PREŽIVELE?

Na Severnem otoku so zadnje smejačo opazili leta 1889. Na Južnem otoku pa je leta 1914 18-letno dekle našla mrtvo smejačo ob cesti blizu naselja Blue Cliffs. Zaradi redkosti so jo dali preparirati kot zadnjo njene vrste in še danes jo hrani muzej v Canterburyu. Vendar pa se je kasneje zvrstilo še nekaj opazovanj. Leta 1960 so blizu naselja Waianakarua našli jajčne lupine, še kasneje pa so ob raziskavah skalnih gnezdišč novozelandskega sokola (*Falco novaeseelandiae*) naleteli na nenavdno velike izbljuvke, ki bi lahko pripadali le večji sovi, morda smejači. Novozelandska ornitologa Trevor Worthy in Richard Holdaway sta se ob teh najdbah leta 1996 vprašala, ali so morda kje skrite in odmaknjene smejače preživele. Odgovor je: da. Obstaja zelo majhna možnost, da se smejače še niso zasmejale zadnjikrat.

O smejačinem obstoju ni oprijemljivih dokazov. Zaradi svojega skritega nočnega življenja so sove gotovo težje opazne kot morda katere druge ptice. Tako še vedno odmeva ponovno odkritje gozdnega čuka (*Athene blewitti*) v Indiji leta 1997 po več kot sto letih, po letu 2000 pa so opisali celo 16 novih vrst in podvrst sov, ki jih pred tem človeštvo sploh ni poznalo. Verjetno pa se še vedno kje skrivajo nepoznane vrste sov, ki jih odkrivamo z novimi metodami iskanja in identifikacije, pri kateri je bioakustična analiza zvoka eno ključnih orodij. Konec koncev se nam je tudi v Sloveniji z novimi pristopi popisovanja teh nočnih plenilcev z začetkom v 90-ih let odprl povsem nov pogled tudi na sovje populacije pri nas, tako da še vedno ne moremo reči, da jih vse zelo dobro poznamo.

Smeh smejače (*Ninox albigacies*) naj bi spominjal na oglašanje netopirskih švigavcev (*Pterodroma cookii*), le da naj bi bil bolj sovje doneč. Prisluhnite na povezavi.

Endemične otoške vrste sov so v Evropi večinoma izumrle še preden smo se ljudje zanje sploh pričeli zanimati, torej v prazgodovini.

V različnih muzejih po svetu je vsega skupaj ohranjenih 55 primerkov in 20 jajc smejače (*Ninox albigularis*). Na sliki je **PRIMEREK IZ NIZOZEMSKEGA MUZEJA NATURALIS**, kjer so dobro vidne močne dolge noge in razmeroma kratke peruti. Nam najbližje lahko smejačo vidimo v Dunajskem naravoslovnem muzeju.

foto: **Wikipedija**

TRENDI IZUMIRANJA PTIC SO NAJMOČNEJŠI NA OTOKIH

Kljub tem spodbudnim odkritjem pa ne gre zanemariti dejstva, da populacije mnogih ptic, tudi sov, upadajo, pa če jih poznamo ali ne. Trendi izumiranja ptic so najmočnejši na otokih in tudi smejača je ena tistih ptic, ki ji je otoško idilo spridil prihod človeka in z njim povezane tujerodne vrste, zlasti podgane in mačke, pa tudi podlasice, ki so jih ljudje nesmiselno naseljevali za zatiranje še bolj nesmiselno naseljenih kuncev. Le-te so spremenile nekdanji otoški ekosistem, kjer so glavne ekološke niše, ki jih na celini zasedajo sesalci, na Novi Zelandiji zasedale ptice.

Vendar pa oceanske otoške sisteme in upadanja otoških ptičjih specialistov iz celinske Evrope gledamo precej oddaljeno, nezavedajoč se, da so isti procesi izumiranja otoških ptic dogajali tudi nedaleč od nas, na sredozemskih otokih. Pred prihodom ljudi so namreč večji sredozemski otoki, kot so Sicilija, Sardinija, Korzika, Malta, Baleari, Kreta in Ciper, ravno tako imeli svoje endemične vrste sov, ki pa so večinoma izumrle še preden smo se ljudje zanje sploh pričeli zanimati, torej v prazgodovini. Subfosilne najdbe so nam razkrile konec pleistocena in v začetku holocena izumrlega kretskega čuka (*Athene cretensis*) s Krete, malteško pegico (*Tyto melitensis*) z Malte, sicilijansko pegico (*T. maurerchauvirae*) s Sicilije, Sardinije in Korzike tirenskega vira (*Bubo insularis*) in korziškega čuka (*Athene angelis*) ter balearskega čuka (*A. vallygornerensis*) z Balearov, velika balearska pegica (*Tyto balearica*) pa je poseljevala več otokov zahodnega Sredozemlja. Edini preostali sovji endemit sredozemskih otokov, ki se je čudežno ohranil do danes, je ciprski skovik (*Otus cyprius*). Podobno kot Maori in kasneje Evropejci na Novi Zelandiji so že prvi priseljenci na sredozemskih otokih ne le uničili okolja z izsekavanjem gozdov in spreminjanjem krajine, pač pa so spremenili tudi delovanje ekosistemov z vnosom tujerodnih organizmov, ki jim tudi endemični plenilci niso bili kos. Zgodba, ki jo je Sredozemlje videlo že v prazgodovini, se danes nadaljuje oziroma celo že zaključuje na oddaljenih oceanskih otokih. In ljudje se iz vsega skupaj še vedno nismo naučili nič, pač pa se reševanja sicer zaznanega upadanja biotske pestrosti še vedno lotevamo kot nekdanji prazgodovinski divjaki.

REFERENCE:

- CEBALLOS, G., EHRLICH, P.R., RAVEN, P.H. (2020): Vertebrates on the brink as indicators of biological annihilation and the sixth mass extinction. – *PNAS*, 117 (24): 13596-13602.
- FULLER, E. (2013): *Lost Animals: Extinction and the photographic record*. – Bloomsbury, London.
- HUME, J.P. & WALTERS, M. (2012): *Extinct Birds*. – T & AD Poyser, London.
- ROBB, M. (2015): *Undiscovered owls. A sound approach*. – The Sound Approach, Poole Dorset.
- TURBOTT, E.G. (1979): *Buller's Birds of New Zealand*. – Whitcoulls Publishers, Christchurch.
- TURVEY, S. T., ur. (2009): *Holocene Extinctions*. – Oxford University Press, Oxford.
- VREZEC, A. (2021): Globalno in lokalno izumiranje vrst, tudi pri nas. – *Alternator* 47/2021 (<https://www.alternator.science/sl/daljse/globalno-in-lokalno-izumiranje-vrst-tudi-pri-nas/> - zadnji ogled 13. 12. 2021)
- WILLIAMS, G.R. & HARRISON, M. (1972): The Laughing Owl *Sceloglaux albifacies* (Gray, 1844); a general survey of a near-extinct species. – *Notornis* 19: 4-19.
- WORTHY T. & HOLDAWAY, R. (1996): Laughter In The Night. – *New Zealand Geographic* 32. (<https://www.nzgeo.com/stories/laughter-in-the-night/> - zadnji ogled 13. 12. 2021)

KOLIKO ČASA BOMO ŠE SLIŠALI MALOSKOVIKANJE V GOZDOVIH SEVERA?

// Aleksander Trajbarič

Strategije upravljanja z gozdovi na Finskem so precej invazivne, saj vključujejo golosek. To ima velik vpliv na starostno in vrstno strukturo gozdov. Dupla, ki jih v večini dolbejo veliki detli (*Dendrocopos major*), lahko na drevesu ostanejo tudi več kot deset let. Z izsekavanjem velikih območij pa se nenadoma prekine večdesetletno kopičenje dupel in s tem zmanjšuje število gnezditvenih in prehranjevalnih mest, ki jih potrebujejo sekundarni duplarji, kot je mali skovik (*Glaucidium passerinum*). Izziv raziskave je bil ugotoviti, kakšna je razpoložljivost dupel v gospodarjenih finskih gozdovih, morebitne povezave razpoložljivosti dupel z gostoto malega skovika in kako različni dejavniki vplivajo na izbor posameznih dupel za gnezdenje in shranjevanje hrane.

NA MISIJI ISKANJA DUPEL

Raziskavo so opravili na dveh območjih gozdnih sestojev na Finskem s približno enakimi značilnostmi, Kauhava in Turku. Določanja gostote so se lotili s sistemom mreže, kjer so v naključno izbranih kvadratih prešteli število dupel ter si zabeležili njihove značilnosti (orientacija, mere in višine od tal). V vsak kvadrat so postavili tudi umetna dupla s specifičnimi merami, oddaljenostjo od tal in orientacijo. Vsa zaznana in nastavljena dupla so spremljali več let v jesenskem in spomladanskem času.

NEPREMIČNINARSTVO MALEGA SKOVIKA

Stoletja dolga zgodovina izsekavanja je na Finskem pustila precej očitne posledice, ki se med drugim izražajo tudi kot 10- do 100-kratno zmanjšanje števila dupel v primerjavi z območji, kjer se to ni dogajalo na tak način in toliko časa. Kljub temu

manjše število dupel ni vzrok za majhne gostote populacije malega skovika. Mnogo dupel ostaja namreč kljub ustreznosti nezasedenih. Povečanje gostote malega skovika verjetno omejuje količina plena v okolju, saj je bil zaznan večji povprečen domači okoliš. Možna omejitev je lahko tudi neprijetnost življenjskega okolja, ki je posledica gospodarjenja z goloseki. Primerno okolje je namreč strnjen gozd.

Mali skovik uporablja duplo za različne namene. Potrebuje ga za gnezdenje, pri čemer morajo biti mere dupla ustrezne, medtem ko oddaljenost od tal, predhodna uporaba in orientacija glede na smeri neba pri izbiri niso pomembne. Duplo mora imeti vsaj pet cm dolg vhod in mora biti globoko vsaj od 15 do 35 cm. Globino si z odstranitvijo gradiva lahko poveča sam. Poleg gnezditvenega dupla pa ima mali skovik tudi duplo za shranjevanje hrane prek zime. Pri tem so standardi pri izbiri shrambe precej nižji, saj je primerno skoraj vsako dovolj veliko duplo.

MALI SKOVIK, VELIK POSEBNEŽ

Dupla, ki so nameščena višje na deblu, mnogim duplarjem zagotavljajo boljšo zaščito pred plenilci. Kljub temu se mali skovik za te protipleniške strategije ne meni, temveč svoje gnezdo izbira neodvisno od oddaljenosti od tal. Raje se osredotoča na dimenzije dupla, ki so omenjene zgoraj.

Goloseki nenadoma prekinejo večdesetletno kopičenje dupel, ki jih potrebujejo sekundarni duplarji, med njimi **MALI SKOVIK** (*Glaucidium passerinum*).
foto: iStock

LITERATURA

BARONI, D., KORPIMÄKI, E., SELONEN, V. & LAAKSONEN, T. (2020): Tree cavity abundance and beyond: Nesting and food storing sites of the pygmy owl in managed boreal forests. – *Forest Ecology and Management* 460, 117818.

SREDOZEMSKA KAMENA KORALA – POMEMBEN BIOGRADNIK V SLOVENSKEM MORJU

// Lovrenc Lipej

Posnetek **KOLONIJE SREDOZEMSKE KAMENE KORALE** (*Cladocora caespitosa*) s posameznimi polipi od blizu

foto: Lovrenc Lipej

V slovenskem morju imamo okoli 20 vrst koralnjakov, od katerih je najbolj znana sredozemska kamena korala (*Cladocora caespitosa*), ki je ena izmed najpomembnejših gradnikov življenjskih okolij (biogradnikov) v slovenskem delu Jadranskega morja. Gre za endemično vrsto Sredozemskega morja, ki jo najdemo pretežno na skalnatem dnu do približno 30 metrov globine.

Tu je še vedno dovolj svetlobe za fotosintezo alg zo-oksantel, ki jih korala gosti v svojem telesu, čemur pravimo endosimbioza. Kamena korala je kolonij-ska žival, ki lahko šteje od nekaj do več sto osebkov (polipov). Pojavlja se lahko v obliki gruč (ang. *beds*; kolonije bolj ali manj blizu vsaksebi) ali pa formacij (ang. *banks*; kolonije zlepljene skupaj v večje strukture). Zaradi vse večjega upadanja populacij ima danes sredozemska kamena korala status ogrožene vrste. Občutljiva je na podnebne spremembe in človeške dejavnosti, kot so sidranje, vleka pridnenih mrež, zasipavanje in drugo.

MINIATURNI GREBEN

Korala je torej pomemben biogradnik, saj tvori biogene formacije, med katerimi so najbolj znani koralni grebeni. Pred rtom Ronek pri Strunjanu se iz morskega dna dviga velik greben, sestavljen iz makaronom podobnih odmrlih skeletnih ostankov sredozemske kamene korale, ki tako ustvarja drugotno (sekundarno) morsko dno. Ta, približno 200 m dolga in več kot 10 m visoka vzpetina je že na pogled zelo bogata s pestro množico pridnenih nevretenčarjev. Gostota živih kolonij koral je tu daleč najvišja v slovenskem morju, saj lahko presega 800 kolonij na 100 kvadratnih metrov. V bistvu lahko to tvorbo poimenujemo miniaturni koralni greben.

Na grebenih najdemo privlačne gološkrgarje, kot je npr. vrsta golega polža *Flabellina affinis*.

foto: Lovrenc Lipej

Prva inventarizacija favne »slovenskega koralnega grebena« je potrdila, da gre za bogato življenjsko okolje, ki se precej razlikuje od tistega v okolici. Zato ne preseneča dejstvo, da je tako okolje, ki je z vseh strani obdano z (samo na videz) muljasto puščavo, zelo bogato po številu vrst pridnenih nevretenčarjev. V grobem je bilo na grebenu najdenih več kot 10-krat več pridnenih živalskih vrst kot v bližnji okolici, poleg tega je tudi njihova številčnost desetkrat večja. Med množico pomembnih življenjskih okolij v slovenskem morju je poleg grebena pri rtu Ronek tudi življenjsko okolje s prevladujočo sredozemsko kameno koralo na piranski panti.

Kako pomembne so kolonije sredozemske kamene korale, pričajo podatki, ki se nanašajo na največjo kolonijo, ugotovljeno v slovenskem morju, ki ima v premeru 68 cm in prostornino približno 20.000 cm³. S pomočjo modela lahko izračunamo, da taka kolonija gosti 130 različnih vrst pridnenih nevretenčarjev, med katerimi je 39 vrst mehkužcev in 61 vrst mnogoščetincev.

Največje kolonije sredozemske kamene korale lahko merijo več kot 50 cm v premeru.

foto: **Lovrenc Lipej**

Biogena formacija pri rtu Ronek je sestavljena iz mrtvih delov koral

foto: **Borut Mavrič**

KAZALEC PODNEBNIH SPREMENB

Spremembe temperature so eden izmed najbolj značilnih kazalcev morebitnih sprememb v nekem okolju, ki so povezane s podnebnimi spremembami. Tudi sredozemska kamena koral je občutljiva na zelo visoke temperature in z njimi povezanimi

Danes populacije sredozemske kamene korale drastično upadajo zaradi podnebnih sprememb in tudi človeške dejavnosti, kot so sidranje, vleka pridnenih mrež, zasipavanje in drugo.

nihanji. Zaradi vpliva podnebnih sprememb prihaja v slovenskem morju do bledenja koral, in sicer tedaj, ko endosimbiontske zooksantele zaradi fiziološkega stresa zapustijo polipe. Navadno to sprožijo visoke temperature, vpliv pa imajo tudi intenzivna sončna radiacija ali nekatere bolezni. Pri kolonijah sredozemske kamene korale so bili opaženi številni primeri manjšega, izrazitega in popolnega bledenja koral. Do tega pojava prihaja predvsem proti koncu poletja in lahko vztraja do začetka oktobra. Čeprav je proces bledenja koral v prvi fazi še povraten in lahko koral spet pridobi endosimbionte, so pojavi odmrlih osebkov in povsem poginulih celih kolonij pogosti. Poleg tega so kolonije kamene korale pogosto tudi fizično poškodovane ali celo uničene zaradi že omenjenega sidranja plovil.

SOS ZA KORALE

Glede na to, da je posledice podnebnih sprememb, kot je bledenje koral, nemogoče preprečevati, je smiselno razmišljati o poskusih ponovne vzpostavitve populacij. Na Morski biološki postaji smo spričo zdesetkanja populacij sredozemske kamene korale pričeli z načrtnim gojenjem mladih kolonij. Za ta namen so najprimernejše tiste kolonije, ki še niso pritrjene, in tiste, ki so jih različne ujme odtrgale iz podlage. Poleg gojenja v laboratoriju smo izdelali posebne stožčaste strukture, na katere smo pritrčili primerke mladih kolonij in jih postavili na greben pred Ronkom in v sedem drugih okolij, v katerih obstajajo življenjska okolja s prevladujočo sredozemsko kameno koralo. Prvi rezultati so spodbudni in vzbujajo pričakovanja, da bomo v primeru hitrega izginjanja te vrste v našem morju imeli pripravljene primerne in pravočasne rešitve.

Avtor prispevka s slovenskimi in italijanskimi kolegi v okviru mednarodnega projekta TRETAMARA pripravlja strukturo z mladimi kolonijami sredozemske kamene korale, da jo bodo potopili na morskno dno.

foto: **Martina Orlando Bonaca**

KREKOV

// Aljaž Mulej, Tjaša Zagoršek

KREKOV (*Nucifraga caryocatactes*), rjava ptica, posuta z belimi pikami, je pravzaprav nezamenljiv.

foto: **Bine Mekina**

*Ob obisku alpskega ali dinarskega sveta pozorno oko zagotovo opazi ptico čokoladno rjave barve, katere telo je posuto z belimi pikami. Krekovt (*Nucifraga caryocatactes*) je med pticami pravzaprav nezamenljiv. V letu bi ga sicer lahko zamenjali s šojo (*Garrulus glandarius*), vendar sta njegov stas in glas edinstvena.*

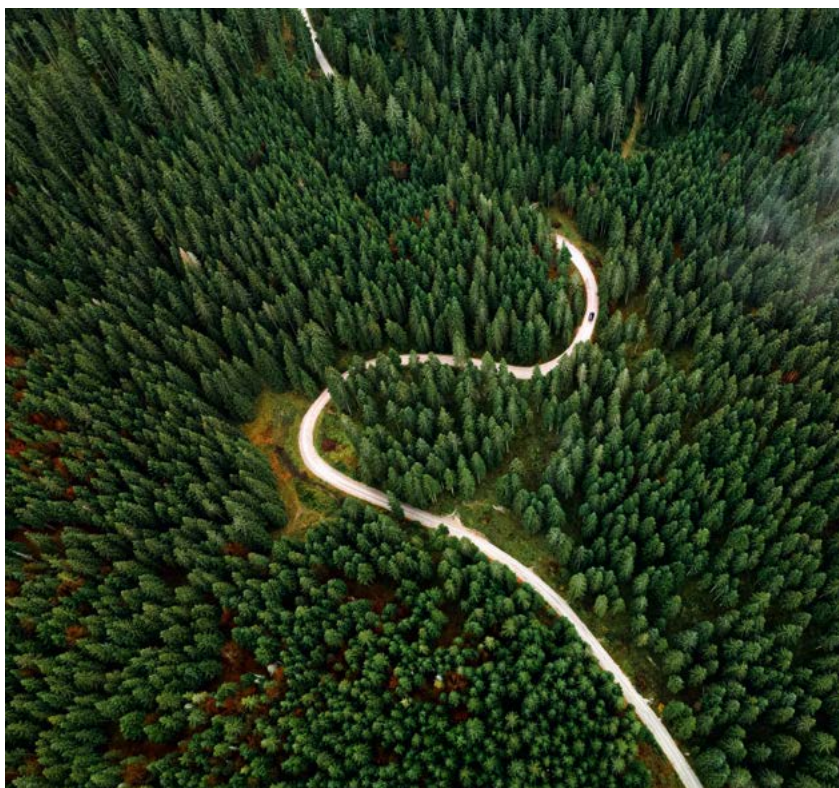

GOZDOVI SO NJEGOV DOM

Krekovt naseljuje iglaste in mešane gozdove, predvsem smrekove, macesnovo-cemprinove in smrekovo-jelove. Je izredno zgođen gnezditelc, saj par začne z izdelavo gnezda že proti koncu februarja. Gnezdo si zgradi na iglastem drevesu, obi-

Višje ležeči **SMREKOVI GOZDOVI** so pomembno prehranjevalno in gnezditveno življenjsko okolje krekovta.

foto: **Bine Mekina**

čajno tik ob vrhu in na osončni strani. Postavita ga lahko tudi do višine 25 metrov. Samica gnezdo mehko obloži z mahom in lišaji, ki dobro ohranjajo temperaturo. Po 18 dneh valjenja se konec aprila, ko lahko gorski svet in tajgo še prekriva debela snežna odeja, iz modro zelenih pikastih jajc izvalijo trije do štirje mladiči. Zanje skrbita oba starša in ti po 23 dneh že zapustijo domače gnezdo. Vendar s starši ostanejo še vsaj nekaj mesecev. To obdobje je za mlade ptice izjemno pomembno, saj jih starša učita različnih tehnik shranjevanja hrane, ki so ključne za preživetje v zahtevnem zimskem obdobju.

VSE OD EVROPE DO JAPONSKE

Krekovt je vrsta, ki ima zelo široko območje razširjenosti. V Evropi živi 15 % njegove populacije, večji del populacije pa naseljuje prostrana območja tajge v Rusiji. Prav tako ga lahko najdemo v severnem delu Mongolije, Kazahstanu, na Korejskem polotoku ter na Japonskem. Krekovt je ena redkih ptic, ki praviloma skozi vse leto ostane na območju svojega teritorija. Nobena izjema niso niti zime z debelo snežno odejo. Skrite zaloge hrane je sposoben najti celo pod 45 cm visokim snegom.

NEUTRUDNI RAZNAŠALEC SEMEN

Glavnino krekovtove prehrane sestavljajo semena iglavcev, predvsem različnih vrst borov (*Pinus* spp.). Na večjem delu svoje razširjenosti se pre-

hranjuje predvsem s semeni sibirskega bora (*Pinus sibirica*). V Evropi, kjer le-ta ne uspeva, torej tudi v Sloveniji, pa njegovo prehrano sestavljajo pretežno semena smreke (*Picea abies*) in leske (*Corylus avellana*). Zaradi tega se je podvrsta *caryocatactes*, ki živi v Evropi, temu načinu prehranjevanja evolucijsko prilagodila z debelejšim in krajšim kljunom. Na območju Alp in Karpatov je pomemben delež njegove prehrane tudi cemprin (*Pinus cembra*). Krekovt in drevesa, na katerih se hrani, imajo vzajemno korist. Ptič jeseni iz storža izlušči zrela in hranljiva semena, se z njimi hrani ali pa jih shrani v golši ter jih nato zakoplje v zemljo nekaj centimetrov globoko. Tako lahko razširi med 30.000 do 100.000 semen na površini kakih 10 km². Semena najraje skrrije na južna pobočja, saj pozimi lažje dostopa do njih.

Raziskovalci so ugotovili, da krekovt izbira le najbolj kakovostna semena. Med 500 skritimi semeni, shranjenimi za zimsko zalogo, so bila namreč le tri takšna, ki niso kalila. Skrivališča semen mu pomenijo pomemben vir hrane spomladi in pozimi. Njegov odlični spomin, značilen za vse predstavnike družine vranov (Corvidae), mu omogoča, da najde kar 80 % svojih skrivališč. Kljub visokemu deležu odkritih zalog veliko semen ostane skritih, zato ima krekovt pomembno vlogo pri pomlajevanju alpskih gozdov.

MORDA NISTE VEDELI ...

... da je leta 1758 vrsto opisal Karl Linnaeus in je vse do danes ohranila svoje izvirno latinsko ime *Nucifraga caryocatactes* (ali v prevodu »lomilec lešnikov«),

... da si potem, ko si samec najde samico, par ostane zvest vse življenje,

... da ima vrsta zelo široko območje razširjenosti, ki se globalno gledano razteza na več kot 10.000.000 km².

PRILAGOJEN JEZIK, DLAČICE IN VELIKA GOLŠA

Z dlačicami v nosnicah in golšo, kjer lahko shrani tudi do 150 semen hkrati, je krekovt izjemno dobro prilagojen na visoke nadmorske višine ter obdobja hladnega vremena. Njegova posebnost je tudi oblika jezika. Na njegovem koncu ima keratinizirane izrastke, ki delujejo kot nekakšne vilice in so anatomsko prilagojene za lažje pobiranje semen iz storžev smrek in borovcev. Tudi trenje lešnikov je za krekovta mala šala, saj jih stisne med noge ter jih razpre z udarcem ostre konice močnega kljuna.

SIBIRSKI PRIŠLEKI

V Evropi stalno živi podvrsta *caryocatactes*, ki gnezdi tudi pri nas. Razširjena je v Skandinaviji, Karpatih, Dinaridih in Alpah. Občasno pa se lahko v Evropi pojavi tudi sibirski podvrsta

macrorhynchos, ki je razširjena na območju severne in severovzhodne Azije. Določitev te podvrste je zelo zahtevna in je mogoča le na podlagi meritev kljuna in repa. Na splošno velja, da ima sibirski podvrsta tanjši in daljši kljun, belina na repnih peresih pa je zelo široka. Za evropsko podvrsto pa velja, da je belina na repnih peresih krajša, kljun pa debelejši. Pri določitvi je zato potrebna tudi velika previdnost, saj se lahko vsi naštetni znaki pri obeh podvrstah tudi prekrivajo.

V jesenskem času lahko v letih populacijskih izbruhov tudi pri nas opazujemo krekovte, ki so ponavadi »nesramno predrzni« ter zaupljivi, kot je o njih leta 1925 pisal že Otmar Reiser.

foto: Bine Mekina

Njegov odlični spomin mu omogoča, da najde kar 80 % svojih skrivališč semen.

Sibirski podvrsta se v Sloveniji pojavlja v t.i. eruptivnih letih. V letu, ko ima sibirski cedra zelo dober obrod, se to kaže v večjem gnezditvenem uspehu ptic in nato kasnejšem populacijskem izbruhu. Raziskovalci si sicer v tem niso povsem enotni, saj obstaja tudi teorija, da populacijske izbruhe sproži nenaden upad obroda sibirskega bora in malega cemprina (*Pinus pumila*). V jesenskem času lahko v eruptivnih letih tudi pri nas opazujemo krekovte, ki so ponavadi »nesramno predrzni« ter zaupljivi, kot je o njih leta 1925 pisal že Otmar Reiser.

Določanje podvrste pri krekovtu zahteva meritve kljuna in beline na zunanjem repnem peresu.

foto: Val Milek

VIRI

- BRAČKO, F. (2019): Masovne erupcije sibirske podvrste krekovta *Nucifraga caryocatactes macrorhynchos* v Evropi in Sloveniji doslej. – *Acrocephalus* 40 (182/183): 23–30.
- MATTES, H. (1982): The co-adaptive system of the Nutcracker and *Pinus cembra*, and its importance for forestry in the upper montane forest zone. – *Berichte, Eidgenossische Anstalt für das Forstliche Versuchswesen, Switzerland*.
- JACKOWIAK, H., SKIERESZ-SZEWczyk, K., KWIECINSKI, Z., TRZCIELINSKA-LORYCH, J., GODYNICKI, S. (2010): Functional morphology of the tongue in the nutcracker (*Nucifraga caryocatactes*). – *Zoological Science* 27 (7): 589–94.

BOMO EVROPEJCI ŠE NAPREJ TOLERIRALI UPORABO SVINČENEGA STRELIVA?

// Jerneja Čepin

Kalifornijska študija navaja, da so bile srednje vrednosti svinca v krvi **KROKARJEV** (*Corvus corax*) 6-krat večje med sezono lova.

foto: Alen Ploj

Nič ni bolj boleče kot „svinčeno slovo“

KAMPANJA BIRDLIFE INTERNATIONAL o

prepovedi uporabe svinčnih nabojev za lov v mokriščih iz leta 2017. (Pridobljeno s strani <https://www.birdlife.org/europe-and-central-asia/news/lead-poisoning-long-goodbye>, 9. 11. 2021)

Svinec kot strupena kovina pomeni veliko tveganje za zdravje ljudi in živali. Ptice se s svincom lahko zastrupijo prek neposrednega zaužitja izstreljenih svinčnih šiber v okolju ali pa prek delcev streliva, ki jih zaužijejo s hrano. Svinčeno strelivo je ponekod in v nekaterih primerih že prepovedano (npr. za lov na prostoživeče ptice v ZDA od leta 1991/92 ter za vse lovske namene na Danskem od leta 1996), vendar pa bo za razumevanje javnosti o vplivih svinca na zdravje ptic in ostalih živali, rastlin ter ljudi treba vložiti še precej truda na področju ozaveščanja in zbiranja dokazov. Prispevek zato posodablja in nadgrajuje dosedanje znanje o učinkih svinca na zdravje prostoživečih ptic, načinih izpostavljenosti svinču in vplivu zastrupitev na ptiče populacije.

ZAKAJ ZASKRBLJENOST

Svinec je strupena ne-esencialna kovina, ki škoduje živim organizmom. Učinki zastrupitve s svincom so pri vretenčarskih skupinah podobni in dobro raziskani. Razvoj kliničnih znakov je odvisen od trajanja izpostavljenosti in prejete doze svinca. Po zaužitju streliva se svinec lahko vsrka in nalaga v mehkih tkivih, pa tudi v kosteh. Nagnjenost posamezne ptice k zastrupitvi je odvisna od številnih bioloških in okoljskih dejavnikov (npr. spola, prehrane, temperature, količine hrane v okolju itd.), občutljivost na svinec pa se spreminja med vrstami. Ptice so svinču lahko izpostavljene prek streliva, ki onesnaži rastline, tla in predvsem vodna telesa, lahko pa neposredno užijejo strelivo, ki po uporabi pristane v okolju in se desetletja razgrajuje v njem. Prav tako lahko svinčeni delci ostanejo v tkivih obstreljenih ptic in se nato razširijo v sosednja tkiva. Omenjena problematika je podkrepljena s študijami, ki osvetljujejo številne primere zastrupitev ptic. Andreotti s sodelavci ocenjuje, da zaradi zastrupitve s svincom letno pogine milijon ptic, dodatni trije milijoni pa imajo kljub preživetju bolj ali manj trajne posledice. Opis drugih študij presega okvir pričujočega besedila, a število prizadetih taksonov in geografska razširjenost primerov se z večanjem znanja povečujeta.

Odstranitev tega (izogibljivega) vira onesnaženja in s tem trpljenja mnogih živali je bolj ali manj odvisna od politične volje.

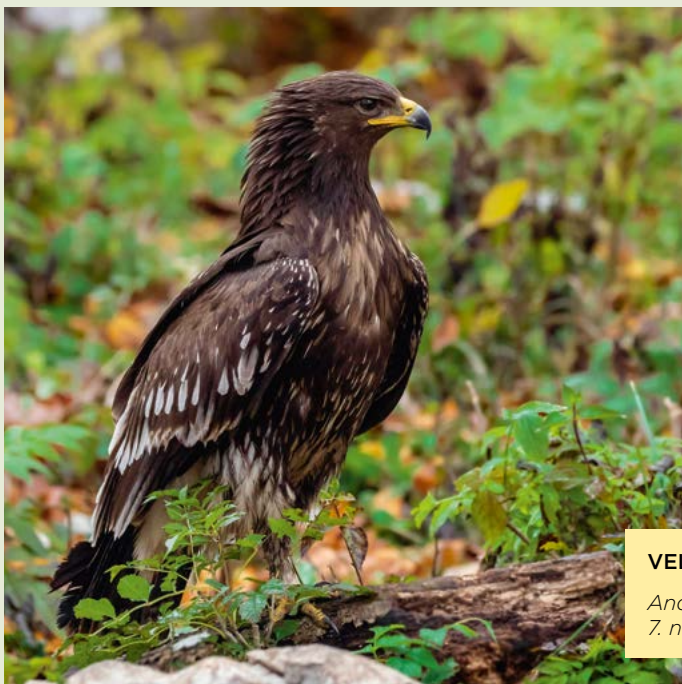
ZNANJE NAJ PREPRIČA JAVNOST

Vsaka dobra raziskava se najprej prične z zbiranjem informacij in primerne literature. Avtorji tehtnega in preglednega prispevka *Učinki svinca iz streliva na ptice in druge prostoživeče živali: pregled in posodobitev* so za obdobje 2013–2018 prečesali platformo »Web of Science« (spletna stran znanstvenih raziskav), vključujoč različne ključne besede v povezavi s svinčnim strelivom in vplivom le-tega na zdravje ptic ter drugih prostoživečih živali. V svoje delo so nato vključili tiste reference, ki so nadgradile dosedanje pregledne članke, razširile znanje ali nasprotovale zaključkom nekaterih predhodnih preglednih člankov.

POGLED V PRIHODNOST

Pregledni članek opominja na zaskrbljujoče stanje v okolju, ki je posledica uporabe svinčnega streliva. Odstranitev tega (izogibljivega) vira onesnaženja in s tem trpljenja mnogih živali je bolj ali manj odvisna od politične volje. Najnovejši podatki o omejitvi uporabe svinčnih šiber v mokriščih Evropske unije opogumljajo, vendar pa mora slednje uzakoniti še Evropski parlament. Ali bomo torej v Evropi še naprej tolerirali uporabo svinčnega streliva? Dokazi naj tokrat govorijo sami zase!

VELIKI KLINKAČ (*Clanga clanga*)

Andrej Tomažin, Liplje pri Planini,
7. november 2021

POLARNI SLAPNIK
(*Gavia arctica*)

Bojan Bratož,
Blejsko jezero,
29. november 2021

VELIKI ŠKURH

(*Numenius arquata*)

Duša Vadnjal, Ankaran,
27. september 2021

SLOKA (*Scolopax rusticola*)

Ko sem prišel izpod prulskega mostu, sem presenečen opazil sloko, zraven nje pa sivo vrano (*Corvus cornix*), ki je sloko nadlegovala. Med mano na sprehajalni poti in sloko ob bregu Ljubljanske je bila le brežina ... Idealen trenutek za fotografiranje! V takih ključnih trenutkih rada odpove tehnika; ko sem preklupil na bliskavico, mi fotoaparati ni hotel ostriti zaradi kratke razdalje med nama s ptico, preklupil sem na ročno ostrenje, medtem ko se je sloka premaknila, pa sem pozabil, da nimam več avtomatskega ostrenja ... Na srečo sem lahko naredil nekaj fotografij, preden jo je napodila vrana. Sloka je zletela na drugo stran prulskega mostu in naprej pod krošnjami drevoreda v smeri Trnovega. Za njo je šla del poti tudi siva vrana.

Mirko Gaberšek, www.Nalzletu.Si^{TM}, Prule,
29. november 2021

DR. JOŽKO RAČNIK – PREDANI VETERINAR ZA PROSTOŽIVEČE PTICE

// pogovarjala se je
Petra Vrh Vrezec

Profesor dr. **JOŽKO RAČNIK**, predani veterinar za ptice, male sesalce in plazilce, ki je poleg delovanja na kliniki tudi izredni profesor na Veterinarski fakulteti Univerze v Ljubljani

foto: osebni arhiv

V začetku decembra sem obiskala veterinarsko kliniko in se lahko prepričala o srčnem delu predanega veterinarja za ptice, male sesalce in plazilce, ki je poleg dela na kliniki tudi izredni profesor na Veterinarski fakulteti Univerze v Ljubljani. Kot nam je zaupal profesor dr. Jožko Račnik, je njegova prva ljubezen veterinarska oskrba eksotičnih in prostoživečih živali na Kliniki za ptice, male sesalce in plazilce Inštituta za perutnino, ptice, male sesalce in plazilce Veterinarske fakultete, ob vsem tem pa tudi različne raziskave pri prostoživečih pticah – skupaj s sodelavci preučuje vpliv herpesvirusa na različne vrste ptic, prenos patogenih povzročiteljev, predvsem virusa Zahodnega Nila s selečimi se pticami pevkami in še marsikaj. Za intervju sva se dobila v večernih urah, potem ko je opravil delo na kliniki. Celodnevno delo je njegova več ali manj vsakodnevna praksa. »Če je hobi tvoj poklic, potem ti to ni odveč,« je skromno dodal ob koncu najinega pogovora.

Kdaj si se navdušil nad veterinarskim poklicem in pticami?

Doma sem s kmetije in dokler nisem odšel na študij v Ljubljano, sem bil vsak dan v stiku z živalmi. V otroštvu me je vedno povsem očaral obisk veterinarja, ki je prihajal zdraviti domače živali. Konkretno za ptice pa sem se začel zanimati preden sem prišel delat na inštitut. Leta 1999 sem bil na taboru študentov biologije v Kuzmi in imel sem priložnost opazovati obročkanje lastovk. To me je zelo prevzele! Potem sem se zaposlil na Veterinarski fakulteti, na Inštitutu za perutnino, sedaj se imenuje Inštitut za perutnino, ptice, male sesalce in plazilce, in tam sem kot veterinar začel zdraviti male sesalce, plazilce in ptice, tudi prostoživeče, ki so dobršen del vsakodnevnih kliničnih primerov. Zatem sem delal še doktorat iz aviarne influence in bolezni Zahodnega Nila pri prostoživečih pticah pod mentorstvom dr. Olge Zorman Rojs.

Kaj te je tako prevzelo pri obročkanju lastovk – ulov, meritve, izpust ptice ...?

Vedno sem ostajal na veterinarski strani, pri klinični veterinarski medicini, seveda v sodelovanju s strokovnjaki drugih ved – biologije, ekologije, sistematike, virologije, imunologije, molekularne biologije ipd. Vselej so me zanimale predvsem bolezni in njihovo zdravljenje ter uporaba različnih veterinarskih diagnostičnih tehnik pri prostoživečih pticah, med katerimi prednjačijo predvsem varen odvzem krvi in drugih vzorcev tudi najmanjšim vrstam, slikovne diagnostične metode, kot je rentgensko slikanje, ter različni kirurški posegi, skratka, vse v kontekstu, da pticam lahko kot veterinar klinik pomagam.

POSTOVKA (*Falco tinnunculus*) s poškodbo desne noge in leve peruti

foto: arhiv fotografij, Klinika za ptice, male sesalce in plazilce, VF

Kdaj in kako si se srečal z DOPPS-om?

DOPPS kot dobro profesionalno organizacijo, ki se v Sloveniji ukvarja s prostoživečimi pticami, sem pred mnogimi leti, mislim da še v gimnaziji, spoznal iz medijev. Kasneje pa na podlagi sodelovanja v smislu obveščanja o najdbi poškodovanih ptic. Inštitut za perutnino, ptice, male sesalce in plazilce ima obvezo s pogodbo, po kateri kot podizvajalec Zatočišča za živali prostoživečih vrst z Mute, ki ga vodi dr. Zlatko Golob, oskrbuje in daje prvo veterinarsko pomoč oslavljenim in poškodovanim prostoživečim živalim, med katerimi je dobršen del prostoživečih ptic. Znotraj tega se na nas obračajo najditelji ali pa nas kontaktira DOPPS, na katerega so se obrnili najditelji. Tudi prostovoljci DOPPS-a nemalokrat prinesejo na kliniko najdeno poškodovano ali bolno ptico. Ta naša povezava je zelo razširjena in utečena ter smo zanjo zelo hvaležni.

Že 20 let raziskuješ tudi veterinarske vidike prostoživečih ptic. Kaj konkretno počneš?

Veterinarska medicina prostoživečih ptic me zelo zanima že 20 let. Vsako možnost izkoristim, da sem v stiku s pacienti na kliniki, med katerimi so zelo pogosto poškodovane in ranjene prostoživeče ptice. Nemalokrat grem ptico pregledat in oskrbet tudi na teren, v naravo. Poleg tega že vrsto let sodelujemo z različnimi vrhunskimi strokovnjaki na področju ornitologije. V zvezi s tem imamo kar nekaj skupnih raziskav. Mene zanima predvsem raziskovanje klinike prostoživečih ptic – razvoj različnih kliničnih diagnostičnih metod glede na vrsto, velikost in druge specifične ptičjega osebka. Raziskujemo in raziskovali smo tudi različne bolezni, ki se pojavljajo občasno. Ena izmed njih je trihomonoza, ki se je pojavila predvsem pri zelencih pred nekaj leti. Potem sta tukaj še aviarna influenza in bolezen Zahodnega Nila, pa tudi druge virusne bolezni, ki jih že veliko let preučujeva skupaj z dr. Brigito Slavec. Še posebno me zanimajo bolezni prostoživečih ptic pevk. To so res majhne vrste in že odvzem krvi in klinični pregled je lahko tehnično zahteven poseg. Z veterinarsko medicino prostoživečih ptic pevk smo se veliko ukvarjali zadnjih 15 let. Večinoma sva sodelovala z dr. Tomijem Trilarjem, lovili smo ptice pevke na jesenski selitvi in pri njih ugotavljali različne bolezenske povzročitelje, opravljali biokemijske in plinske preiskave krvi in tudi druge raziskave. Nekaj let kasneje sva začela sodelovati z dr. Alom Vrezcem, skupaj z drugimi strokovnjaki sva preučevala ekologijo herpesvirusa pri sovah in ujedah. Večina raziskav o herpesvirusu pri prostoživečih pticah je bila opravljena v sklopu usposabljanja mladega raziskovalca v okviru Javne agencije za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS) in programske skupine na Veterinarski fakulteti Univerze v Ljubljani (P4-0092). Seveda vsa naša spoznanja opišemo in objavimo v recenziranih znanstvenih revijah in te informacije razširimo v raziskovalnem svetu. Pred kratkim smo na Inštitutu za perutnino, ptice, male sesalce in plazilce zaključili ciljni razi-

skovalni projekt, ki ga je vodila dr. Brigita Slavec in financiralo Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano ter ARRS. Pri projektu je sodeloval tudi Prirodoslovni muzej Slovenije s svojimi strokovnjaki, in sicer smo v enem delu raziskave preučevali ekologijo virusa aviarne influence pri labodih grbcih predvsem na reki Dravi. Tam sem bil zadolžen za klinični pregled ptic, ki so jih ulovili ornitologi. Odvzeli smo tudi kri in druge vzorce. Ornitologi so opravili meritve in raziskave na svojem področju. V prihodnosti pa si želim, da bi vsaj malo razsvetlili tudi toksikologijo pri prostoživečih pticah, predvsem pri sovah in ujedah – raziskali določene zastrupitve pri teh vrstah, ki se lahko pojavijo v naravi.

Katera je najbolj zanimiva vrsta ptice, ki so jo pripeljali k tebi na kliniko?

Določene vrste lahko pritegnejo večje zanimanje. Vseeno poskušam biti objektivna do vseh vrst, ker so vse potrebne pomoči. Mogoče bi kot redko vrsto, sprejeto na kliniki, postavil v ospredje velikega škurha. Šlo je za travmatsko poškodbo z zlomom nekaterih kosti v peruti. Na ptico so tudi streljali, kar sta dokazovali šibri na rentgenski sliki.

Katere vrste divjih ptic dobite na kliniko?

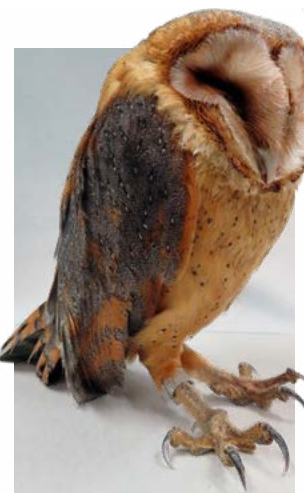
V veterinarski medicini prostoživečih ptic je nekak ustaljen ritem. V obdobju, ko se izlegajo mladiči, se veliko ukvarjamo z njimi, pozimi je več oslabeledih ptic, še posebej ob kakšnih neugodnih vremenskih situacijah, ko nenadoma zapade več snega. V tem času prinesejo na kliniko kakšno kanjo več, tudi sove in druge ujede. Najpogostejše vrste na kliniki so domači golob in siva vrana, za njima pa kanja, navadna postovka, potem sledijo že sove – lesna sova, letos tudi kozača zaradi velike lanskoletne populacije. Vidimo tudi druge ujede – skobca, kragulja ter ptice pevke. Tudi vodnih vrst je kar nekaj – siva čaplja, labod grbec ...

Imaš veliko dela na terenu ali večinoma na kliniki?

Večinoma sem na kliniki. Določene projekte delam tudi na terenu – z dr. Tomijem Trilarjem hodim na obročkanje ptic, ujetih na jesenski selitvi, občasno pa z dr. Alom Vrezcem pregledujeva sove na Krimu. Tu in tam grem pregledat in oskrbovat labode grbce na teren ipd.

Veterinarska pomoč prostoživečim ptic v naravi je pogosta. Na sliki je **LABOD GRBEC** (*Cygnus olor*) s povešeno desno peruto zaradi poškodbe.

foto: **arhiv fotografij**, Klinika za ptice, male sesalce in plazilce, VF

PEGASTA SOVA (*Tyto alba*) je zelo redka pacientka na kliniki. Oskrbeli smo jo zaradi akutne travme, najverjetneje se je zaletela v vozilo.

foto: **arhiv fotografij**, Klinika za ptice, male sesalce in plazilce, VF

Katere so najpogostejše težave ptic, ki jih prinesejo na kliniko?

Oslabelost in poškodbe zaradi naleta ob vozila, v stavbe, stene, stekla, zato so travmatske poškodbe zelo pogoste – različne rane, zlomi kosti, tope poškodbe, podplutbe, krvavitve ter posledično šokovna stanja. Lahko je vzrok samo oslabeledost in namnožitve zajedavcev, ki oslabijo žival. Občasno se pojavijo tudi virusne in parazitske težave – pred leti trihomonoza pri zelencih, bolezen Zahodnega Nila pri sivi vrani, virus Usutu pri kosih, lansko leto aviarna influenza pri labodih grbcih. Žal na rentgenskih slikah velikokrat vidimo, da so pogosto žrtve ustrelitve tudi zaščitene vrste prostoživečih ptic. Pri tem sodelujemo s Prirodoslovnim muzejem Slovenije in z DOPPS. Pred leti smo z dr. Alom Vrezcem in drugimi strokovnjaki z rentgenom pregledali kar nekaj ptic zaščitene vrste, večinoma ujede – velik delež je bil takrat ustreljenih.

Danes si izredni profesor na Veterinarski fakulteti v Ljubljani, si vodja klinike in delaš kot klinik na Kliniki za ptice, male sesalce in plazilce. Kakšni so tvoji izzivi za naprej?

Z mojega vidika se mi zdi, da z ornitologi lepo sodelujemo in bi si želel takšnega sodelovanja še naprej. Moja želja je, da je poškodb in boleznih ptic čim manj, čeprav je to moje delo. V prihodnosti bi si želel še dodatno izboljšati klinične diagnostične tehnike, uvesti različne kirurške posege, se čim bolj izobraziti, sodelovati z različnimi strokovnjaki. V tej smeri bi želel pripraviti več izobraževanj za študente veterinarske medicine, mogoče celo uvesti izbirni predmet o veterinarski medicini prostoživečih ptic.

Ali pri prostoživečih živalih mogoče naraščajo virusna obolenja zaradi podnebnih sprememb?

Gotovo je globalno segrevanje prineslo pojave novih boleznih ali pojav boleznih iz preteklosti na novo. Je pa res, da se tehnike razvijajo, načini odkrivanja

Kirurško zdravljenje obsežne rane pri **LABODU GRBCU** zaradi napada psa

foto: **arhiv fotografij**, Klinika za ptice, male sesalce in plazilce, VF

virusov in drugih povzročiteljev so se izboljšali in imamo bistveno več podatkov o zdravstvenem stanju prostoživečih ptic kot pred leti.

Mogoče pri svojem delu zaznavaš vpliv kmetijstva na zdravje ptic?

Na kliniki občasno vidimo poškodbe, ki nastanejo zaradi kosilnice, a to ni zelo pogosto.

Kaj pa prenos patogenih povzročiteljev s selivkami, ki priletijo iz Afrike ali pa s severa?

Že zelo zgodaj, na začetku moje raziskovalne poti, me je pritegnila selitev ptic kot možnost prenosa patogenih povzročiteljev na daljše razdalje. Ptica selivka po osnovni teoriji lahko prinese povzročitelja bolezni s tem, da je sama okužena z njim ali pa ga prinese mehansko, na delu telesa, na primer na perju. S točke A prileti v točko B in povzročitelja izloči npr. skozi kloako z izločki na mestu, kjer je več drugih ptic, ter ga s tem prenese na druge. Mogoče je tudi, da ga prinese s pritrjenim okuženim klopom ali pa s komarjem, ki na okuženi ptici pije kri. Na splošno bi rekel, da je ta teorija romantična, hitro pritegne, vendar je velikokrat v ozadju zelo kompleksna. Tu gre za kopico ekoloških in drugih spremenljivk, ki ti velikokrat ne dajo jasne slike. Ptice pevke sem začel spremljati na jesenski selitvi z dr. Tomijem Trilarjem že v okviru doktorata. V enem delu doktorata sem predvsem pri pticah pevkah na selitvi preučeval, v sodelovanju z Inštitutom za mikrobiologijo in imunologijo, Medicinske fakultete Univerze v Ljubljani in dr. Tatjano Avšič Županc, prisotnost protiteles proti virusu bolezni Zahodnega Nila. To lepo in zanimivo sodelovanje traja še danes.

Zahvalil se bi vsem sodelavkam in sodelavcem, s katerimi vsa leta sodelujemo in preučujemo veterinarsko medicino prostoživečih ptic. Posebna zahvala gre tudi kolegicam in kolegom s Klinike za ptice, male sesalce in plazilce Veterinarske fakultete za njihovo podporo, vsakodnevno predano delo in pomoč prostoživečim pticam.

Rentgenska slika **VELIKEGA ŠKURHA** (*Numenius arquata*). Ptica ima hudo akutno poškodbo, kompliciran odprti zlom desne nadlahtnice ter koželjnice in komolčnice. V področju spodnje čeljusti in rame močna okrogla radiopačna senca metala – sum na dve šibri iz nabojev strelnega orožja.

foto: **arhiv RTG slik**, Klinika za male živali in Klinika za ptice male sesalce in plazilce, VF

Rjavi lunj

// Al Vrezec

IZ ZBIRK
PRIRODOSLOVNEGA
MUZEJA SLOVENIJE

Konec marca 2015 sta nas v Prirodoslovni muzej Slovenije klicala Tilen Basle in Matej Gamser, ki sta v bližini Pragerskega, nedaleč od enega izmed slovenskih ornitoloških biserov, vodnega zadrževalnika Medvedce, na polju naletela na tragičen prizor: na močno načet kadaver lisice, ob njem mrtvega krokarja (*Corvus corax*) in štiri mrtve rjave lunje (*Circus aeruginosus*), zraven pa še enega paraliziranega rjavega lunja, ki si je kasneje sicer opomogel. Razlog pogina je bila zastrupitev, najverjetneje zaradi hranjenja na kadavru zastrupljene lisice. Zastrupljanje je v Evropi še vedno dokaj velik problem, ki zavira varstvo plenilskih ptic. Nedavna študija, v katero so bili vključeni tudi opisani primeri iz Slovenije, je med letoma 1996 in 2016 zabeležila 3196 najdenih

foto: David Kunc

zastrupljenih ujed, največ kanj (*Buteo buteo*), beloglavih jastrebov (*Gyps fulvus*), belorepcev (*Haliaeetus albicilla*), rjavih škarnikov (*Milvus milvus*) in rjavih lunjev, med njimi tudi redke vrste, sokole in sove, najbolj pa so na udaru vrste, ki se hranijo tudi z mrhovino. Največ primerov je bilo ugotovljenih ravno med marcem in aprilom, najpogostejše pa so zastrupitve z različnimi pesticidi. V primerjavi z drugimi državami v Sloveniji beležimo malo primerov zastrupljenih ptic, a to je lahko tudi posledica, da večino kadavrov zgrešimo oziroma o tovrstnih najdbah, tudi ornitologi, ne sporočajo. Rjavi lunji iz Medvedc so redki dokazni primeri zastrupljenih ptic iz Slovenije v zbirki Prirodoslovnega muzeja Slovenije, zavedeni pod inventarnima številka 6567 in 6682.

Včlani se v Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS)

foto: Dare Fekonja

Skupaj za ptice in ljudi!

S tem boš:

- postal(a) del društva, ki trenutno z več kot 1000 člani rešuje največje naravovarstvene probleme in aktivno prispeva k veljavi varstva narave v naši družbi,
- dobil(a) obilo priložnosti za sodelovanje na različnih delavnicah in pri prostovoljnem naravovarstvenem delu,
- lahko postal(a) aktiven(a) član(ica) regionalnih ali Mladinske sekcije in se udeleževal(a) ornitoloških taborov in srečanj za mlade,
- se lahko udeleževal(a) mesečnih predavanj o pticah in naravovarstvu in vodenih izletov po Sloveniji in tujini,
- prejemal(a) poljudno revijo Svet ptic (4 × letno) in po želji strokovno ornitološko revijo Acrocephalus.

Informacije dobiš na:

DOPPS, Tržaška c. 2, 1000 Ljubljana, T 01 426 58 75
dopps@dopps.si, www.ptice.si

ZIMA - OBDOBJE, KI POČASI MINE, A PONUJA VELIKO

Veliki srakoper je izjemno previdna ptica, zato sem moral, če sem ga želel fotografirati, pripraviti dolgotrajen projekt. Poleg majhnega šotora, ki sem ga na lokaciji imel kar dva meseca, sem moral v okolici postaviti še nekaj prež. Po nekaj dneh jih je srakoper sprejel. Pri fotografiranju je pomembno, da je preža že nekaj časa na lokaciji in je ne uporabimo takoj. Če ptico preženeš prvič, ko se usede na zeleno mesto, ga bo kasneje uporabljala veliko bolj previdno. K dobri fotografiji zelo pripomorejo brezžični fotoaparati, ki ob proženju sprožilca ne oddajajo nikakršnega zvoka.

Mokože sem zadnjo zimo fotografiral ob manjšem zaledenem ribniku. Med enim izmed sprehodov sem opazil, kako po zaledeneli površini ob robu trstičja stikajo za hrano. Obdobja ledu so bila v pretekli zimi zelo pogosta in dolgotrajna, predvsem na manjših vodnih površinah. Odločil sem se, da mokožem nastavim nekaj ribic, ki sem jih dobil v ribogojnici. Zaradi mraza in ledu so ponujeno hitro sprejeli in mi omogočili dobre priložnosti za fotografiranje.

Bobnarica - Projekt z mokoži je trajal kar nekaj časa, zato sem bil na lokaciji skoraj vsak dan. Med obiski sem večkrat opazil dve bobnarici. Le mislil sem si lahko, kakšno presenečenje bi bilo, če bi se katera od njiju pojavila pred mojim objektivom. Moje misli so se uresničile, ko sta se na eden izmed lepših dni v zimi pred mano prikazali kar dve.

veliki srakoper (*Lanius excubitor*),
mokož (*Rallus aquaticus*),
bobnarica (*Botaurus stellaris*)

Uživati, se vživeti v naravo in ujeti trenutke, ki ne nastanejo po sreči, ampak tiste, ki pridejo kot nagrada za vztrajnost.

JURE NOVAK

IZOBRAZBA: ekonomski tehnik // ZAPOSILITEV: samostojni podjetnik
 Moja fotografska pot se je začela kmalu po tem, ko sem prvič prijel za daljnogled. To je bilo pozimi leta 2009. Od takrat se je moja strast krepila in se krepi še danes. Poleg fotografije pa sem se pred nedavnim odločil tudi za video ustvarjanje, ki motive iz narave prikaže na popolnoma drugačen način. Najraje fotografiram ptice, ki živijo na ali ob vodi. Večina mojih domačih pravi, da je močvirje moj drugi dom, in s tem se rad strinjam. Oprema, ki jo trenutno uporabljam, je Sony a7RIV in objektiv Sony 200–600 mm.

foto: avtoportret

V bližini doma

DOLGOREPKA (*Aegithalos caudatus*)

To malo in ljubko gozdno ptico zlahka prepoznamo po okrogli obliki telesa in zelo dolgem repu. Dolgorepka je splošno razširjena v listopadnih in mešanih gozdovih, v parkih in v večjih vrtovih po celi Sloveniji. Rada ima predvsem gozdni rob, zaraščene površine, grmovja in žive meje. Skoraj vedno jo bomo opazili v majhnih razpršenih jatah od enega para do 20 osebkov, pritegnilo pa nas bo njihovo piskajoče oglašanje. Srečanja običajno trajajo le kratek čas, saj so dolgorepke med iskanjem hrane stalno premikajo. Jatica se na večje razdalje ne premika enotno, ampak osebkovi letajo z drevesa na drevo, drug za drugim, pri tem pa se vznemirjeno oglašajo. V zimskem času se »domačim«
dolgorepkam včasih pridružijo osebkovi s skrajnega severa – ti imajo povsem belo glavo. Čeprav kakšen ostane pri nas tudi čez poletje, jih je pozimi bistveno več. Pretežno žužkojede dolgorepke lahko pritegnemo tudi na krmilnico, saj se rade hranijo na lojnih pogačah.

besedilo: **Domen Stanič**, foto: **Borut Rubinič**

PISANA PLOSKOCEVKA (*Trametes versicolor*)

Če nas pot zanese v bližnji gozd, lahko na trhljih padlih deblih in štornih listavcev vzremo gručo pišanih lesnih gliv, ki iz lesa izraščajajo v obliki poličasto oblikovanih pahljačastih, usnjatih trosnjakov s kolarbarjastimi pasovi različnih barvnih odtenkov. Skrajni rob je navadno bel kot drobno luknjičasta trosovnica, proti središču pa prevladujejo vse temnejši pasovi v rdeče rjavih, okrašto rjavih do črno rjavih tonih. Čeprav zaradi žilavosti in pustega okusa ne spada med užitne vrste, jo v vzhodnjaški tradicionalni medicini uporabljajo za pripravo zdravilnega čaja. Njeni pripravki spodbujajo delovanje imunskega sistema in ugodno delujejo na organizem.

besedilo in foto: **Andrej Piltaver**

Na terenu

TRIPRSTI GALEB (*Rissa tridactyla*)

Triprsti galeb je ena izmed najboljše preučeni in po ocenah tudi globalno najštevilčnejših vrst galeba, ki gnezdi na arktičnih obalah. Vrsta je zlasti v zimskem času izrazito morska in se normalno ne pojavlja v notranjosti celine. Kljub temu lahko posamezne osebkove, predvsem v hladni polovici leta, dokaj redno opazujemo tudi v celinskem delu Evrope, vključno s Slovenijo. Pri nas je največ podatkov z rečnih akumulacij na Dravi: Ptujskega in Ormoškega jezera ter območja Maribora. Posamezna opazovanja so znana še z jezer v Pesniški dolini ter Zbiljskega in Cerknjskega jezera, nekoliko več podatkov pa je bilo zbranih na Obali. Glavnina opazovanj je med sredino oktobra in začetkom decembra, manj pa v drugi polovici zime in v aprilu. Izrazito prevladujejo opazovanja mladostnih osebkov v 1. koledarskem letu, medtem ko so odrasli zelo redki. Triprsti galebi se pri nas na posamezni lokaciji redko zadržujejo dalj časa, tako da zanje res velja, da je treba biti ob pravem času na pravem mestu.

besedilo: **Luka Božič**, foto: **Kajetan Kravos**

Za terenske sladokusce

VELIKI STRNAD (*Emberiza calandra*)

Veliki strnad je najmanj izrazito obarvan strnad pri nas. Spomladi, ko nas razveseljuje s petjem svoje značilne kitice, ga zlahka prepoznamo. V hladnem delu leta pa je določevanje lahko manjši izziv. Sivkasta barva s progicami tako po hrbtu kot po prsni ga komaj loči od samic rumenega in plotnega strnada, s katerimi se pozimi rad družijo. V pomoč nam je njegova zajetnejša velikost, izostanek kostanjevih odtenkov ter drugačna barva kljuna. Najlaže pa ga prepoznamo po značilnem oglašanju. Večina naše gnezdeče populacije se verjetno odseli in edina znana prezimovališča vrste pri nas so v zaledju obale. Posamezne osebkje in manjše jate lahko opazujemo v odprti krajini po nižinah večjega dela Slovenije. Ker ga hitro spregledamo, je njegova zimska razširjenost verjetno močno podcenjena. Torej, letošnje zimo lahko gremo na lov za velikim strnadom.

besedilo in foto: **Dejan Bordjan**

ŠKRLATNOMODRO PTIČJE SEME

(*Buglossoides purpureo-caerulea*)

Pozno jeseni ali pozimi, ko se zelenje v redkem grmovju umakne porjavelim ostankom rastlin, nas zbode v oko nenavadna rastlina. Na rjavih, pokončnih, suhih steblih so kot drobne solze nanizani svetleče beli plodovi. Še bolj nas preseneti, da so trdi, kot kamen-kost, ne, še bolj, kot železo. Spomladi si le oglejmo, kako cveti, od rdečkastega do vijoličnega se s starostjo spreminja barva cvetov, podobno kot pri pljučniku. Ni čudno, bližnja sorodnika sta, iz družine srhkolistnic. Manj verjetno je, da bomo našli njivsko ptičje mleko (*B. arvensis*) ali sorodnika, navadni železnik (*Lithospermum officinalis*), saj so njuni plodovi manjši in zato manj opazni. No, morda pa, opremljeni z novim znanjem. In zamika nas, da razkrijemo, od kod tako nenavadno ime rastline. Le poskusimo.

besedilo: **Metka Škornik**, foto: **Alenka Mihorič**

PISANI SKAKAČ (*Orchesella flavescens*)

Skakače, enega od podrazredov šesteronožnih členonožcev, smo nekoč uvrščali med žuželke, vendar izsledki genetskih raziskav kažejo, da tvorijo samostojno evlucijsko linijo in žuželkam niso sorodni. Razširjeni so po vsem svetu in znanih je okrog 7500 vrst. Nekateri med njimi živijo tudi v vlažnih gozdovih v mahovnati obrasti debel in pod odmrlim lubjem ter v njegovih globokih razpokah. Vendar le redko prilezejo iz svojih skrivališč. Kadar pa pridejo na plano, bomo najpogosteje med njimi opazili pisanega skakača, ki je velik od 3 do 6 mm, pokrit z dolgimi čvrstimi dlačicami in rumenkasto bel s črnimi lisami. Kot večina skakačev ima dobro razvite ticalnice in dobro sluhce, kar mu omogoča posebno strukturo, imenovana furka, ki deluje kot vzmet in ob nevarnosti požene žival v zrak, smer in mesto pristanka pa sta negotova.

besedilo: **Tomil Trilar**, foto: **Janez Kamin**

PTIČARIJADA 2021

V DEŽELI DIVJEGA PETELINA

// Tjaša Zagoršek

Le redko se zgodi, da se ob 4.00 zjutraj na eni točki zbere **TOLIKO ORNITOLOGOV** v želji slišati vsaj kratko oglašanje naše največje sove, velike uharice (*Bubo bubo*). Žal se jim ni oglasila, jim je pa na kratko zapel samec lesne sove (*Strix aluco*).

foto: Gregor Bernard

Ko ornitolog pomisli na Gorenjsko, se mu v mislih kar same narišejo veličastne ptičje vrste, kot so divji petelin (*Tetrao urogallus*), ruševac (*Lyrurus tetrix*), belka (*Lagopus muta*) in planinski orel (*Aquila chrysaetos*). A na letošnji, že 13. Ptičarijadi po vrsti, je imela samo skupina *Gwzdne kkwši* srečo z opazovanjem vsaj ene od teh vrst. Planinskega orla, gospodarja neba nad našimi Alpami, so opazovali šele, ko jim je krekovt (*Nucifraga caryocatactes*) prekrizal pot in jih »prilil« k postanku.

Gorenjska je bila s svojim razgibanim terenom in poligonom, velikim kar 759 km², fantastičen ornitološki izziv devetim tekmovalnim skupinam. Skupno so tekmovalci zabeležili izjemnih 98 vrst ptic, med njimi rjavega škarnika (*Milvus milvus*), pepelastega lunja (*Circus cyaneus*), rdečegrlo cipo (*Anthus cervinus*) in velikega srakoperja (*Lanius excubitor*). Med pogosteje opazovanimi vrstami pa so bili kot doslej domači vrabec (*Passer domesticus*) in domači golob (*Columba livia domestica*) ter kanja (*Buteo buteo*), kos (*Turdus merula*), grivar (*Columba palumbus*) in cikovt (*Turdus philomelos*).

Bistvo Ptičarijade je v druženju ter povezovanju. Nasmejani obrazi zglede povezanih članov Dolenjske sekcije DOPPS to zelo dobro potrjujejo.

foto: Gregor Bernard

Nepopisno veselje skupine *Ej, Jakoba ni v avtu!* v sestavi Bor, Ruj in Gaber Mihelič ter Jakob Habicht, ki jim je uspela izjemna dvojna zmaga
foto **Tjaša Zagoršek**

V kategoriji »opazovane vrste« se je med sabo pomerilo osem skupin, medtem ko je bilo v »fotografski kategoriji« pet skupin. Zmaga v obeh kategorijah je pripadala skupini *Ej, Jakoba ni v avtu!*, ki ji je uspelo v prvi kategoriji zabeležiti izjemnih 77 vrst ter jih od tega fotografirati kar 57.

PEPELASTI LUNJ
(*Circus cyaneus*)
foto: **Uroš Poteko**

V kategoriji »naravi prijazna mobilnost« je tekmovala samo ena skupina, Šentjurčani. Med 14-kilometrskim pohodom od Rudnega polja na Pokljuki pa do Srednje vasi v Bohinju so opazili kar 46 vrst ptic, med njimi gorsko sinico (*Poecile montanus*), krivokljuna (*Loxia curvirostra*) in skrivnostno ptico gozdnih tal – sloko (*Scolopax rusticola*).

Zmagovalcem kot tudi drugim tekmovalcem izrekam iskrene čestitke! Za pomoč pri organizaciji se iskreno zahvaljujem Nataši Fujs iz občine Bohinj, Društvu kmečkih deklet in žena iz Bohinja za kulinarično fantazijo ter Smučišču Senožeti za gostoljubje.

V kategoriji »naravi prijazna mobilnost« je zmaga pripadala skupini Šentjurčani (Dejan Bordjan, Janez Leskošek, Rafko Pintar in Urša Gajšek).
foto **Tjaša Zagoršek**

Vzdušje med tekmovalci je bilo veselo in nasmejeno.
foto: **Gregor Bernard**

EVROPSKI DAN OPAZOVANJA PTIC 2021

// Tilen Basle

ŠKORCI (*Sturnus vulgaris*) so bili med najštevilčnejšimi vrstami ptic, ki smo jih zabeležili v Evropi na Evropski dan opazovanja ptic.

foto: **Darinka Mladenovič**

Prvo soboto in nedeljo v oktobru že tradicionalno obeležujemo Evropski dan opazovanja ptic, dogodek, namenjen opazovanju ptic selivk in ozaveščanju o njihovi ogroženosti. Tudi tokrat smo z 41 evropskimi partnerji BirdLife organizirali več kot 1800 dogodkov, ki so pritegnili skoraj 28.000 opazovalcev ptic in narave.

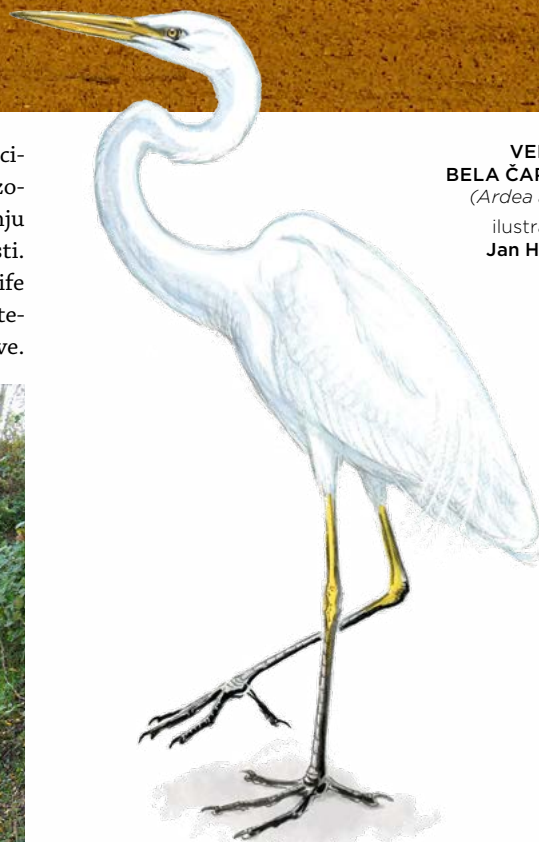

DOLENSKA SEKCIJA je obiskala območje Vrbine, kjer so našli največ škorcev, mlakaric (*Anas platyrhynchos*) in labodov grbcev (*Cygnus olor*).

foto: **Gregor Bernard**

**VELIKA
BELA ČAPLJA**
(*Ardea alba*)

ilustracija:
Jan Hošek

Skupaj smo tako prešteli neverjetnih sedem milijonov ptic! Tudi letos se je v organizaciji dogodkov izkazalo rusko društvo *Ptice in ljudje*, ki je organiziralo kar 729 dogodkov, s katerimi so v naravo privabili več kot 5000 ljudi. Največ ptic so prešteli kolegi na Finskem, kar 1,5 milijona! Najštevilčnejše vrste so bile ščinkavec (*Fringilla coelebs*), belolična gos (*Branta leucopsis*) in škorec (*Sturnus vulgaris*).

SEKCIJA OD KOLPE DO BARJA je na ta dan raziskovala Kočevsko jezero in okolico.

foto: **Muhamed Delić**

DOGAJANJE V SLOVENIJI?

V Sloveniji je društvo s pomočjo regionalnih sekcij organiziralo osem dogodkov, ki se jih je udeležilo 184 ljudi. Našteli smo več kot 5500 ptic, najštevilčnejši med njimi pa so bili škorec, grivar (*Columba palumbus*) in velika bela čaplja (*Ardea alba*). Med zanimivostmi velja postaviti v ospredje bičjo trstnico (*Acrocephalus schoenobaenus*), ki je bila ujeta med prikazom obročkanja v Naravnem rezervatu Ormoške lagune. Trstnica je nosila finski obroček in je bila za obiskovalce odličen prikaz razsežnosti selitve ptic.

GRIVAR
(*Columba palumbus*)
foto: **Tone Trebar** /
www.naturephoto-tone.com

POMURSKA SEKCIJA je Evropski dan opazovanja ptic zaznamovala s pohodom po Muriši in ob reki Muri.

foto: **Aleksander Koren**

KATERE SO BILE NAJŠTEVILČNEJŠE

PTICE OKOLI NAS

V LETU 2021?

// Tilen Basle

Zadnji teden januarja smo že tradicionalno preštevali ptice, ki se zadržujejo v bližini naših domov. V letu 2021 smo jih preštevali že trinajsto leto zapored, akcija pa je ponovno združila več kot 1000 opazovalcev ptic! Vas zanima, katerih ptic je bilo največ? Smo opazili med njimi tudi kakšno zanimivo?

Namen akcije Ptice okoli nas je opazovanje ptic okoli naših domov, podatki o opazovanih pticah pa kažejo, da navodila in priporočila pridno upoštevamo. Med najštevilčnejšimi so namreč prav tiste vrste, ki jih pogosto označimo kar z izrazom mestne ali urbane ptice.

DOMAČIH VRABCEV (*Passer domesticus*) ste v letu 2021 prešteli kar 3661, več kot 600 več kot lani.

foto: Milan Cerar

Presenečenje pretekle zime je bilo veliko število opazovanih **ČIŽKOV** (*Spinus spinus*).

ilustracija: Jan Hošek

KAR 20.356 PTIC

Najštevilčnejša vrsta je bil tudi letos domači vrabec (*Passer domesticus*). Prešteli smo jih kar 3661. Temu je po številu sledila siva vrana (*Corvus cornix*) z 2167 opazovanimi osebki in poljski vrabec (*Passer montanus*) s 1942 osebki. Vse tri vrste so po številu sestavljale kar 38 % vseh opazovanih ptic. Trem najštevilčnejšim so sledili čížek (*Spinus spinus*), velika sinica (*Parus major*), domači golob (*Columba livia domestica*), kos (*Turdus merula*), ščinkavec (*Fringilla coelebs*), plavček (*Cyanistes caeruleus*) in sraka (*Pica pica*). Skupaj smo našli kar 20.356 ptic, pripadajočih 75 različnim vrstam.

Ni presenetljivo, da so domači vrabec, siva vrana in poljski vrabec med najštevilčnejšimi opazovanimi pticami, saj so v samem vrhu že od vsega začetka uresničevanja akcije Ptice okoli nas. Omenjenim vrstam naša bivališča pomenijo zavetje, vrtovi, zelenice in ulice pa jim zagotavljajo obilo hrane. Hkrati so vse vrste zelo družabne, zaradi česar so v danem okolju še uspešnejše. Več možganov, več znanja, več oči pa več vidi!

LETOS SO PRESENETILI ČIŽKI

Presenečenje pretekle zime je bilo veliko število opazovanih čížkov. Ti so se v akciji Ptice okoli nas prvič zavihteli med deset najštevilčnejših ptic, končali so na 4. mestu in prehiteli celo velike sinice! Najverjetneje jih je bilo preteklo zimo pri

nas resnično nekoliko več, saj so številni obiskovali ptičje krmilnice. Čeprav so za to vrsto lahko značilne invazije iz severnih krajev, podobno kot pri pinožah (*Fringilla montifringilla*), pa tokrat to težko potrdimo. Morda je šlo le za manjšo invazijo.

Med akcijo smo opazovali tudi nekaj redkejših in za letni čas zanimivih vrst. Presenetila so opazovanja vodomca (*Alcedo atthis*), pivke (*Picus canus*), krivokljuna (*Loxia curvirostra*), velikega srakoperja (*Lanius excubitor*), srednjega detla (*Leipicus medius*), lesne sove (*Strix aluco*), škorca (*Sturnus vulgaris*) in celo bele štorklje (*Ciconia ciconia*).

Presenetilo je opazovanje **LESNE SOVE** (*Strix aluco*).
ilustracija: Mike Langman/RSPB

Skupaj smo našeli kar 20.356 ptic, pripadajočih 75 različnim vrstam.

AKCIJA PRIVABILA 1119 OPAZOVALCEV

Akcija Ptice okoli nas je v letu 2021 združila 1119 opazovalcev. Še posebej nas veseli, da je med nami veliko otrok, ki se akciji pridružijo v okviru pouka. Letos je bilo takšnih 485 iz 28 različnih osnovnih šol in vrtcev. Ptice so najbolj pridno preštevali v Vrtcu Lenart (168 sodelujočih), Vrtcu Tezno Maribor (42 sodelujočih), Biotehniškem centru Naklo (37 sodelujočih), OŠ Vincenzo e Diego de Castro Piran, podružnici Lucija (32 sodelujočih) in Šolskem centru Kranj (25 sodelujočih). Zahvaljujemo se vsem sodelujočim, predvsem pa vzgojiteljem in profesorjem, ki so mlade spodbudili k opazovanju ptic.

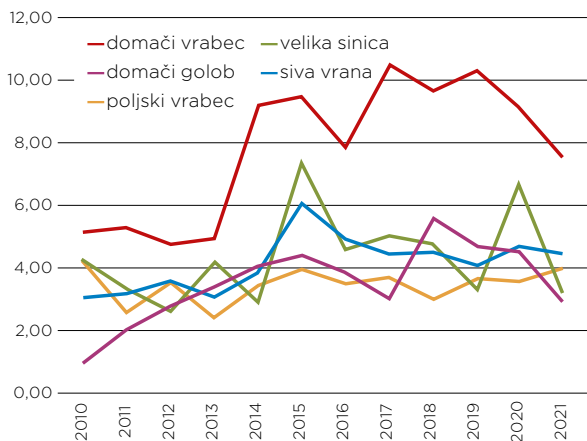
PTICE BODO OKOLI NAS TUDI V LETU 2022

Opazovanje ptic je enkratna prostočasna dejavnost, ki jo lahko opravljamo tudi v neposredni bližini doma. Ker nas zelo zanima, katere ptice (in koliko) opazite pri vas doma, vas vljudno vabimo k sodelovanju v akciji Ptice okoli nas.

Akcija Ptice okoli nas bo v letu 2022 potekala ob ponedeljka, 24., do nedelje, 30. januarja. V tem tednu si morate enkrat vzeti pol ure časa in opazovati ptice na poljubni lokaciji. To je lahko v okolici doma, ob ptičji krmilnici, na krajšem sprehodu po parku ali po vasi. Zabeležite samo največje število ptic iste vrste, ki jih vidite hkrati (tako preprečite večkratno štetje istih ptic). Svoja opazovanja nam nato sporočite do konca februarja prek e-obrazca, ki ga najdete na spletni strani www.ptice.si, kjer dobite tudi vse dodatne informacije in gradiva (letak, plakat), ki vam bodo v pomoč pri opazovanju.

GRAF ŠTEVILČNOSTI: Najštevilčnejše vrste ptic, preštete v akcijah Ptice okoli nas

Tudi **KOSOV** (*Turdus merula*) ste letos prešteli veliko.
ilustracija: Mike Langman/RSPB

SLOVENIJA OSTAJA TRANZITNA DRŽAVA TIHOTAPCEV PTIC

// Tjaša Zagoršek

Italijanski lovci so nezakonito prevažali 18 osebkov zavarovanih vrst ptic, ki so pripadale štirim vrstam.

foto: Tjaša Zagoršek

Tihotapljenje ptic pevk je v Evropi resen naravovarstveni problem. Gre za zelo dobro organizirano obliko kriminala, katerega dejavnost je osredotočena predvsem na jugovzhodno in srednjo Evropo. Slovenija je poleg Hrvaške in Madžarske ena glavnih tranzitnih držav, prek katere na italijanski črni trg letno prepeljejo več deset tisoč mrtvih in živih ptic. Mrtve prodajo v petične restavracije, žive pa gredo za potrebe gojitve ali hišnih ljubljencev.

Mrtve ptice so za petične restavracije, žive pa gredo h gojiteljem ali postanejo hišni ljubljenci.

IZREDNI NADZOR V ČASU JESENSKE SELITVE PTIC

Oktobra 2021 se je del projektne ekipe skupaj s prostovoljci pridružil carinski mobilni enoti Finančne uprave Ljubljana pri carinskem nadzoru v sklopu mednarodne akcije nadzora tihotapljenja ptic prek državnih meja. V skupno petih terenskih dneh je bilo opravljenih prek 500 pregledov osebnih in tovornih vozil. Že prvi delovni vikend je prinesel rezultate. Pri dveh pregledanih vozilih se je izkazalo, da italijanski državljani v Italijo nezakonito vozijo več osebkov zavarovanih vrst ptic. Pri italijanskem vozniku kombija so uslužbenci carinske mobilne enote odkrili vrečko, v kateri je bilo šest zmrznjenih slok (*Scolopax rusticola*). Kot je navedel voznik, je ptice prejel za darilo pri nakupu psa. Ulovljene pa so bile na Hrvaškem.

Med nadzorom sta bili ustavljeni še dve vozili. Izkazalo se je, da gre za skupino italijanskih lovcev, ki se

je vračala iz lovne vikenda na Hrvaškem. Pregled vozila in predmetov je razkril, da je v hladilnem kovčku več osebkov prepelic (*Coturnix coturnix*) in duplar (*Columba oenas*), prav tako pa tudi več kosov mesa divje svinje (*Sus scrofa*) in vsaj deset mlakaric (*Anas platyrhynchos*). Pregled drugega vozila je razkril, da je v priklopni prikolicici za prevoz psov več deset mlakaric, vsaj štirje fazani (*Phasianus colchicus*) ter dva kreheljca (*Anas crecca*) in dolgopa raca (*Anas acuta*). 14. člen Uredbe o zavarovanih prostoživečih živalskih vrstah prepoveduje prevažanje, prenašanje, prodajo, zamenjavo ali ponujanje za prodajo ali zamenjavo živih ali mrtvih živali, odvzetih iz narave, iz priloge 1 te uredbe. Carinska enota finančne policije je postopek predala policiji, ki je o dejanju nezakonitega transporta zavarovanih vrst ptic obvestila tudi pristojno državno tožilstvo. Postopek je še v teku.

SLOVENSKO-HRVAŠKA MEJA JE BREZ NADZORA

Od 1. junija 2013 slovensko-hrvaška meja ni več zunanja meja Evropske unije in posledično se redni carinski nadzor na njej ne opravlja več. Natančne ocene o razsežnosti nezakonitega transporta ptic v zadnjih letih zato ne poznamo. Takšni izredni in usmerjeni nadzori v času jesenske selitve ptic, kot je bil opravljen v sodelovanju s carinsko mobilno enoto Finančne uprave Ljubljana, so zato še toliko bolj dobrodošli in pomembni. Za uspešno odkrivanje primerov je ključno tako sodelovanje kot medsebojno obveščanje med pristojnimi organi (carina, policija, tožilstvo) in strokovnjaki. Pri obravnavanju primerov je namreč ključna pravilna določitev vrste zaseženih ptic, saj je status zavarovanih vrst bistven za uvedbo nadaljnjih postopkov.

Na naše presenečenje so že 14 dni po namestitvi nekatere izmed gnezdilnic naselile **VELIKE SINICE** (*Parus major*).

foto: Janez Papež

KRATER – MESTNI RAJ ZA PTICE

// Sebastjan Kovač

V Ljubljani, natančneje za Bežigradom, si lahko ogledate prostor, ki ga danes imenujemo Ustvarjalni laboratorij Krater. Gre za zapuščeno gradbeno jamo, na kateri je nekoč stala topniška vojašnica. Prostor, ki je kar 26 let sameval in s tem omogočil razrast bujnega rastlinstva in zatočišče mnogim živalim, smo leta 2020 v okviru projekta Simbiocen dobili v začasno rabo društvo Trajna v sodelovanju z Društvom za permakulturo Slovenije in društvom ProstoRož. Interdisciplinarna ekipa oblikovalcev, arhitektov, mikrobiologov in ekologov je v preteklem letu uredila del Kraterja in na njem postavila produkcijske prostore, namenjene raziskovanju uporabe biomase invazivnih rastlin – delavnico za ročno izdelavo papirja, lesno delavnico in laboratorij za gojenje micelija in užitnih gob. Letos je prostor svoja vrata odprl tudi javnosti in s pestrim programom ustvarjalnih delavnic, vodenih ogledov ter skupnostnih dogodkov privabil mnoge prebivalke in prebivalce mesta.

ZA PTICE URBANEGA OKOLJA

Na Kraterju, kjer smo do sedaj zabeležili več kot 115 različnih vrst rastlin in 11 vrst metuljev, lahko poleg naštetega opazujemo tudi množico različnih vrst ptic. V želji, da bi te leteče prebivalke mest bolje spoznali, smo k sodelovanju povabili ornitologa Maksa Sešlarja in ornitologinjo Tjašo Zagoršek iz DOPPS-a, ki sta spomladi za vse sledilce našega projekta pripravila spletno predavanje z naslovom Ptice v urbanem okolju in organizirala popis vrst, pojavljajočih se na Kraterju in v njegovi okolici. V enem samem popisu smo zabeležili kar 18 različnih vrst ptic, med katerimi so prevladovali vrbji kovački (*Phylloscopus collybita*), velike sinice (*Parus*

major), liščki (*Carduelis carduelis*), kosi (*Turdus merula*) in taščice (*Erithacus rubecula*). Na prostoru, kjer delujemo po načelu trajnosti, obnavljanja okolja in spodbujanja biotske raznovrstnosti, smo iz ostankov odpadnega parketa izdelali in namestili tudi 10 gnezdilnic, namenjenih manjšim pticam pevkam. Na naše presenečenje so že 14 dni po namestitvi nekatere izmed gnezdilnic naselile velike sinice, katerih mladiče smo, pod izurjeno roko ornitologinje, tudi obročkali. Po pogovoru z okoljskimi prebivalci smo ugotovili, da je bilo na prostoru mogoče opaziti tudi sove, zato smo na eno izmed dreves namestili tudi gnezdilnico, namenjeno velikemu skoviku (*Otus scops*). Žal je ni zasedla nobena sova, saj se je gnezdilnica zaradi gradbenih del širitve Dunajske ceste kar nenadoma znašla sredi gradbišča in smo jo bili primorani prestaviti. Jeseni smo gnezdilnice tudi pregledali in očistili ter jih tako pripravili, da bodo spomladi pticam ponovno zagotavljale začasen dom.

Širši publiki skušamo predstaviti, kakšen pomen imajo zelene površine v mestih za blagor ljudi, ptic in drugih živalskih, rastlinskih in glivnih vrst.

Kljub temu, da je tudi naša dejavnost na prostoru Kraterja zgolj začasna, skušamo prek odkrivanja in soustvarjanja tega edinstvenega urbanega ekosistema širši publiki predstaviti, kakšen pomen imajo zelene površine v mestih za blagor tako ljudi, ptic kot tudi drugih živalskih, rastlinskih in glivnih vrst. Več o projektu si lahko preberete na www.krater.si.

Iz ostankov odpadnega parketa smo izdelali in namestili 10 **GNEZDILNIC**, namenjenih manjšim pticam pevkam.

foto: Društvo Trajna

PTUJSKI OTOKI ZA NOVO GNEZDITVENO SEZONO

// Urša Gajšek

OČIŠČENA
PRODNATA OTOKA
iz ptičje perspektive
foto: **Tilen Basle**

Odstranjevanje gosto zarasle
vegetacije na prodnatem
otoku 1 na Ptujskem jezeru
foto: **Alen Ploj**

V soboto, 25. oktobra, smo zavihali rokave in s skupnimi močmi očistili gosto zarasle gnezditvene otoke na Ptujskem jezeru, da bodo lahko naslednjo pomlad navadne čigre (*Sterna hirundo*), rečni (*Chroicocephalus ridibundus*) in čr-noglavi galebi (*Ichthyaeetus melanocephalus*) na njih spet našli primerno mesto za gnezdenje in vzrejo svojih mladičev.

Naravna gnezdišča navadnih čiger so prodišča ob večjih vodnih telesih. Na tleh si uredijo skromno gnezdo in ga med gnezditveno sezono zavzeto pazijo. Ob reki Dravi je navadna čigra tradicionalno

NAVADNA
ČIGRA
(*Sterna hirundo*)
foto: **Alen Ploj**

gnezdila na velikih prodiščih, ki so nastajala zaradi naravne rečne dinamike, vsakoletne poplave pa so omogočale, da se ta niso zaraščala. Z regulacijo rek in zajezitvijo rečnih odsekov so mesta za gnezdenje hitro izginila, populacija navadne čigre pa je posledično z leti močno upadla.

Še pred dvajsetimi leti je bilo stanje populacije navadne čigre na Dravi kritično. Eno redkih preostalih gnezdišč je bilo na t.i. Malem otoku na Ptujskem jezeru, kjer so začeli gnezdit tudi rečni galebi, ki so navadne čigre počasi »zrinili« z otoka. Preseliti so se morale na betonske daljnovodne podstavke, ki pa so bili ekološka past, saj so z njih mladiči popadali v vodo in se utopili. Ukrepanje je bilo nujno, zato je bil na pobudo DOPPS-a v letu 2004 izdelan prvi večji gnezditveni otok za navadne čigre na Ptujskem jezeru, imenovan Novi otok. Izkazalo se je, da za dolgoročno ohranitev populacije navadne čigre le en dodaten otok ne bo dovolj, zato sta bila v letu 2014 zgrajena še dva večja. Z dodatnimi otoki smo navadnim čigram ustvarili novo okolje za gnezdenje, kar je pomembno vplivalo na njihovo številčnost. Število gnezdečih parov je s 30 v letu 2014 naraslo na 170 v letošnjem letu. Največ gnezdečih parov smo zabeležili v letu 2018 (218).

Pred izgradnjo Ptujskega jezera je za čiščenje prodišč, na katerih gnezdiyo navadne čigre, z vsakoletnimi poplavami skrbela reka Drava sama. Zaradi spremenjenega režima pa to ni več mogoče, zato otoki s prodišči potrebujejo stalno upravljanje in vzdrževanje, saj se gosto zaraščajo z vegetacijo. Brez vsakoletnega upravljanja bi bili za gnezdenje ciljnih vrst popolnoma nekoristni.

Lepo sončno soboto, 25. oktobra, smo izkoristili, da omogočimo gnezdenje navadnim čigram tudi v prihodnjem letu. Delovne akcije se je udeležilo 32 prostovoljcev. Nadeli smo si delovne obleke in rokavice ter se odpravili v boj z gosto vegetacijo na štirih

Na delovni akciji je 32 prostovoljcev s skupnimi močmi odstranilo vegetacijo na prodnatem otoku 1.

foto: **Alen Ploj**

V letošnjem letu je na ptujskih otokih gnezdilo 170 parov navadnih čiger (Sterna hirundo), 815 parov rečnih (Chroicocephalus ridibundus) in 41 parov črnoglavih galebov (Ichthyaetus melanocephalus).

ptujskih otokih. S košnjo in puljenjem smo odstranili vso zarast ter dobro pregledali stanje otokov. S prodnatega otoka smo na celino varno odpeljali tudi podgano, da smo preprečili morebitno plenjenje jajc naslednjo gnezditveno sezono.

Za voljo in trud gre zahvala vsem srčnim prostovoljcem, brez katerih bi bilo vsakoletno čiščenje zarasti na otokih nemogoče.

Ob reki Dravi je navadna čigra tradicionalno gnezdila na velikih **PRODIŠČIH**.

foto: **Dušan Klenovšek**

Zaključna dela na prodnatem otoku 2. Temeljito smo pregledali tudi ograjo.

foto: **Urša Gajšek**

Samičino znašanje gnezda samec budno nadzoruje in hkrati poskrbi, da bodo potomci res njegovi.

Je že tako, da vsaka gnezditvena sezona belovratih muharjev (*Ficedula albicollis*) spiše kakšno novo zgodbo, včasih uspešno in lepo, drugič žalostno, spet tretjič nenavadno ... Vse to se je na domačiji Pri Muharjevih, kakor se pri nas doma po novem reče, dogodilo tudi letos. Zasluge za ta razmeroma novi naziv izvirajo predvsem iz očetovega navdušenja nad opazovanjem, spremljanjem in zagotavljanjem ustreznih gnezditvenih razmer za te karizmatične ptice.

KAR ŠTIRI GNEZDITVE

Pretekla štiri leta sta v času gnezdenja proste gnezdilnice, nameščene na visoka sadna drevesa travniškega sadovnjaka, vselej zasedla dva para belovratih muharjev. Letošnje gnezditveno obdobje pa je presenetilo s kar štirimi pari! Dva sta, kakor vedno, zasedla gnezdilnici na carjevičih, ki stojita dobrih sto metrov narazen, med njima pa sta se od-

ločila gnezditvi še dva dodatna para. Tako imenovani tretji par se je namenil znositi gnezdilno gradivo v gnezdilnico neposredno pred vhodom hiše. Izbira te gnezdilnice je posebna iz več razlogov. Prvi je ta, da je v bližini vhoda v hišo, drugi, da je nameščena le 160 cm od tal, tretja pa, da pozimi opravlja funkcijo krmilnice, medtem ko jo spomladi oče z minimalnim posegom spremeni v gnezdilnico. Četrty par je, precej kasneje od drugih, za gnezditve izbral gnezditveno nišo z okroglo odprtino pod streho hiše.

Gnezditvi v gnezdilnicah na carjevičih sta potekali uspešno in brez posebnosti, tako sta oba para v začetku junija 2021 speljala vse mladiče. Njim zato ne bomo posvečali posebne pozornosti. Precej bolj dramatično in nenavadno pa sta potekala druga dva poskusa gnezdenja.

»REZERVACIJA« ZA BELOVRATE MUHARJE

Kakor vsako pomlad, je oče »rezerviral« nekaj gnezdilnic za prihod belovratih muharjev. Velike sinice (*Parus major*), močvirske sinice (*Poecile palustris*) in plavčki (*Cyanistes caeruleus*), ki sicer radi zasedejo gnezdilnice z odprtinami primerljivih dimenzij, z gnezditvijo pričnejo nekoliko prej, zato bi se lahko zgodilo, da ne bi bilo več prostih gnezdilnic za muharje. Tako med vsemi pripravljenimi gnezdilnicami tistim, ki so jih v preteklosti belovratni muharji najraje zasedali, oče začasno zadela vhode, ki pa jih par dni pred prihodom prvih samcev znova odpre. Spremljanje vrnitve samcev je izjemno zanimivo. Le-ti namreč pregledujejo vse bolj in manj primerne gnezdilne možnosti, tako naravna dupla (če so na voljo), kakor tudi gnezdilnice, tako zasedene kot proste. Bolj za šalo kot zares, oče za ta namen že več let zapored predela tudi krmilnico, najbrž zaradi dobrega razgleda nanjo iz kuhinjskega okna. Tako se

Jedilnik **BELOVRATIH MUHARJEV** (*Ficedula albicollis*) je zelo pester.

je letos prvič zgodilo, da je eden od samcev za gnezditev res izbral to improvizirano gnezdilnico. Konec aprila se mu je pridružila še samica. Ker je ta gnezdilnica nekoliko širša, je tudi znašanje gnezdilnega materiala trajalo dlje časa, približno tri dni. Zaradi tega izrednega dogodka je bilo seveda treba začasno prilagoditi režim gibanja okoli hiše; k sreči je na zahodni strani hiše še en vhod, glavni pa je zaradi čim manjšega motenja para ostal zaklenjen. Skozi kuhinjsko okno smo lahko brez motenja opazovali ves potek in zaporedje prinesenih gradnikov za gnezdo, od suhih vejic in listov, do mahu in travnih bilk.

Samica vselej vse to opravlja sama, samec pa jo pri tem ves čas spremlja. Po znašanju gnezda se prične obdobje izleganja jajc in nato valjenje. Ta čas je okoli gnezdilnice malo dogajanja, tu in tam je moč opaziti samca, ki samici prinese hrano, ona pa poredko in le za kratek čas zapusti gnezdilnico. Po izvalitvi mladičev sledi obdobje hranjenja, kar počneta oba starša, in tudi pri tem paru je bilo tako, vse do 25. maja, ko je samica iz neznanega vzroka izginila. Samec je nadaljeval s hranjenjem zaroda še naslednjih pet dni. S 30. na 31. maj pa je naš kraj prizadela izjemno hladna noč. Zjutraj je oče opazil, da se samec iz gnezdilnice vrača s hrano v kljunu, in hitro mu je postalo jasno, da nekaj ni vse tako, kot bi moralo biti. Po odprtju gnezdilnice je ugotovil, da so mladiči čez noč poginili zaradi podhladitve. Mrtve mladičke in gnezdo je naslednji dan prevzel g. Dare Fekonja iz Prirodoslovnega muzeja Slovenije, kjer so postali del nacionalne zbirke ptic, ki jo hranijo v muzeju.

Mnogo neuspešnih gnezditvev belovratih muharjev je oče letos opazil tudi v gozdovih in travniških sadovnjakih na širšem območju; razloge lahko iščemo v neugodnih vremenskih razmerah in plenilcih.

NEZAŽELENI SOSEDJE

Vrnimo se še k zadnji, najbolj nenavadni muharski zgodbi letos. V drugi polovici maja je k nam priletel par sivih muharjev (*Muscicapa striata*), ki že po dolgoletni tradiciji gnezdijo za obešenim rogovjem, visoko na severni strani hiše. Ker jim je to gnezditveno mesto res všeč, ga je oče pred leti še nekoliko podprl z lupinama jezerske brezzobke. Po štirinajstih dneh njune gnezditve pa se je v gnezdilno nišo z okroglo odprtino pod nadstreškom na tej isti strani hiše, ki je od gnezda sivih muharjev oddaljena le štiri metre, naselil novi par belovratih muharjev. Samica je pričela z znašanjem gnezda, s čimer pa se par sivih muharjev ni niti najmanj strinjal. Sivi muharji so v primerjavi z belovratimi nekoliko večji in močnejši, njihov način lova in izbor plena pa je enak, zato si nista želela muharskih sosedov tako blizu. Siva sta jih neutrudno preganjala in zato je bilo znašanje gnezda za samico zelo naporno, a je kljub vsemu zmogla. Sicer so v preteklosti iz te gnezditvene niše pod streho mladiče speljali že plavčki, meniškiki in tudi velike sinice, belovrati muharji pa je do letos še nikoli niso zasedli.

HRANA ZA SVOJE IN SOSEDOVE MLADIČE

Medtem ko je samica belovratega muharja valila jajca, sta siva muharja že hranila svoj zarod. Samec belovratega muharja je samici prinašal hrano, ampak ne le njej! Hrano je nosil tudi mladičkom sivih muharjev, čeprav sta ga starša pri tem dosledno in vneto preganjala. Kljub temu je našel trenutke, ko ni bilo nobenega od staršev sivih v bližini gnezda in na hitro postregel z zalogajem mladim in vedno lačnim sivim sosedom. Če mu je ozko časovno okno dopuščalo, je poskrbel še za odnašanje iztrebkov. Predvidevamo, da je v tem primeru pri paru belovratih muharjev šlo za t.i. nadomestno gnezditev, saj sta v primerjavi z drugimi pari v bližini pričela precej pozno. Nenavadno vedenje belovratega samca pa bolj kot skrbi za dobre sosedske odnose s sivimi muharji lahko pripišemo vplivu gnezditvenih hormonov. Omenjeno vedenje se je nadaljevalo še nekaj časa, kmalu po izvalitvi belovratih muharjev pa je samec iz neznanega razloga izginil. Samica je sama nadaljevala s hranjenjem, po dveh dneh pa se je »zgodil« obisk velikega detla (*Dendrocopos major*), ki je gnezdo kajpak izpraznil. Belovratim tudi v tem primeru ni uspelo, sosedje – sivi muharji – pa so po štirih dneh od uničenja sosedovega gnezda poleteli v svet, tudi s pomočjo belovratega sosedu.

Pri Muharjevih so dobrodošle vse ptice, najbolj pa - muharji.

Tako pestro je bilo letos Pri Muharjevih. Naj ob koncu zapišem še par besed o načrtih za prihodnost. Oče že skrbno pripravlja nove gnezdilnice za naslednje leto, uporabljene pa so že očiščene in pripravljene za naslednjo pomlad. V naslednji gnezdilni sezoni nameravamo naša prizadevanja za uspešne gnezditve prispelih parov nadgraditi še z obročkanjem mladičev na gnezdu. Tako bomo med drugim lahko preverili domneve, da se na območja uspešnih gnezditvev vračajo tudi mladiči in nadaljujejo poslanstvo ohranjanja svoje vrste. Srečno pot v Afriko in uspešno vrnitev, dragi pernat prijatelj!

Samec belovratega muharja hrani in neguje sosedove mladiče sivih muharjev (*Muscicapa striata*).

foto: vse Polona Gorišek

PROGRAM PREDAVANJ, IZLETOV IN AKCIJ DOPPS, JANUAR - APRIL 2022

Za dodatne informacije o dogodkih lahko pokličete v pisarno društva na telefon **01/426 58 75** ali vodjo izleta oziroma delavnice. Morebitne spremembe bodo objavljene na spletni strani društva **www.ptice.si** in na FB-strani **www.facebook.com/pticeDOPPS** najkasneje na dan dogodka.

- predavanje
- izlet
- akcije / delavnice / stojnice / popisi
- lokacija
- ura
- informacije

JANUAR						
PON	TOR	SRE	ČET	PET	SOB	NED
					1	2
3	4		5	6	7	8
10	11		12	13	14	15
17	18	19	20	21	22	
24	25	26	27	28	29	30
31						

FEBRUAR						
PON	TOR	SRE	ČET	PET	SOB	NED
	1		2	3	4	5
7	8	9	10	11	12	
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28						

MAREC						
PON	TOR	SRE	ČET	PET	SOB	NED
	1		2	3	4	5
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

APRIL						
PON	TOR	SRE	ČET	PET	SOB	NED
					1	2
4	5		6	7	8	9
11	12		13	14	15	16
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

PREDAVANJA

SRE

5

JAN

Tilen Basle

---

spletno predavanje v živo na DOPPS-ovi Facebook-strani

---

ob 18.00

Hranjenje ptic je med ljudmi zelo priljubljeno, zato je zelo pomembno, da pri tem uporabljamo ustrezno hrano in hranimo na način, ki pticam ne škoduje. Na predavanju bomo predstavili primerne načine hranjenja vodnih ptic in ptic, ki pozimi obiskujejo krmilnice.

SRE

2

FEB

Tjaša Zagoršek

---

spletno predavanje v živo na DOPPS-ovi Facebook-strani

---

ob 18.00

Pegasta sova je v zadnjih desetletjih v Sloveniji postala redka gnezdilka. Gnezdi v skednjih, na podstrešjih, v cerkvenih zvonikih, gnezdilnicah, najraje v nižinskih vaseh in naseljih, ki mejijo na odprto kmetijsko krajino. Več o vrsti, o tem, kaj jo ogroža, in kako ji lahko pomagamo, pa prisluhnite na predavanju.

PEGASTA SOVA (*Tyto alba*)

ilustracija:
Mike Langman / RSPB

SRE

2

MAR

Anja Bolčina

---

spletno predavanje v živo na DOPPS-ovi Facebook-strani

---

ob 18.00

Dvoživke se spomladi množično selijo s prezimovališč na mrestišča in nemalokrat na svoji poti prečkajo cesto. Anja bo na predavanju predstavila, zakaj je to velik problem, zakaj podobnega problema ni pri jesenski selitvi in kako lahko dvoživkam pri spomladanski selitvi pomagamo.

ČET

17

MAR

Željko Šalamun

---

spletno predavanje v živo na DOPPS-ovi Facebook-strani

---

ob 18.00

Gozdovi in polja ob reki Muri omočajo dobre razmere za gnezdenje velikega števila vrst ptic. Na predavanju bodo predstavljene gnezdilke in njihove značilnosti. Spoznali boste ptice ob rečni strugi (vodomec, mali martinček ...), v poplavnih gozdovih (belovrati muhar, kobilar ...), in v kmetijski krajini (pisana penica, čopasti škrjanec ...).

SRE

6

APR

Tilen Basle

---

spletno predavanje v živo na DOPPS-ovi Facebook-strani

---

ob 18.00

Ptice navadno prej slišimo kot vidimo, zato je prepoznavanje posameznih vrst na podlagi njihovega oglašanja oziroma petja zelo koristna veščina. Na tečaju bomo spoznali različne načine oglašanja in prisluhnili posnetkom oglašanja najpogostejših vrst iz naše okolice.

Zaradi razmer, ki jih je povzročil SARS-CoV-2, in nepredvidljivih spreminjanj varnostnih ukrepov, lahko dogodke spremljate na spletni strani društva **www.ptice.si** in FB-strani **www.facebook.com/pticeDOPPS**.

ZELENEC (*Chloris chloris*)

ilustracija:
Jan Hošek

NED 23 JAN

SPOZNAJMO PTICE V PARKU

Tilen Basle (informacije in prijave na 051 636 224 ali tilen.basle@dopps.si)

MARIBOR, Mestni park (zbor pred Akvarij-terarijem)

od 8.30 do 10.00

Na vodenem izletu bomo spoznali ptice, ki prebivajo v urbanem okolju in jih lahko srečamo tudi v bližini naših domov. Izlet je posebej primeren za začetnike in tiste, ki bi radi obnovili znanje pred akcijo Ptice okoli nas.

SOB 12 MAR

TRADICIONALNI IZLET OKOLI RUDNIŠKEGA JEZERA PRI KOČEVJU

Aleksander Kozina

KOČEVJE, peščeno parkirišče pred glavnim pomolom

od 9.00 do 11.00

Na tradicionalnem izletu bomo opazovali ptice, ki so pri nas na prezimovanju. Ogledali si bomo tudi zanimivosti ostalih treh manjših bajerjev in tam živeče gozdne ptice. Izlet je primeren za začetnike in družine z otroki.

SOB 9 APR

TEČAJ PREPOZNAVANJA PTIČJEGA PETJA

Tilen Basle (informacije in prijave na 051 636 224)

MARIBOR, Mariborski otok (zbor pred gostilno v Koblarjevem zalivu)

od 8.30 do 13.00

Teoretično znanje, pridobljeno na spletnem predavanju, bomo prenesli v prakso na vodenem izletu v Mestni park Maribor.

KREHELJC (*Anas crecca*)

ilustracija: Jan Hošek

NED 6 FEB

TRADICIONALNI IZLET NA MARIBORSKI OTOK

Matjaž Premzl (informacije in prijave na 041 835 612 ali matjaz.premzl@dopps.si)

MARIBOR, pred gostilno v Koblarjevem zalivu

od 9.00 do 11.00

Na tradicionalnem izletu na Mariborski otok bomo opazovali ptice, ki so pri nas na prezimovanju. Na izletu lahko vidimo vse pogostejše obiskovalce z daljnega severa, ki preživijo zimo na reki Dravi. Ogledali si bomo tudi zanimivosti otoka in tam živeče gozdne ptice. Izlet je primeren za začetnike in družine z otroki.

SOB 23 APR

IZLET NA RIBNIK VRBJE

Janez Leskošek (informacije in prijave na 041 833 942)

VRBJE, zbor pri Ponirkovem centru

od 8.30 do 10.00

Na ribniku Vrbe je bilo do zdaj opaženih že več kot 170 vrst ptic, območje pa je zanimivo tako za stalne vrste kot tudi selivke. Na vodenem izletu se bomo sprehodili po učni poti ob ribniku in opazovali različne vrste vodnih in gozdnih ptic.

AKCIJE / DELAVNICE / STOJNICE

SOB 19 FEB

PREGLED IN ČIŠČENJE GNEZDILNIC TER IZDELAVA NOVIH

Aleksander Kozina, Muhamed Delić, Laura Javoršek

KOČEVJE, Ptičji gaj pred Osnovno šolo Ob Rinži, Cesta v Mestni log

od 9.00 do 14.00

S prostovoljno delovno akcijo bomo pripravili nove gnezdilnice in s tem omogočili dodatno gnezdenje različnim vrstam ptic, saj je gregorjevo dan, ko se ptički ženijo.

SOB 19 MAR

PRIPRAVA GNEZDITVENIH STEN ZA BREGULJKO NA MURI

Monika Podgorelec (informacije in prijave na 031 882 377 ali monika.podgorelec@gmail.com)

lokacija bo objavljena naknadno

od 9.00 do 15.00

Breguljke so znamenje živih rek. Gnezdijo namreč v strmih peščenih stenah, ki nastanejo z bočno erozijo reke. Na reki Muri stene z majhnimi kolonijami breguljk zaradi močno spremenjene rečne dinamike najdemo samo še na nekaj mestih. Na prostovoljni akciji bomo v sodelovanju z Zavodom RS za varstvo narave (projekt Interreg lifelineMDD) pripravili steno za te redke gnezdilke v Biosfernem območju Mura. V primeru slabega vremena bomo akcijo prestavili na nov termin. Zaradi lažje organizacije vas prosimo, da se na akcijo prijavite pri Moniki.

SOB 26 MAR

PRIPRAVA GNEZDITVENIH STEN ZA BREGULJKO IN VODOMCA OB DRAVI

Tilen Basle (informacije in prijave na 051 636 224 ali tilen.basle@dopps.si)

lokacija bo objavljena naknadno

od 9.00 do 14.00

S prostovoljno delovno akcijo bomo pripravili peščene stene in s tem omogočili gnezdenje breguljkam in vodomcu. V primeru slabega vremena bomo akcijo prestavili na nov termin. Zaradi lažje organizacije vas prosimo, da se na akcijo prijavite.

Nova kosilnica v Naravnem rezervatu Iški morost

// besedilo: Matej Gamser, foto: Željko Šalamun

Na DOPPS-u smo v sklopu projekta PoLJUBA, ki ga sofinancirata Evropska unija iz Evropskega sklada za regionalni razvoj in Republika Slovenija, v letošnjem letu kupili novo traktorsko bočno kosilnico. Namenjena bo mozaični košnji na delu Naravnega rezervata Iški morost, ki je namenjen varstvu ponovno naseljenega metulja barjanskega okarčka (*Coenonympha oedippus*). To pomeni, da bomo z njo vsako leto pokosili tretjino območja ponovne naselitve vrste, medtem ko bosta dve tretjini ostali nepokošeni. Specifikacije kosilnice ustrezajo smernicam ZRC SAZU-ja barjanskemu okarčku prilagojene kmetijske prakse. Težka je manj kot 500 kg, saj omenjeno območje ponovne naselitve v NRIM-u obsega tudi del stare struge reke Iške, ob kateri so tla bistveno bolj razmočena

in mehka kot v drugih delih rezervata. Razmočenost se v času, ko je predvidena vrsti prilagojena košnja (t. j. od začetka septembra dalje), običajno še poveča. Lažja kmetijska mehanizacija pomeni tudi manjšo obremenitev za travno rušo in talni relief. Kosilnica ima tudi drsnike za nastavitev višine odkosa trave. Za zagotavljanje obstoja gosenc barjanskega okarčka je namreč nujno, da se košnja opravlja na višini vsaj 10–15 cm nad tlemi. Z novo traktorsko kosilnico bo omogočena barjanskemu okarčku prilagojena košnja tudi po koncu projekta. V letošnjem letu smo tako pokosili malo več kot hektar »okarčkovih« travnikov. Skratka, ugodnim razmeram je oziroma bo zadoščeno. Okarčki, sedaj pa je na vas, da se pridno množite!

Rezultati končnega popisa vegetacije v Naravnem rezervatu Iški morost so zelo spodbudni

// besedilo in foto: Blaž Blažič

V okviru projekta PoLJUBA smo v letošnjem letu na območju posameznih metod zatiranja invazivnih tujerodnih vrst zlatih rozg (*Solidago* sp.) v NRIM-u s pomočjo zunanega izvajalca, Biološkega inštituta Jovana Hadžija ZRC SAZU, opravili še tretji in s tem končni popis vegetacije. Ta je potekal po metodologiji, ki je bila določena v času prvega popisa, leta 2019. Takrat je bilo znotraj rezervata določenih 10 vzorčnih ploskev s skupno 30 popisnimi kvadrati, na katerih so vegetacijski popisi nato potekali vsako rastno sezono v obdobju 2019–2021. Zunanji izvajalec je z zaključnim popisom v letu 2021 ugotovil, da se je v času projekta pokrovnost tujerodnih zlatih rozg zaradi aktivnega odstranjevanja močno zmanjšala. Te invazivne rastlinske vrste so v letu 2019 uspevale na vseh desetih vzorčnih ploskvah, s pokrovnostjo od manj kot 1 % do 70 %. V letu 2020 so se pojavljale že v nekoliko manjšem obsegu. Zabeležene so bile na vseh desetih vzorčnih ploskvah, od manj kot 1 % do največ 60 %. V letošnjem letu pa so bile sicer še vedno opažene na vseh vzorčnih ploskvah, vendar le od manj kot 1 % do največ 15 %. Kljub temu da sta bila znaten upad tujerodnih zlatih rozg in značilno povečanje vrstne pestrosti

sestojev v treh letih opravljanja popisov zabeležena pri vseh treh metodah zatiranja, se je za najbolj učinkovito izkazala metoda, ki je v letu vključevala štirikratno košnjo in spravilo ter raztros zelenega mulča s sosednjih travnikov.

Rezultati popisov pribe in poljskega škrjanca kažejo na slabo stanje vrst na dveh območjih

// besedilo in foto: Blaž Blažič

PROGRAM
RAZVOJA
PODEŽELJA

Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja: Evropa investira v podeželje

V letu 2021 smo v sklopu projekta EIP VIVEK, ki ga delno financirata Evropska unija iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja in Republika Slovenija iz podukrepa 16.5, opravili popis pribe (*Vanellus vanellus*) in poljskega škrjanca (*Alauda arvensis*) na Ljubljanskem barju in Dravsko-Ptujsko-Središkem polju. V popisu je sodelovalo 36 prostovoljcev in zaposlenih na DOPPS-u, rezultati pa so pokazali zaskrbljujoče stanje vrst na obeh območjih. Glede na zbrane podatke ocenjujemo, da je v letošnjem letu na Ljubljanskem barju gneznilo 40–60 parov prib in 100–130 parov poljskih škrjancev, na Dravsko-Ptujsko-Središkem polju pa 80–100 parov prib in 30–50 parov poljskih škrjancev. Na podlagi primerjave naših rezultatov s podatki s preteklih popisov lahko zaključimo, da sta vrsti na obeh območjih doživeli precejšen populacijski upad. Samo na Ljubljanskem barju se je glede na populacijsko oceno iz začetka devetdesetih let prejšnjega stoletja gnezdeča populacija

pribe zmanjšala za več kot 85 %, gnezdeča populacija poljskega škrjanca pa za več kot 90 %. Z namenom izboljšanja njenega ohranitvenega stanja na omenjenih območjih smo letošnjo jesen na Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano naslovili pobudo po vključitvi dveh novih, razmeroma preprostih in vrstama prilagojenih kmetijskih ukrepov v novi strateški načrt Skupne kmetijske politike. Uresničevanje predlaganih ukrepov bi namreč pribi in poljskemu škrjancu, ob manjših prilagoditvah obstoječih kmetijskih praks, omogočilo večji gnezditveni uspeh v dokaj intenzivni kmetijski krajini.

Nova moč na projektu LIFE FOR SEEDS

// besedilo: Katarina Denac, foto: osebni arhiv

S 1. novembrom smo na DOPPS-u zaposlili Polono Sušnik, magistro ekologije in biodiverzitete, ki je študij zaključila na Biotehniški fakulteti Univerze v Ljubljani. Polona je okrepila ekipo projekta LIFE FOR SEEDS, ki smo ga s partnerji pričeli uresničevati 1. septembra letos. Je precej vsestranska, saj ima poleg izkušenj iz botanike in fitocenologije, ki so bile odločilne za njeno zaposlitev na projektu, opravljena tudi izpita za naravovarstvenega nadzornika in varuha gorske narave ter izobraževalni tečaj za determinatorja pripravnik za določanje gliv. Pri študentskem delu in na preteklih delovnih mestih si je pridobila tudi izkušnje z laboratorijskim delom, popisi opravevalcev, praktičnim delom na farmi jelenov, pisanjem poljudnih in strokovnih prispevkov za tiskane medije, tuje pa ji niso niti družboslovne vsebine, saj je zadnja tri leta sodelovala pri organizaciji festivala Jazz Cerčno. Polona je bila pred nastopom zaposlitve na DOPPS-u zaposlena tudi kot direktorica Prirodoslovnega društva Slovenije.

Pričetek projekta BirdLife Forestry

// besedilo: Pia Höfferle, foto: Ljubica Zemljak

Na društvu smo skupaj z organizacijo BirdLife International pričeli s projektom, v katerem se ukvarjamo z izboljšanjem gospodarjenja z gozdovi na posebnih varstvenih območjih Natura 2000 za ptice. V sklopu projekta želimo raziskati in ovrednotiti, kako trenutna praksa gospodarjenja z gozdom vpliva na življenjski prostor gozdnih vrst ptic na izbranih območjih Natura 2000. Hkrati se bomo vključili tudi v snovanje vsebine novih načrtov gozdnogospodarskih enot in predlagali ukrepe za izboljšanje ohranitvenega stanja na izbranih območjih. Projekt se je začel oktobra 2021 in bo trajal do konca leta 2023.

Zanimiva opazovanja v drugi polovici leta 2021

// besedilo in foto: Domen Stanič

Kot vsako sezono smo se v Škocjanskem zatoku tudi letos posvetili obročkanju mladičev navadne čigre (*Sterna hirundo*). Na gnezditvenih otočkih brakične lagune smo z barvnimi obročki opremili 65 mladičev, kar uvršča letošnjo sezono med boljše gnezditvene sezone za navadno čigro v Škocjanskem zatoku. Junija smo bili ponovno priča invaziji rožnatih škorcev (*Pastor roseus*); poleg manjših jat na preletu smo zabeležili tudi skupino 70 osebkov na prenočišču v trstičju rezervata. Mirno poletno obdobje so sprva popestrile kaspjska (*Hydroprogne caspia*) in belolična čigra (*Chlidonias hybrida*), potem plevica (*Plegadis falcinellus*) in mala tukulica (*Zapornia parva*), nazadnje pa še zelo redka komatna priba (*Vanellus cinereus*), o kateri smo že poročali v posebnem prispevku. Avgusta in septembra se je v sladkovodnem delu rezervata ustavilo tako nekaj črnih (*Ciconia nigra*) kot belih štorcelj (*C. ciconia*). Ena slednjih je nosila tudi obroček, na podlagi katerega smo ugotovili, da je bila leta 2019 kot mladič obročkana na severovzhodu Francije (na sliki desno). Začetek jesenske selitve so kot vsako leto zaznamovale številne modre taščice (*Luscinia svecica*; na sliki zgoraj). Septembra smo zabeležili tudi kostanjevko (*Aythya nyroca*), dolgorepo raco (*Anas acuta*) in nekaj škrjančarjev (*Falco subbuteo*). Prva oktobrska ohladitev je prinesla velikega srakoperja (*Lanius excubitor*), tamariskovko (*Acrocephalus melanopogon*) in pepelastega lunja (*Circus cyaneus*), v istem mesecu pa smo že drugič letos zabeležili svetega ibisa (*Threskiornis aethiopicus*), kar je tretji podatek te vrste za Slovenijo. Novembra so med zanimivimi pticami zbujale pozornost zlata (*Pluvialis apricaria*) in črna prosenka (*P. squatarola*), brinovka (*Turdus pilaris*) ter manjša jata žerjavov (*Grus grus*), ki si je za kratek čas odpočila v sladkovodnem močvirju. Zanimiva opazovanja s fotografijami lahko redno spremljate na FB-strani Naravnega rezervata Škocjanski zatok: <https://www.facebook.com/skocjanskizatok/> ali na spletni strani: <https://www.skocjanski-zatok.org/category/novice/>.

Gnezdilnice v Tičistanu so pripravljene

// Tjaša Zagoršek, Mateja Nose Marolt, foto: Mateja Nose Marolt

Po končani gnezditvi pride čas, ko je treba gnezdilnice očistiti ter jih pripraviti za naslednjo gnezditveno sezono. Primeren čas za takšno opravilo je oktober ali november, saj je takrat gnezditve zagotovo že končane. V zimskem času pa lahko ptice očiščeno gnezdilnico uporabljajo tudi za prenočevanje. V Tičistanu, delu mestnega parka Tivoli, smo tako konec oktobra očistili 40 nameščenih gnezdilnic. Vsaka izmed gnezdilnic pa je dobila tudi svojo »hišno« številko. Za uspešno opravljeno akcijo in sodelovanje se zahvaljujemo zaposlenim v Krajinskem parku Tivoli, Rožnik in Šišenski hrib.

Kamarški konji v Škocjanskem zatoku

// besedilo: Daša Stavber, foto: Duša Vadnjal

V Naravnem rezervatu Škocjanski zatok smo se v letošnjem letu ponovno odločili za parjenje kamarških konj. Paritev žrebca Barria de Gageron s kobilama Cabidoule de Gageron in Rižane so lahko obiskovalci opazovali v naravnem okolju sladkovodnega dela rezervata v spomladanskih mesecih. Paritev je bila z obema kobilama uspešna in tako z velikim pričakovanjem, po 11 mesecih brejosti, pričakujemo kotitev dveh novih žrebet v aprilu 2022. S tem veselimo dogodkom smo tako zaključili peto sezono sprehodov

s kamarškimi konji za obiskovalce rezervata, ki se bo ponovno pričela predvidoma z začetkom poletja 2022, ko bo postopno ločevanje »novopečenih mamic« in žrebet mogoče.

Kaj pa naši prvi žrebički Škocjanskega zatoka? Aco in Brin sta zdaj stara 20 mesecev in sta že prava »najstnika«. Prevzela sta miren značaj staršev in okolja, kjer živita. Radovedno kukata na učno pot in se zelo razveselita pozornosti obiskovalcev in božanja. Zelo se razveselita tudi šumeče vrečke in skoraj kakršnega koli priboljška,

nista se pa še naučila, da ju zaradi tega lahko boli trebušček, dobita drisko, koliko ali se jima vnajejo kopita. Zato opozarjamo in toplo polagamo na srce obiskovalcev, naj hranjenje konj v celoti prepustijo oskrbnikom. Zakaj ponovna paritev in večanje črede kamarških konj? Kamarški konji ključno prispevajo k vzdrževanju nizke in primerne vegetacije sladkovodnega dela Škocjanskega zatoka. Pasma je nižje rasti in zato je s svojo težo primerna za občutljiva močvirna tla, kopita pa so posebej prilagojena vodnemu okolju. Večja čreda bo posebno v spomladanskih mesecih učinkovitejša ob bujni rasti vegetacije, posebno sestojev trstičja, ki hitro raste, in bo s tem pomembno prispevala k mozaičnosti sladkovodnega dela rezervata.

Dogodek »Loy na zaklad z delfinčkom in čapljico v Škocjanskem zatoku«

// besedilo: Bojana Lipej, foto: Tina Belej

V sodelovanju z društvom Morigenos smo ob svetovnem dnevu živali opravili interaktivni sprehod po Škocjanskem zatoku, zasnovan na osnovi zgodbe o prijateljstvu med čapljico Zoro in delfinom z imenom Morigenos, ki jo je napisala Neža Vrtovec iz društva Morigenos. Vodeni sprehod je bil v prvi vrsti namenjen mladim družinam z otroki in je potekal po učni poti na sladkovodnem delu rezervata s postanki na opazovališčih in v opazovalnem stolpu, kjer so udeleženci odkrivali in reševali zanimive in poučne naloge o živalih, rastlinah, rezervatu ter varovanju narave. Opravljenih je bilo tudi nekaj enostavnih eksperimentov, s katerimi se je prikazalo, kako s svojimi navadami vplivamo na morje in naravo, hkrati pa otroke in odrasle spodbudimo k razmišljanju, kako te navade spremeniti. Vsi udeleženci so ob sprehodu opravili tudi čistilno akcijo in ob zaključku prejeli razglednico z motivom delfina, beležko in bombažno vrečko, ki so jih naredili na društvu Morigenos, ter raziskovalno beležnico iz NR Škocjanski zatok. Izvedbo dogodka je finančno podprla Mestna občina Koper.

Tretje srečanje prostovoljcev projekta Adriatic Flyway 4

// besedilo in foto: Tjaša Zagoršek

V soboto, 13. novembra, je v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok potekalo tretje srečanje prostovoljcev v okviru projekta Adriatic Flyway 4 "Proti nezakonitemu ubijanju ptic na Jadranski selitveni poti". Prostovoljci, ki sodelujejo pri našem projektu, so ključ do uspešnega dela. Z njihovo pomočjo in delom na terenu je odkrivanje kriminalnih dejanj veliko bolj učinkovito ter hitro. Letošnje srečanje je bilo tudi mednarodno obarvano, saj smo gostili ornitologa Bolesława Słocińskiego iz hrvaškega društva BIOM. Bolesław je z nami delil svoje znanje in bogate terenske izkušnje v boju proti nezakonitemu lovu in ubijanju ptic na Hrvaškem. Društvo BIOM je tudi partner pri projektu Adriatic Flyway 4 in z njimi redno sodelujemo predvsem na področju medsebojnega obveščanja o potencialnih primerih nezakonitega transporta ptic preko državnih meja.

Nerazglašeno morsko območje Natura 2000 za vranjeka pod drobnogledom Evropske komisije

// besedilo: Urša Koce, foto: Tilen Basle

Evropska komisija je Republikli Sloveniji junija letos poslala uradni opomin zaradi neizpolnjevanja obveznosti iz prvega odstavka 4. člena Direktive o pticah (kršitev 2021/2068). Opomin se nanaša na morsko območje IBA Osrednji Tržaški zaliv, ki je bilo že leta 2015 prepoznano in utemeljeno kot eno od štirih mednarodno pomembnih območij (IBA) za sredozemskega vranjeka (*Gulosus aristotelis desmarestii*) v slovenskem morju ter kot tako vključeno v IBA-inventar BirdLife International. Območja IBA so uveljavljena strokovna podlaga za razglasitev območij Natura 2000 za ptice, na kar se v svojem opominu sklicuje tudi Evropska komisija. Leta 2017 je bila meja območja zaradi nerazrešenih vprašanj o slovensko-hrvaški meji na morju v manjšem delu popravljena, končna odločitev arbitražnega sodišča glede državne meje pa kasneje na to ni več vplivala. Utemeljitev območja IBA, ki pokriva 8218 ha (38 %) slovenskega teritorialnega morja, je bila objavljena tudi v reviji *Acrocephalus* št. 39 (178/179). Območje je pomembno za prehranjevanje vranjekov v obdobju njihovega pognezditvenega letovanja v Tržaškem zalivu in tako dopolnjuje tri priobalna območja,

ki vključujejo skupinska prenočišča na plavajočih gojiščih školjk. S strani Zavoda za varstvo narave je bilo predlagano za uvrstitev v omrežje Natura 2000 že v sklopu projekta LIFE SIMARINE-NATURA, vendar Ministrstvo za okolje in prostor uradnega postopka kljub prvotni zavezi, ki jo je dalo v projektu, ni zaključilo z razglasitvijo, pri čemer je skušalo izpodbiti strokovno utemeljitev. V tem duhu je napisan tudi odgovor Republike Slovenije Evropski komisiji, ki ga je Vlada sprejela oktobra letos. V dopisu Vlada postavlja v ospredje domnevno napačno uporabo ornitoloških kriterijev pri opredeljevanju območja IBA, kar utemeljuje z argumenti na trhlih metodoloških osnovah, hkrati pa napačno povzema izvorno metodo za opredelitev območja. Na DOPPS-u trdimo, da je bila uporabljena metodologija skladna s priporočili organizacije BirdLife International, kar je tudi preverljivo v objavljeni utemeljitvi. Če bo Evropska komisija v nadaljevanju postopka zaključila, da Slovenija v tem primeru neupravičeno opušta obveznosti, ki izhajajo iz Direktive o pticah, bo od nje na osnovi obrazloženega mnenja zahtevala, da odpravi te neskladnosti in območje vključi v omrežje Natura 2000.

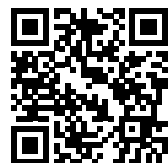
Poročilo o nezakonitem lovu in ubijanju ptic v Sloveniji v letu 2020

// besedilo: Tjaša Zagoršek, Urša Koce

V začetku novembra 2021 smo izdali tretje poročilo o delu pri projektu Adriatic Flyway 4: *Proti nezakonitemu ubijanju ptic na Jadranski selitveni poti*. Poročilo obsega naše delo v letu 2020 na področju boja proti nezakonitemu lovu in ubijanju ptic v Sloveniji. Leta 2020 smo v bazo primerov vpisali 134 novih, od tega 55 primerov (41 %) nezakonitega zadrževanja in trgovine s pticami, 44 primerov (33 %) nezakonitega lova z drugimi metodami, 21 primerov (16 %) nezakonitega lova s strelnim orožjem in 13 primerov (10 %) zastrupljanja ptic. Nezakonitega transporta ptic prek državne meje nismo zabeležili. Zaradi nezakonitega lova in ubijanja je bilo v letu 2020 prizadetih 39 vrst ptic, ki so zavarovane po Uredbi o zavarovanih prostoživečih živalskih vrstah. Prizadeti sta bili tudi dve vrsti, ki sta po Zakonu o divjadi in lovstvu uvrščeni med lovno divjad, to sta mlakarica (*Anas platyrhynchos*) in siva vrana (*Corvus cornix*). V primeru slednjih smo ugotovili, da je lov nanje potekal na območju, kjer po Zakonu o divjadi in lovstvu ni dovoljen, to je na površinah naselij in zaselkov. Prav tako smo v treh primerih ugotovili nezakonito zadrževanje osebkov sive vrane.

Na službe, pristojne za preganjanje tovrstnega kriminala, smo vložili več kot 80 prijav, in sicer le za primere z zadostnimi dokazi ali utemeljenim sumom o nezakonitem ravnanju. Na policijo smo podali 25 prijav, na Inšpektorat RS za okolje in prostor 52, pet smo jih poslali na Inšpektorat za lovstvo in ribištvo. V naravo smo v letu 2020 po uspešni rehabilitaciji izpustili 37 ptic, na katere so nezakonito streljali ali pa jih ulovili in zadrževali v ujetništvu.

Poročilo vam je v tiskani obliki na voljo v pisarni društva na Tržaški 2 v Ljubljani ter v Centru za obiskovalce Naravnega rezervata Škocjanski zatok. Spletna verzija poročila je dostopna na spletni strani Stop krivolov (<https://stopkrivolov.ptice.si/o-krivolovu/>).

Zaključili smo monitoring sredozemskega vranjeka

// besedilo: Urša Koce, foto: Bojan Škerjanc

Letošnjo jesen smo zaključili z dvoletnim monitoringom sredozemskega vranjeka (*Gulosus aristotelis desmarestii*) v slovenskem morju, ki smo ga v letih 2020–2021 opravljali v sklopu Operativnega programa Evropskega sklada za pomorstvo in ribištvo 2014–2020. V projektu so s študijo o razširjenosti črnega glavača (*Gobius niger*), ki velja za najpogostejši plen vranjekov v Tržaškem zalivu, sodelovali tudi strokovnjaki z Morske biološke postaje Nacionalnega inštituta za biologijo. Monitoring vranjekov, ki je potekal v času poletnih pognezditvenih populacijskih viškov v našem morju, je obsegal štetje na skupinskih prenočiščih v priobalnih območjih Natura 2000 ter popise na morskem transektu s čolnom. Popisne metode

so bile enake kot v sklopu LIFE-projekta SIMARINE-NATURA, kar omogoča primerljivost rezultatov med obdobjema 2012–2013 in 2020–2021. Ugotovili smo, da je prenočujoča populacija vranjekov v slovenskih območjih Natura 2000 v obdobju 2012–2021 upadla za skoraj 32 %. Nekoliko je k temu upadu prispevala prerazporeditev osebkov v Piranskem zalivu zaradi novo nastalih školjčič na hrvaški strani, vendar je ne glede na to tudi populacija, ki vključuje čezmejne dele prenočišč, upadla za dobrih 12 %, kar kaže na splošen trend v Tržaškem zalivu. Na morskih transektih smo v dnevnem času kljub temu beležili primerljive gostote vranjekov kot v prejšnjem obdobju, prav tako pa značilen vzorec porazdelitve z večjimi gostotami na območju odprtega morja kot pri obali. Kamenček v mozaik razumevanja razširjenosti vranjekov v našem morju je prispevala študija o razširjenosti črnega glavača. Popis na podvodnih transektih, ki so ga raziskovalci opravili med potopi ter z inovativno daljinsko upravljanjo podvodno kamero, je potrdil, da so populacije črnih glavačev v našem morju nadpovprečno visoke, hkrati pa so v obrežnem pasu nekajkrat višje kot na območju odprtega morja. Kot kaže, gostota plena torej ni edini dejavnik, ki vpliva na dnevno porazdelitev vranjekov v našem morju. Dva pomembna dejavnika, ki ju bomo v prihodnosti morali nasloviti, so gotovo še interakcije z ribištvom ter motnje v priobalnem pasu.

Evropska unija

Evropski sklad za pomorstvo in ribištvo

Republika Slovenija

Nove meje v NROL

// besedilo: Ana Vaupotič, foto: Urša Gajšek

Na Martinov četrtek smo v Naravnem rezervatu Ormoške lagune zasadili 400 m meje, sestavljene iz različnih drevesnih in grmovnih vrst. Namen te aktivnosti je vzpostavitev krajinskega elementa, ki pticam ponuja mesto za prehranjevanje, gnezdenje, petje in skrivanje pred plenilci. Hkrati pa izboljšuje življenjske razmere tudi za opraševalce, saj jim daje zatočišča in skrivališča ter obilico nektarja in peloda v topli polovici leta. Stroški dela za vzpostavitev meje in zaščitni material za sadike so bili financirani s strani projekta EIP VIVEK, ki ga delno financirata Evropska unija iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja in Republika Slovenija iz podukrepa 16.5, medtem ko so bile sadike financirane iz kohezijskega projekta za Dravo.

PROGRAM RAZVOJA PODEŽELJA

Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja: Evropa investira v podeželje

Izkopi v NROL-u v okviru sklada za podnebne spremembe

// besedilo in foto: Ana Vaupotič

Na območju Naravnega rezervata Ormoške lagune si nenehno prizadevamo za ohranjanje in izboljševanje življenjskih prostorov, predvsem za ptice. Tako smo novembra na območju rezervata v sklopu t. i. »Izvedbe ukrepov ohranjanja biotske raznovrstnosti za obvladovanje podnebnih sprememb v Naravnem rezervatu Ormoške lagune« opravili zemeljska dela, s katerimi smo vzpostavili oziroma preoblikovali že obstoječe vodne površine za gnezdenje mednarodno pomembnih vrst, kot so kostanjevka (*Aythya nyroca*), čapljica (*Ixobrychus minutus*) in navadna čigra (*Sterna hirundo*). Prav tako pa smo oblikovali plitvo poplavljenе površine in polje kot gnezdišče za polojnike (*Himantopus himantopus*) in rdečenoge martinca (*Tringa totanus*) ter kot selitveno postojanko za pobežnike. Investitor projekta je Ministrstvo za okolje in prostor, dela pa je opravilo podjetje VGP DRAVA Ptuj d.o.o.

Bo letos pri nas prezimovalo rekordno število belih štokeljev?

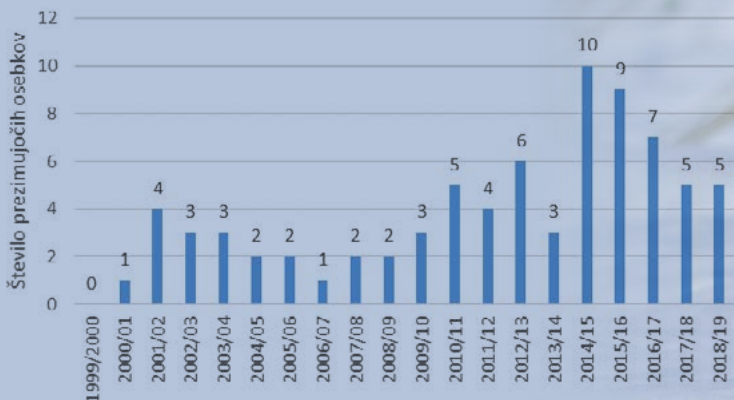
// besedilo: Urša Gajšek, foto: Gregor Bernard

Posledice globalnega segrevanja se kažejo predvsem pri vrstah, ki bivajo v sezonsko spremenljivih življenjskih okoljih, kot denimo bele štoklje (*Ciconia ciconia*). V zadnjih letih opažamo, da so bele štoklje začele prezimovati na svojem gnezditvenem območju ali pa so celo skrajšale svoje selitvene poti. Posledično se je število prezimujočih štokeljev v Evropi povečalo, kar smo opazili tudi v Sloveniji. Od leta 1999, odkar na DOPPS-u opravljamo vsakoletni popis bele štoklje v Sloveniji, do leta 2019 je v Sloveniji prezimovalo 77 osebkov. Največ jih je prezimovalo v zimi 2014/2015, ko smo zabeležili 10 prezimujočih belih štokeljev. Kot prezimujoče bele štoklje določimo tiste, ki so pri nas opazovane med 15. novembrom in 15. februarjem. Letos smo zabeležili že pet prezimujočih osebkov, in sicer v Račah, Stražgonjci, Sestržah, Ivančni Gorici in Slovenj Gradcu. Za štoklje je zunaj gnezditvene sezone značilno, da so klateži, kar pomeni, da niso vezane na eno območje in se potepajo naokrog. Nič neobičajnega ni, če štoklja ne prenočuje na gnezdu in ni stalno na istem območju.

Bele štoklje nimajo težav s preživljanjem nizkih temperatur, svojo prehrano pa pozimi nekoliko prilagodijo in se več prehranjujejo z malimi sesalci, raki in ribami, kot denimo sive čaplje (*Ardea cinerea*). V povprečnih zimah brez obilnih in dolgotrajnih snežnih padavin najdejo dovolj hrane za preživetje, s čimer je verjetnost preživetja v Evropi večja, kot pa je med selitvijo, ki je energetsko zelo potratna in med katero so štoklje izpostavljene številnim nevarnostim. Pomembna prilagoditev, ki je ena izmed

razlogov, da vse več belih štokeljev prezimuje v Evropi, je tudi hranjenje na smetiščih. Tudi pri nas smo že opazili ta pojav, vendar v bistveno manjšem obsegu kot denimo v Španiji, kjer se na smetiščih prehranjuje več tisoč osebkov. Naslednja prednost prezimovanja je, da imajo tiste, ki prej priletijo na gnezditveno območje oz. so že tam, prednost pri izbiri teritorija. Ob nadaljnjem povečevanju populacije lahko ta prednost pomembno vpliva na gnezditveni uspeh para.

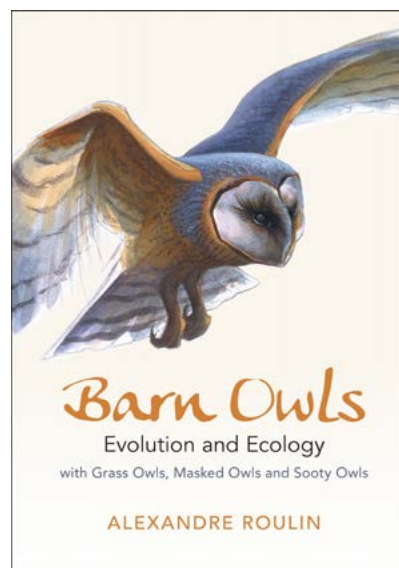
Če opazite prezimujočo belo štoklje, vas prosimo, da sporočite lokacijo, obdobje pojavljanja in območje prehranjevanja na ursa.gajsek@dopps.si. V primeru, da opazite onemoglo ali poškoedovano štokljo, pokličite na DOPPS-ov ornitofon (031 439 051), da ji lahko priskrbimo ustrezno strokovno pomoč.

Knjiga, ki obogati naše znanje in domačo knjižno polico

// besedilo: Tjaša Zagoršek

Januarja 2020 je pri založbi Cambridge University Press izšla knjiga *Barn Owls: Evolution and Ecology* (Pegaste sove: evolucija in ekologija). Avtor knjige je profesor Alexandre Roulin, ki se že tri desetletja ukvarja z raziskovanjem posameznih vrst sov znotraj rodu *Tyto*. V knjigi je profesor Roulin zbral znanje in raziskave iz več tisoč znanstvenih člankov in knjig o pegasti sovi (*Tyto alba*) in njenih sorodnicah. Za pegasto sovo bi z gotovostjo lahko trdili, da gre za eno izmed najbolj preučevanih vrst sov na svetu. Med brskanjem po spletnih knjigarnah sem našla več kot 30 naslovov knjig, ki se tako ali drugače posvečajo tej vrsti. Torej, ali res potrebujemo še eno knjigo o pegasti sovi? Pravzaprav jo, saj je o tej vrsti še vedno zelo veliko nerešenih in neraziskanih vprašanj, in knjiga profesorja Roulina nam ponuja kar nekaj izzivov za prihodnje raziskovanje te vrste. V nasprotju z drugimi knjigami o pegasti sovi je ta v svojem jezikovnem slogu izjemen preplet akademskega in poljudnega sloga pisanja. Knjiga je sestavljena iz dvanajstih osrednjih poglavij, ki zajemajo vse aspekte življenja pegaste sove od morfologije, prehrane, reprodukcije, oskrbe mladičev pa do, vsaj zame, najpomembnejšega poglavja ohranjanja in varstva te edinstvene vrste sove. Kar to knjigo dela še posebej izjemno, so tudi čudovite ilustracije izpod rok švicarskega naravoslovnega umetnika Laurenta Willeneggerja. Alexandre Roulin nam s to knjigo odkriva tančice skrivnostnega življenja te izjemne, kozmopolitske vrste sove. Verjemite, ne boste je prebrali samo enkrat!

Ornitofon: SOS - Sove v težavah

// besedilo: Tjaša Zagoršek, foto: Maks Sešlar

Letošnje t. i. mišje leto nam ni prineslo samo veliko miši in voluharic, marveč je imelo velik vpliv tudi na razplod njihovih plenilcev, ujed in sov. Na Krimu, kjer doc. dr. Al Vrezec spremlja gnezditve naše druge največje sove kozače (*Strix uralensis*), je bilo zasedenih kar 70 odstotkov gnezdilnic s tremi do šestimi puhastimi mladiči v njih. Da je bila gnezditvena sezona letos res plodna, pa nam delno kaže tudi veliko število poškodovanih sov, ki smo jim med avgustom in oktobrom priskočili na pomoč. Vzroki, zakaj so kozače, veliki skoviki (*Otus scops*) in lesne sove (*Strix aluco*) potrebovali pomoč, so različni, prevladujejo pa naleti v steklene površine, avtomobile in vlake.

Še posebno se nam je v srce vtisnila zgodba melanistične kozače, katere nočni nalet v okno bi se lahko končal tudi tragično. Na srečo je gospod Jani po nekaj klicih na telefon dobil našega člana Mitjo Denaca, ki je sovo še isto jutro prevzel v začasno oskrbo. Ker ob nedeljah veterinarske klinike ne delajo, je bila kozača takoj naslednji dan predana v veterinarsko oskrbo v Ambulanto za ptice, male sesalce in plazilce VF Ljubljana in po tednu dni predana v nadaljnjo oskrbo v Zatočišče za živali prostoživečih vrst na Muto. Po mesecu dni zdravljenja in rehabilitacije v zatočišču je bila sova konec oktobra izpuščena nazaj v naravo. Po začetnem obotavljanju je samec poletel na bližnje drevo, se za nekaj trenutkov ustavil ter nato izginil v gozd. Želimo mu dolgo in plodno življenje!

Predavanje za študente na policijski akademiji v Tacnu

// besedilo: Tjaša Zagoršek, foto: Janez Jecl

Prenos znanja in izkušenj je izjemno pomemben cilj, ki mu skušamo slediti v sklopu projekta Adriatic Flyway 4 "Proti nezakonitemu ubijanju ptic na Jadranski selitveni poti" ter ga opravljati v praksi, zato smo bili izjemno veseli povabila predsednika sekcije Od Kolpe do Barja, g. Muhameda Delića, predavatelja na Policijski akademiji v Tacnu. Prosil nas je, ali bi za študente zaključnega letnika pripravili izobraževalno predavanje na temo problematike nezakonitega lova in ubijanja ptic v Sloveniji. S slovensko policijo v sklopu projekta

zelo dobro in uspešno sodelujemo, zato smo na predavanju za 189 študentov, ki obiskujejo zadnji letnik Policijske akademije, temu dali še poseben poudarek. Študentom je bilo predstavljeno delo društva na področju problematike in razsežnosti kriminala nad pticami v Sloveniji, način sodelovanja med pristojnimi javnimi službami ter pilotne akcije, ki smo jih opravili na terenu. Da so takšna predavanja izjemno dobrodošla, so nam ob koncu potrdili tudi študentje, ki so pokazali veliko zanimanja za reševanje te problematike.

Povečali smo upravljalske površine Naravnega rezervata Ormoške lagune

// besedilo: Katarina Denac, foto: Damijan Denac

Naravni rezervat Ormoške lagune meri nekaj več kot 66 ha in je v lasti ter upravljanju DOPPS-a. Sestavljajo ga pašniki, šest lagun, nekaj travnikov in gozd. Pri vzdrževanju odprtih površin nam pomaga čreda bivolov. Na začetku decembra smo upravljalske površine z nakupom parcele ob južni meji rezervata povečali za 1,09 ha. Gre za parcelo, ki je bila do sedaj v njivski rabi, v projektu LIFE FOR SEEDS pa jo bomo s pomočjo zelenega mulča in semen-skih mešanic, požetih na nasipih Ptujkega jezera, spremenili v vrstno bogat travnik. V Sloveniji so izkušnje z renaturacijami njiv

v travnike izjemno skope, tako da bomo na tem področju vsekakor orali ledino. S travnikom bomo tudi po izteku projekta upravljali na način, ki bo upošteval ekološke potrebe vrst na njem – to v grobem pomeni, da ga ne bomo gnojili, kosili pa le enkrat ali največ dvakrat letno. Krmo bomo uporabili za zimsko hranjenje bivolov. Obnova travnika se bo pričela predvidoma poleti 2022. Parcela je bila kupljena v okviru projekta LIFE FOR SEEDS (LIFE20 NAT/SI/000253), ki ga sofinancirata Evropska unija iz programa LIFE in Sigrid Rausing Trust.

STE VEDELI, DA NAM LAHKO PREK SPLETA DEL VAŠE DOHODNINE NAMENITE V NEKAJ MINUTAH?

Do 0,5 odstotkov odmerjene dohodnine, ki jo sicer plačate državi, lahko kot donacijo namenite financiranju splošno-koristnih namenov upravičencev, med katerimi je tudi DOPPS. Pri tem nimate nobenega dodatnega stroška. Če tega še niste storili, imate kot odgovoren državljan z namenitvijo tega finančnega prispevka DOPPS-u priložnost svoj denar in energijo podariti tistim, ki se dejavno borimo proti upadu biotske raznovrstnosti in skrbimo za slovensko naravo.

Vsem, ki bi nas na ta način radi na novo podprli, sporočamo, da lahko to storite:

1. prek portala e-Davki:

- Na kazalu na levi strani vašega uporabniškega računa na e-Davkih izberite rubrike: Vpogledi → Podatki o zavezancu → Namenitev dela dohodnine
- V razdelek 'Ime oziroma naziv upravičenca' vpišete: Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije
- V razdelek 'Davčna številka upravičenca' vpišete: 68956029
- V razdelek 'Odstotek' vpišete poljubno vrednost do 0,5
- Izbor potrdite s pritiskom na gumb Oddaj vlogo

V kolikor portala e-Davki še ne uporabljate, bi vas radi seznanili, da je po novem **prijava in uporaba povsem enostavna in zanjo ne potrebujete več veljavnega certifikata**. Registracija na portalu e-Davki ne namreč možna z vašo davčno številko in geslom, ki si ga nastavite sami. Pri registraciji z geslom poleg davčne številke potrebujete enega od informativnih izračunov dohodnine iz zadnjih let, s katerega prepisete ID številko. V kolikor informativnih računov ne hranite, pa to številko lahko tudi naročite v enem od korakov registracije z geslom in vam jo FURS pošlje na domači naslov v nekaj dneh.

2. z izpolnitvijo obrazca Zahteva za namenitev dela dohodnine za donacije, ki vam je na voljo na spletni strani FURS, lahko pa vam ga pošljemo tudi mi in ga pošljete po pošti na naslov FURS

3. ustno na zapisnik pri finančnem organu.

Predvsem z uporabo e-Davkov vam bo to vzelo le nekaj minut, ki vam jih bomo v naslednjem letu ali letih zagotovo povrnili z novimi uspehi pri varstvu ptic in narave.

Obenem hvala vsem, ki ste nas s članstvom ali na druge načine že podprli. Če ste nam donacijo iz dohodnine že namenili, ostaja veljavna do preklica in vam tega postopka ni treba ponavljati.

LETNA ZAHVALA

Dragi sodelavci revije Svet ptic,

tako kot vsako leto spet z veliko hvaležnostjo zrem v dolgi seznam vseh vas sodelavcev, ki ste z veseljem za varstvo ptic, drugih živih bitij in narave podarjali zanimive in pestre prispevke, slikovite fotografije, ilustracije, predloge za izboljšave, pohvale, kritike in še marsikaj. Letos smo napisali kar 189 prispevkov na 232 straneh, podarili pa ste 540 fotografij in 25 ilustracij! Spet smo skupaj naredili nekaj dobrega za ptice in druga živa bitja ter naravo! Iskrena hvala!

Želim vam mirne in lepe praznike, zdravje in vse dobro v prihajajočem letu!

Urednica

Pisci letnika 27

(sodelovalo je 100 avtorjev, ki so napisali 189 prispevkov)

Al Vrezec
Aljaž Mulej
Aleksander Čufar
Aleksander Kozina
Aleksander Pritekelj
Aleksander Trajbarič
Ana Vaupotič
Andrej Kapla
Andrej Piltaver
Barbara Vidmar
Bia Rakar
Blaž Blažič
Bojana Lipej
Borut Mozetič
Borut Rubinič
Borut Štumberger
Braulio Ferreira de Souza Dias
Damijan Denac
Danilo Kotnik
Darja Čadež
Daša Stavber
Davorin Tome
Davorin Vrhovnik
Dejan Bordjan
Domen Kocjan
Domen Stanič
Dominik Bombek
Dušan Devetak
Enej Vrezec
Eva Horvat
Franc Bračko
Gibanje za pitno vodo
Gregor Domanjko
Gregor Lipovšek
Jakob Habicht
Jani Vidmar
Janko Keček
Jeremy Herry
Jerneja Čepin
Joaquim Lopez
Josip Otopal
Jure Novak
Jurij Ažman
Karmen Treven
Katarina Denac
Katja Pobljšaj
Katja Srebotnjak
Ksenija Napast
Ksenija Pfeifer
Lovrenc Lipej

Luka Božič
Luka Poljanec
Maks Sešlar
Martin Gorišek
Matej Gamser
Mateja Nose Marolt
Matija Križnar
Matija Medved Mlakar
Metka Škornik
Miha Koderman
Miha Varga
Muhamed Delić
Mirko Gaberšek
Mitja Denac
Monika Bajc Tomšič
Monika Možina
Monika Podgorelec
Monika Širca
Nace Pavlin
Nataša Šalaja
Nejc Kelbič
Neža Kocjan
Nina Štrekelj
Pia Höfferle
pisarna DOPPS
Polona Fritz Tomšič
Polona Gorišek
Raffael Ayé
Sara Eržen
Sašo Gorjanc
Sebastjan Kovač
Simon Kovačič
Stiven Kocijančič
Suzana Kovač
Špela Ambrožič Ergaver
Tadeja Smolej
Teja Curk
Tilen Basle
Tina Belej
Tina Rojko
Tjaša Pršin
Tjaša Zagoršek
Tomaž Mihelič
Tomi Trilar
Ubaldo Trnkoczy
Urša Gajšek
Urša Koce
Valerija Petrinc
Žan Pečar

Fotografi letnika 27

(sodelovalo je 140 avtorjev, ki so objavili 540 fotografij)

Al Božič

Al Vrezec
Aleksander Čufar
Aleksander Koren
Aleksander Kozina
Alen Ploj
Alenka Kocuvan Polutnik
Alenka Mihorič
Aleš Marsič
Alex Kotnik
Ana Vaupotič
Andrej Kapla
Andrej Piltaver
Andrej Tomažin
Anja Novak
Arhiv DOPPS
Arhiv fotografij, Klinika za ptice, male sesalce in plazilce, VF
Artinfo.si
Benjamin Tome
Bine Mekina
BirdBuddy
BirdLife Switzerland
Blaž Blažič
Bojan Bratož
Bojan Škerjanc
Bojan Zorko
Bojana Lipej
Boris Kozinc
Boris Šuligoj
Borut Mavrič
Borut Rubinič
Borut Štumberger
Ciril Mlinar Cic
Damijan Denac
Daniel Bosch
Danilo Kotnik
Darinka Mladenovič
David Kunc
Davorin Tome
Davorin Vrhovnik
Dejan Bordjan
Dejan Rocner
Digitalna knjižnica Slovenije in arhiv Narodnega muzeja Slovenije
Domen Kocjan
Domen Stanič
Dominik Bombek
Društvo Trajna
Duša Vadnjak
Dušan Klenovšek
Dušan Šipek
Enej Vrezec

Eva Vukelič
Florian Bibelriether
Franc Bračko
Franci Zidar
Gregor Bernard
Gregor Domanjko
Ivan Esenko
Ivan Petrič
Ivo Božič
Jakob Habicht
Jan Breznar
Janez Jecl
Janez Kamin
Janez Leskošek
Janez Papež
Jani Vidmar
Janko Keček
Jernej Polajnar
Joaquim Lopez
Jon Poljanec
Jure Novak
Jurij Ažman
Kajetan Kravos
Katarina Denac
Katja Srebotnjak
Knud Andreas Jønsson
Ksenija Pfeifer
Lan Bordjan
Ljubica Zemljak
Lovrenc Lipej
Luka Poljanec
Luka Šparl
Maks Sešlar
Manja Frece
Marjan Gresl
Marko Gerbec
Martin Gorišek
Martina Orlando Bonaca
Matej Gamser
Matej Vranič
Mateja Nose Marolt
Matija Križnar
Miha Krofel
Milan Cerar
Miloš Bartol
Miran Krapež
Mirko Gaberšek
Miroslav Kastelic
Mitja Denac
Mitja Kaligarič
Muhamed Delić
Peter Grošelj
Petra Gabrovšek
Pia Höfferle

Polona Gorišek
Rok Štirn
Roland Dorozhani
Samo Jerele
Sara Cernich
Sašo Gorjanc
Serge Denis
Simon Kovačič
Stanko Jamnikar
Stiven Kocijančič
Suzana Kovač
Tanja Gorjan
Tea Knapič
Tilen Basle
Tina Belej
Tina Kocijančič
Tina Petras
Tjaša Pršin
Tjaša Zagoršek
Tomaž Benedičič
Tomaž Mihelič
Tomi Trilar
Tone Trebar
Ubaldo Trnkoczy
Uroš Poteko
Urša Gajšek
Urša Koce
Val Milek
Vlado Jehart
William James Harding
Hawk Mountain Sanctuary
Žan Pečar
Željko Šalamun

Ilustratorji letnika 27

(podarili so kar 26 ilustracij)

Jan Hošek
Mike Langman / RSPB images
BirdLife International

Drugi sodelavci

Boris Jurca (Nebia d.o.o.)
Henrik Ciglič
Uredniški odbor (Blaž Blažič, Gregor Bernard, Dejan Bordjan, Katarina Denac, Tomaž Mihelič, Tomi Trilar, Barbara Vidmar, Al Vrezec)

JANUARSKO ŠTETJE VODNIH PTIC (IWC) 2022

Navodila za štetje vodnih ptic, popisni obrazec, vsa obvestila v zvezi s štetjem ter navodila za prevzem popisnih materialov in oddajo podatkov prek spletne baze bodo dostopni tudi na spletni strani DOPPS www.ptice.si.

Januarsko štetje vodnih ptic (IWC) je najobsežnejši sistematični in organizirani popis ptic v Sloveniji. Od leta 1997 v okviru štetja vsako leto skupaj preštujemo vodne ptice na vseh večjih rekah, celotni slovenski obali in večini pomembnejših stoječih vodnih teles v državi. Osnovni cilj štetja vodnih ptic je spremljanje zimskih populacij vodnih ptic in zbiranje informacij, ki prispevajo k ohranjanju njihovih populacij in mokrišč. Izvedba štetja v tako velikem obsegu ne bi bila mogoča brez velikega vloženega truda množice predanih popisovalcev. Vaš prispevek je zelo dragocen, saj prav vsak sodelujoči prispeva kamenček v mozaik čez tisoč kilometrov dolge mreže rečnih odsekov in drugih voda, ki jih pregledamo vsako leto.

Veselim se ponovnega sodelovanja z vami v letu 2022, obenem pa se vsem že vnaprej zahvaljujem za opravljeno delo!

Luka Božič, nacionalni koordinator IWC

Štetje vodnih ptic bo leta 2022 potekalo v **soboto, 15., in nedeljo, 16. januarja**. Vodne ptice bomo tako kot vsako leto šteli na osmih števnih območjih, na vseh najpomembnejših vodnih telesih po Sloveniji. Vsako števno območje ali njegov del ima svojega lokalnega koordinatorja, ki vas bo razporedil na odsek, kjer boste šteli, ter skrbel za skladno opravljanje popisa.

NASLOVI LOKALNIH KOORDINATORJEV:

o za števno območje Obale:

- Borut Mozetič,
041 643 703, e-pošta:
borut.mozetic@dopps.si

o za števno območje Notranjske in Primorske:

- Peter Krečič,
031 571 076, e-pošta:
peter.krecic@siol.net

o za števno območje zgornje Save:

- Sava od izvira
do Naklega, Sora:
Blaž Blažič,
031 438 545, e-pošta:
blaz.blazic@dopps.si

- Sava od Naklega do Litije:
Katarina Denac,
041 316 740, e-pošta:
katarina.denac@dopps.si

- Ljubljana, Ljubljansko
barje:
Mitja Denac,
041 243 920, e-pošta:
mitja.denac@gmail.com

o za števno območje spodnje Save:

- Krka: Andrej Hudoklin,
041 893 740, e-pošta:
andrej.hudoklin@zrsvn.si

- Sava od Zidanega Mosta
navzdol: Gregor Bernard,
041 830 463, e-pošta:
gregor.bernard@siol.net

- Sotla: Dušan Klenovšek,
041 593 929, e-pošta:
dusan.klenovsek@kp.gov.si

o za števno območje Kolpe:

- Urša Koče,
031 263 849, e-pošta:
ursa.koce@dopps.si

o za števno območje Savinje:

- Luka Božič,
031 307 993, e-pošta:
luka.bozic@dopps.si

o za števno območje Drave:

- Luka Božič,
031 307 993, e-pošta:
luka.bozic@dopps.si

o za števno območje Mure:

- Željko Šalamun,
041 712 396, e-pošta:
zeljko.salamun@dopps.si

o Nacionalni koordinator IWC:

- Luka Božič, 031 307 993,
e-pošta:
luka.bozic@dopps.si

VODNE PTICE ŠTEJEMO V SOBOTO, 15., IN NEDELJO, 16. JANUARJA 2022

SPLETNA BAZA JANUARSKEGA ŠTETJA VODNIH PTIC (IWC)

Zaradi velike količine zbranih informacij so shranjevanje, upravljanje in obdelava podatkov štetja zamuden in logistično zahteven projekt. Pred nekaj leti smo vzpostavili bazo, ki omogoča spletni vnos opazovanj in njihovo sprotno preverjanje s strani administratorja. Funkcionalnost baze in obrazec za spletni vnos vseskozi izboljšujemo, tudi s pomočjo povratnih informacij uporabnikov. Spletni vnos podatkov v trenutni različici je enostaven, zmanjšuje možnost napak in omogoča pregleden dostop do rezultatov štetja vsem popisovalcem. Možnost spletnega vnosa podatkov uporablja večina vseh sodelujočih, si pa želimo, da bi se ta delež v bodoče še povečal. Z neposrednim vnosom se zmanjšajo možnosti napak pri prepisovanju podatkov s popisnih obrazcev v bazo, izognemo pa se tudi okolju neprijazni porabi velikih količin papirja. **Vsem, ki ste že pristopili k sistemu elektronskega obveščanja in vnosa podat-**

kov v preteklih letih, bomo podrobnejša navodila, vsa obvestila v zvezi s štetjem in opomnik dogodka poslali izključno prek elektronske pošte.

Nove popisovalce in tiste, ki se za ta korak še niste odločili, vabimo, da prevzem popisnih materialov (obrazec, navodila, karte z odseki oz. lokalitetami) in oddajo podatkov (vpis rezultatov vašega štetja in drugih rubrik z obrazca) za leto 2022 opravite prek spletne baze. Če se boste odločili za to možnost, vas prosimo, da nam svojo odločitev sporočite najkasneje do 7. 1. 2022 po e-pošti oziroma z SMS-om nacionalnemu koordinatorju štetja. Sporočilo naj vsebuje vaše ime in priimek ter e-poštni naslov, za katerega želite, da se vpiše v bazo januarskega štetja in ga uporabljamo za komunikacijo z vami.